

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK
SEVİYELERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK ALT BOYUTLARINA
GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda BAKIR

TRABZON
Şubat, 2016

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK
SEVİYELERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK ALT BOYUTLARINA
GÖRE İNCELENMESİ

Eda BAKIR

Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Danışmanı
Doç. Dr. Hasan KARAL

TRABZON
Şubat, 2016

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Bu çalışma jürimiz tarafından Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 10/02/2016**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hasan KARAL

Üye : Doç. Dr. Ünal ÇAKIROĞLU

Üye :Yrd. Doç Dr. Mustafa Serkan ABDÜSSELAM

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Doç. Dr. Nevzat YİĞİT
Enstitü Müdürü**

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Eda BAKIR

10/02/2016

ÖNSÖZ

“Teknolojik değişmeyi gerçek bir devrim kılan onun toplum üzerindeki etkisidir.”

James Moor

Son yıllarda giderek artan bir hızda teknolojinin hayatımıza yön verdiği ve toplumun her kesimini etkilediğini söylemek mümkündür. Geleneksel olan her bir kavramın dijitalleştiği günümüzde vatandaşlık kavramı da bu platforma taşınmıştır. Teknolojinin etkilediği kurumların başında da eğitim kurumları gelmektedir. Doğduğu andan itibaren teknoloji ile yaşayan öğrencilerin iyi bir dijital vatandaş olarak yetişmesi onlara rol model olabilecek öğretmenlerle mümkündür. Bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık algılarını belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde danışmanlığımı üstlenen ve bu uzun süreçte sabrıyla, bilgisiyle ve anlayışıyla bana yol gösteren hocam sayın Doç. Dr. Hasan KARAL'a, hayatımın son 13 yılında bana bilgileri, destekleri, güler yüzleri ve muhteşem dostluklarıyla yardımcı olan Arş. Gör. Tuğba BAHÇEKAPILI'ya ve Arş. Gör. Ayça ÇEBİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte her an yanımda olan ve maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen Orhan TURHAN'a, görüp görebileceğim en iyi yönetici olan eski müdürüm olan Cihangir KALAY'a, canım dostlarım Seda KAYA YILMAZ'a, Gözde KARADENİZ'e, Nükef AKSOY ve Çiçek ŞENYURT'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayattaki en güzel şeyin bir aileye sahip olmak olduğunu hissetmemi sağlayan sevgili ailem; annem Nermin BAKIR, kardeşim Sümeyye BAKIR, neşe kaynağım Seda BAKIR ve bu tezi adadığım, beni 'olduğun yerde durmamalısın, ilerlemelisin' diyerek bugüne getiren sevgili babam sizleri çok seviyorum.

Şubat, 2016

Eda BAKIR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı	3
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	3
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1. 4. Araştırmanın Varsayımları	5
2. LİTERATÜR TARAMASI	6
2. 1. Dijital Vatandaşlık	6
2. 2. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları	8
2. 2. 1. Dijital Okuryazarlık	8
2. 2. 2. Dijital Ticaret.....	8
2. 2. 3. Dijital Etik.....	9
2. 2. 4. Dijital Erişim.....	10
2. 2. 5. Dijital Kanun	10
2. 2. 6. Dijital İletişim	11
2. 2. 7. Dijital Sağlık.....	12
2. 2. 8. Dijital Güvenlik.....	12
2. 2. 9. Dijital Hak ve Sorumluluklar.....	12
2. 3. Literatür İncelemesi.....	13
2. 4. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	21
2. 4. 1. MEB Öğretmen Yeterlikleri	21
2. 4. 2. Keşf@-Bilinçli İnternet Hareketi Projesi.....	23
2. 4. 3. FATİH Projesi (Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi Projesi)	24

2. 4. 4. Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015/2018).....	25
2. 5. Dünya'da Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar	28
2. 5. 1. ISTE Standartları	28
2. 5. 2. 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı	30
2. 5. 3. Commonsense Medya ve Dijital Vatandaşlık Uygulamaları	32
2. 5. 4. EU Kids Online (Çevrimiçi) Projesi	33
3. YÖNTEM	34
3. 1. Araştırmanın Yöntemi	34
3. 2. Çalışma Grubu	34
3. 3. Verilerin Toplanması	35
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları/Teknikleri	36
3. 4. Verilerin Analizi	38
3. 5. Geçerlik-Güvenirlik.....	38
3. 6. Araştırmacının Rolü	39
4. BULGULAR.....	40
4. 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri	40
4. 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlarıyla İlgili Algıları	42
4. 2. 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlarıyla İlgili Algıları	42
4. 2. 2. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Okuryazarlıkla İlgili Algıları.....	43
4. 2. 3. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Ticaret ile ilgili Algıları	44
4. 2. 4. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Etik ile ilgili Algıları	45
4. 2. 5. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Erişim ile ilgili Algıları	46
4. 2. 6. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Kanun ile ilgili Algıları	47
4. 2. 7. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital İletişim ile ilgili Algıları	48
4. 2. 8. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Sağlık ile ilgili Algıları	49

4. 2. 9. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Güvenlik ile ilgili Algıları	50
4. 2. 10. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Hak ve Sorumluluklar ile ilgili Algıları	50
4. 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Lisans Eğitiminde Yapılan Uygulamalara Yönelik Algıları	51
5. TARTIŞMA	53
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	61
7. KAYNAKLAR	64
8. EKLER.....	71
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	79

ÖZET

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Seviyelerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına göre İncelenmesi

Bu çalışma sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık ve onun alt boyutlarına yönelik algılarını incelemek amaçlı gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın katılımcılarını 2014/2015 yılında Trabzon ili merkez Piri Reis Ortaokulu'na Öğretmenlik Uygulaması dersi için gelen 11 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların 7'si kadın, 4'ü erkek, yaş aralıkları 20 ile 23 arasında değişmektedir. Dijital vatandaşlık kavramı algısının ise küçük yaşlarda öğrencilere verilmesinin iyi dijital vatandaşların yetiştirilmesine katkıda bulunacağı düşünüldüğünden bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarıyla çalışılmış ve Prensky'nin (2001) deyimiyle dijital yerli olarak adlandırılan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algıları incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada veriler Kocadağ (2012) tarafından öğretmen adayları için hazırlanan Dijital Vatandaşlık Ölçeği, araştırmacı tarafından öğretmenlik uygulaması dersi için yapılan 5 haftalık gözlemler ve gözlemler sonucu yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir. Nicel veriler betimleyici istatistik tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Veriler başka araştırmacılar tarafından da analiz edilerek tutarlılıkları kontrol edilmiştir.

Öğretmen adaylarının anket sonucunda dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek çıktığı görülmüştür. Ama yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen sonuçlar öğretmen adaylarının cevapları ile tutarlı değildir. Araştırmada öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı e-devlet uygulamaları, dijital okuryazarlığı çevrimiçi ortamda haberleri ve web sayfalarını okuma ve yazma, dijital ticareti çevrimiçi ortamda alışveriş yapma, dijital etiği telif hakları, dijital erişimi dijital teknolojilere erişim, dijital iletişimi e-posta ve dosya paylaşımı, dijital sağlığı internet ortamında sağlık hakkında bilgi edinme, dijital güvenliği çevrimiçi ortamdaki şifrelerinin karmaşık ve zor olması, dijital hak ve sorumluluklar ifadesini çevrimiçi ortamdaki hakları, dijital kanunu özgürlüğün kısıtlanması olarak algıladıkları görülmüştür. Lisans öğretiminde yaptıkları uygulamaların ise genelde teknoloji becerisi düzeyinde kaldığı ve dijital vatandaşlık kavramını içermediği görülmüştür.

21. yüzyılın gerektirdiği eğitim anlayışına sahip öğrenciler yetiştirilmek isteniyorsa öncelikli olarak öğretmen adayları bu alanda rol model olacak şekilde eğitilmelidir. Dijital vatandaşlık eğitimi öğretmen yetiştirme programlarına, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersine veya ilköğretim seviyesinden başlanarak okul müfredatlarına entegre edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık, Öğretmen Adayları, Öğretmen Yetiştirme Programları.

ABSTRACT

Examining Perceptions of Preservice Classroom Teachers in Terms of Dimensions/Elements of Digital Citizenship

This study was performed in order to examine the perceptions of pre-service classroom teachers in terms of dimensions/elements of digital citizenship.

The participants of the study were 11 pre-service classroom teachers who were doing their practicum in Piri Reis Secondary School in the 2014-2015 academic year. Seven of the participants were female and four of them were male and their ages range from 20 to 23. When it is considered that introducing the perception of digital citizenship concept at an early age will contribute to raise good digital citizens pre-service classroom teachers were involved in the study and the perception of pre-service classroom teachers, who were digital natives according to Prensky (2001), were examined.

The data were gathered via Digital Citizenship Scale developed by Kocadağ (2012), observations during the pre-service teachers' practicum for five weeks and interviews. Quantitative data were analyzed by using descriptive statistic and descriptive content analysis used for the qualitative data. Qualitative data were also coded by other researchers to check conformability.

As a result of the quantitative data gathered by the scale the levels of Digital Citizenship of pre-service classroom teacher were high. But data gathered from observations and interviews were not consistent with the scale results. It was found that teachers perceive digital citizenship as e- government applications, digital literacy as reading news online and web pages and writing in online environments, digital commerce as shopping online, digital etiquette as copyrights, digital access as accessing digital technologies, digital communication as sending e-mails and file sharing, digital health as acquisition of knowledge about health in online environments, digital security as complex and difficult passwords in online environments, digital rights & responsibilities as rights in online environments, digital law as restriction of freedom. The applications in the undergraduate education of pre-service teachers were mostly about technology knowledge and not included Digital Citizenship concept.

Pre-service teachers should be trained to be a role model for 21st century learner if there is a need to educate students to meet with the 21st century needs. And digital citizenship will be integrated into the curriculum of teacher education programs, Information Technologies and Software course curriculum also curriculum of education programs starting from primary education.

Key Words: Digital Citizenship, Pre-service Teachers, Teacher Education Programs.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Bilgi Toplumu Eylem Planı-Dijital Vatandaşlık.....	27
2.	Öğretmenler İçin NETS-T	28
3.	Öğrenciler İçin NETS-S	29
4.	Yöneticiler İçin NETS-A.....	30
5.	Dijital Vatandaşlık Ölçeği Düzeyleri.....	37
6.	Araştırma ve Veri Toplama Araçları	37
7.	Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri	40
8.	Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları ve Cinsiyet İlişkisi	41
9.	Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Kodlar Tablosu.....	42
10.	Öğretmen Adaylarının Lisans Eğitiminde Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşleri	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Dijital vatandaşlık.....	7
2.	Türkiye'nin bilgi toplumuna yönelik temel politika metinleri, 1990-2013	26
3.	Bilgi toplumu stratejisinde eksenler ve odak.....	27
4.	©2009 partnershipfor 21st century learning (P21).....	30
5.	21. yüzyıl becerileri ve dijital vatandaşlık.....	32
6.	Veri toplama süreci.....	36

KISALTMALAR LİSTESİ

- BİT** : Bilgi ve İletişim Teknolojileri
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
DVÖ : Dijital Vatandaşlık Ölçeği
BÖTE : Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
NETS-T: ISTE Öğretmenler için Belirlenen Standartlar
NETS-S: ISTE Öğrenciler için Belirlenen Standartlar
NETS-A: ISTE Okul Yöneticileri için Belirlenen Standartlar

1. GİRİŞ

Sosyal, kurumsal ve toplumsal boyutta bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve teknolojiadaki değişimlerin mesafeleri önemsiz hale getirmesi, geri dönülemez bir etkiyle hayatımızdaki yerini almıştır (Yıldırım ve Öner, 2004). Bu noktada teknoloji, insanların yaşamlarını geliştirmiş ve değiştirmiştir (Davies, 2011). Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri genelde sanayi, ticaret, sağlık, tekstil ve benzeri alanlarda etkisini gösterdiği gibi bu alanlara hizmet edenleri yetiştirenleri yani eğitim sistemini de etkileyip değişmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda teknoloji, sonsuza dek sürecek bir şekilde öğretim ve öğrenme şeklimizi de değiştirmiştir (Larson, Miller ve Ribble, 2009; Tok ve Tüzel, 2013).

Bilgi çağı olarak adlandırılan bu çağ, teknolojinin toplumu bu denli etkilemediği ve sosyal hayatı bu denli değiştirmedeği diğer çağlardan farklıdır. Bilgi çağı ya da diğer bir ifadeyle bilgi toplumunda teknolojiye sürekli ve geri döndürülemez gelişim, hayatın hemen her alanına yansımış ve bu süreçte teknoloji hayatın olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla 21.yüzyılda bir vatandaşın sahip olması gereken beceriler 20.yüzyılda sahip olması gereken becerilerden farklılaşmıştır (Dede, 2009). Örneğin bilgi toplumundan önce normal bir vatandaş için okuma, yazma ve aritmetik yeterli beceriler olarak kabul edilirken 21.yüzyılda bu beceriler yeterli görülmemektedir (Şimşek ve Şimşek, 2013). Bunun sonucu olarak da okullar ve okulların işlevleri, örgütlenmeleri ve işleyişleri, eğitim programlarının içeriği, yöneticilerin ve öğretmenlerin var olan rolleri çağın getirdiği yenilikleri içine alacak şekilde değişmeye başlamıştır (Kurtoğlu, 2009).

Teknolojiyle birlikte yaşanan değişim ve dönüşümler aynı zamanda insan hayatına yeni kavramlar getirmiştir. Dijital okur-yazarlık, dijital vatandaşlık, dijital uçurum, dijital yerlilik ve dijital göçmenlik gibi kavramlar toplum yaşantısında önemli hale gelen kavramlardan bazılarıdır (Akgün, Yılmaz ve Seferoğlu, 2011). Toplumu derinden etkileyen dijital dönüşüm, bilgi toplumunda yaşayan bireyleri de değiştirip onların birer dijital kimlik kazanmalarına neden olarak, bireylerin artık birer 'dijital vatandaş' olarak anılmasına sebep olmuştur (Gülseçen ve diğerleri, 2013). Teknolojik iletişimdeki patlama ve küreselleşmeyle birlikte dünyayı anlamlandırmada farklı modlar keşfedilerek geleneksel okuryazarlık algısında bir kayma yaşanmaktadır (Condy ve diğerleri, 2012).

Teknolojinin, toplumun tüm alanlarındaki özellikle de insan üzerindeki etkisi vatandaşlık kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Vatandaşlık kavramı artık "dijital vatandaşlık" adı altında ele alınarak 'internet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmek' olarak tanımlanabilmektedir

(Aydın, 2015). Dijital vatandaşlık, modern demokrasinin temel kavramı olarak da adlandırılmaktadır (Missingham, 2009). Dijital vatandaşlık aynı zamanda çevrimiçi ortamda öğrencinin kendini başkalarından, kötü içeriklerden ve kötü davranışlardan koruması için kritik düşünmeyi öğretirken öğrencilerin kendine, çevresine, fikir haklarına saygı göstermesi için cesaret verir. Dijital vatandaşlık kavramı, içinde yaşanılan dijital dünyanın yeni bireyleri olan çocukları, teknolojiyi kullanan bir topluma hazırlama amacı taşır. Bu nedenle de vatandaşlık eğitimi, genç vatandaşların ihtiyaçlarına ve yaşadıkları sosyal, politik ve iletişim dünyalarına uyacak şekilde gelişmesi gerekir (Bennet,Wells ve Rank, 2009).

Teknolojinin hızla geliştiği ve bilgi çağı olarak nitelenen bu çağda, bugünün insanının taşıması gereken özellikler; hızlı düşünen, yaratıcı, neyi öğrenmesi gerektiğini ayırt edebilen, nasıl daha kolay öğrendiğinin bilincinde, kendini iyi tanıyan, her şeyi bilmek zorunda olmayan ama gereksinim duyduğu bilgiye kolayca ulaşabilen ve bilgi çokluğu arasından istediği ve işine yarayan bilgiyi seçebilme ve bulabilme yetisine sahip, teknolojiyi kullanabilen bireyler olarak ifade edilmektedir (Umay, 2004; aktaran: Kurtoğlu, 2009). Günümüz küresel dünyasında gerekli olan donanımlara sahip olabilmek, bu dünyada kendine bir vatandaş olarak yer bulabilme açısından çok önemlidir. İlgili donanımlara sahip bireyler yetiştirmek de bugünün insanının taşıması gereken özelliklerin önemini kavramış nitelikli öğretmen desteği ile sağlanabilir (Engin ve Sarsar, 2015). Bir toplumun bilgi toplumu olmasındaki en büyük payın öğretmenlere ait olduğu düşünüldüğü zaman bir toplumun geleceğinin iyi bir şekilde filizlenmesi isteniyorsa öğretmenlerin de nitelikli olarak yetişmeleri büyük önem taşımaktadır (Gündüz ve Odabaşı, 2004).

Eğitim sistemlerinden de teknoloji okuryazarı öğrenciler yetiştirmesi beklenmektedir. Dijital teknolojilerin hızla büyümeye ve gelişmeye devam etmesiyle öğrencilerin global bir dijital vatandaş ve dijital lider olarak yetiştirilmesi için gereken eğitim ihtiyacı daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Pescetta, 2011; Gülseçen ve diğ., 2013). Bu noktada öğrencileri bilgi toplumuna hazırlama konusunda en büyük görevlerden biri de eğitim sistemlerine ve öğretmenlere düşmektedir. Eğitim sisteminin bütün paydaşlarının teknolojinin gerisinde kalmaması ve bu yaşanan hızlı değişime ayak uydurmaları ve özellikle bu paydaşlardan biri olan öğretmenlerden ve öğretmen adaylarından ise bu ortamda belirli yeterliklere sahip olmaları ve bunları öğrenciler için en uygun şekilde kullanabilmeleri beklenmektedir. Teknolojinin öğrencilerin hayatına ve eğitim deneyimlerine daha fazla entegre olmasıyla birlikte okul yöneticileri de dijital vatandaşlığı alternatif bir yaklaşım olarak daha çok benimsemektedir (Alberta Government, 2013).

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık ve dijital vatandaşlığın alt boyutlarına yönelik algılarını araştırmak ve lisans eğitiminde dijital vatandaşlığa yönelik yapılan uygulamalara ilişkin algılarını belirlemektir.

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Teknoloji, en basit tanımıyla hayatı kolaylaştıran yenilikler olarak anlandırılabilir. Günümüzde teknolojiye ilerleme hızı baş döndürücü bir seviyeye ulaşmıştır. Eğitim ve öğretim kurumları da bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmaktadır.

Eğitimde ve öğretimde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerden en çok etkilenen kesimler ise öğretmen ve öğrenciler olmuştur. Eğitimciler için aşılması gereken zorluklardan biri çok kültürlü bir öğrenme ortamında hangi teknolojinin kullanılacağını belirlemektir. Bu noktada öğrencileri birer dijital okuyazar olarak yetiştirmek üzere yetkinlik kazanmaları için eğitimciler için uygun ve etkili yöntemlerle eğitim verilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Pescetta, 2011). Diğer bir taraftan bugünün insanının taşıması gereken özellikler düşünüldüğünde bir problemle karşılaştığında çözüm yolları bulabilen ve çözüm yolları üretebilen bireyler yetiştirmeye vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla teknoloji eğitiminin tek başına yeterli olmadığı görülmektedir (Davies, 2011).

Dijital vatandaşlık eğitimi daha güvenli daha yaşanılır bir dünya için toplumun tüm kurumları tarafından önemsenmeli ve bir önceliğe sahip olmalıdır. Güvenli ve yaşanılabilir bir dünya sağlama yolunda öncelikle eğitilmesi gerekenin yarının büyükleri olacak olan çocuklar olduğu aşikârdır. Değişen ve gelişen dünyada öğrencilerin ve yarının büyüklerinin sahip olması gereken 21. Yüzyıl becerilerini etik kurallar doğrultusunda edinmelerini sağlamak için Dijital vatandaşlık eğitimi almaları gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle eğitim kurumları bu gereklilik hususunda çalışmalı, bununla ilgili eğitim programları tasarlamalıdır (Aydın, 2015).

Yapılan literatür araştırmalarında eğitimde teknoloji entegrasyonuna ilişkin çokça çalışma olmasına rağmen öğretmen ve öğrencilerin teknolojiyi uygun, sorumlu ve etik kullanıp kullanmadığına dair çalışmaların ise çok az olduğu görülmektedir. Dijital vatandaşlıkla ve öğretmen eğitimi ile bağlantılı çalışmalarda ise literatürde büyük bir eksikliğin olduğu göze çarpmaktadır (Lindsey, 2015). Özellikle öğrenci ihtiyaçlarının değişmesiyle öğrencilerin 21.yüzyıl becerilerine sahip olması beklenirken, eğitim sistemleri içerisinde öğretmenlerden de öğrencilerine bu becerileri kazandırmaları beklenmektedir. Sadece öğrenciler için değişmeyen yeterlikler öğretmenler için de değişmektedir. Dijital bir yerli ve net neslinin de üyesi olan öğretmen adayları ile yapılan sınırlı sayıdaki

disiplinlerarası çalışma, değişen yeterlikler ve var olan eksiklikler göz önüne alındığında öğretmen adayları ile ilgili çalışması yapılması bir ihtiyaç olarak göze çarpmaktadır. İletişim teknolojilerini, sosyal ağları ve yeni gelişen ve büyüyen teknolojileri kullanmaya hevesli olan öğretmen adaylarının eğitim ortamında bu teknolojileri kullanmayı bilmedikleri görülmektedir. Bu noktada kendi özel hayatlarında öğrendikleri teknolojiyi öğrenme ve öğretme ortamına uyarlayamadıkları ve aktarım yapamadıkları, içerik yaratıcısı olmaktan çok kullanıcısı oldukları söylenmektedir (Kumar ve Vigil, 2011).

İyi birer dijital vatandaş yetiştirmenin yolu okullarda erken yaşta dijital vatandaşlık konusunda eğitime başlanmasına bağlıdır. Bu nedenle öğretmenlerin de dijital vatandaşlık konusunda iyi birer rol model olmaları gerekmektedir. Nitekim günümüzün teknolojik yetkinlik standartları, öğretmenlerin dijital vatandaşlık konusunda model olabilecek seviyede olup, bu kavramı öğrencilerine öğretmeleri gerekliliği üzerinedir (Greenhow, 2010). Eğitimin en önemli aşaması olan ilkökul seviyesinde de sınıf öğretmenlerinin dijital vatandaşlık konusunda iyi bir örnek olması beklenmektedir. Dijital vatandaşlık eğitimine başlama yaşının ilkökul hatta okul öncesi seviyesinde başlaması gerektiği (O'Brien ve Stavert, 2011) düşünüldüğü zaman sınıf öğretmeni ve adaylarıyla yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır. Aynı zamanda ilkökul çağındaki çocukların yaş seviyesinde literatürdeki yeni okur-yazarlık kavramları ile ilgili çok az çalışma var olduğundan (Burnett, 2009) ve bu yaş grubunun temel becerileri kazanmak için önemli olduğu da bilindiğinden, çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri nasıldır?

- a) Sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılık var mıdır?
- b) Sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın alt boyutlarına yönelik düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılık var mıdır?

2. Sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın alt boyutlarına yönelik algıları nasıldır?

3. Sınıf öğretmenliği adaylarının lisans eğitiminde dijital vatandaşlığa yönelik uygulamalara ilişkin algıları ve önerileri nelerdir?

Bu süreçte öğretmen eğitiminin önemi ortaya çıkmakta ve ihtiyaçlarıyla donatılmış nitelikli öğretmen yetiştirilmesi toplumun önceliği haline gelmektedir. Bu nedenle dijital vatandaşlık ve öğretmen adayları ile ilgili yapılan çalışmaların yol gösterici olacağına inanılmaktadır.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına yönelik algıları araştırılırken sadece 2014/2015 eğitim–öğretim yılı 1.döneminde uygulama okulunda staj yapan öğretmen adayları ile çalışılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarıyla sadece okul ortamında gözlem ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada; öğretmen adaylarının yapılan görüşmelerde ve uygulanan ölçekte samimi yanıtlar verdiği ve araştırmacının yaptığı gözlemlere yorum katmadan araştırmanın amacına uygun olarak gerçekleştirdiği varsayılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Dijital Vatandaşlık

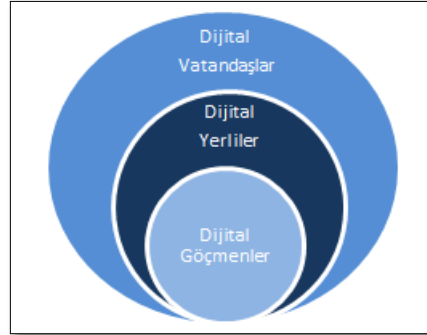
Vatandaşlık, teknolojideki gelişmelerden etkilenerek dijital bir kimliğe bürünüp toplumun tüm kesimlerini etkisi altına almaktadır. Toplumun her üyesi bu yeni vatandaşlık gelişmelerinden etkilenmekte ve vatandaşlık kavramı teknolojideki gelişmelerden etkilenmeye devam etmektedir. Vatandaşlık kavramının yaşanan çağdaki gelişimler ve değişimlerle birlikte farklı şekillerde adlandırıldığı görülebilir; ekolojik vatandaşlık/ çevresel vatandaşlık, Avrupa Birliği vatandaşlığı, anayasal vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık ve son olarak da dijital vatandaşlık (Kılınç, 2015) gibi. Bilgi çağında teknolojinin toplumu her alanda yeniden yapılandığı gibi vatandaşlık kavramını da etkilediği görülmektedir.

Teknolojideki hızlı dönüşüm bugünün öğrencilerini de etkilemiş ve onları da değiştirmiştir. Bugünün öğrencilerinin dünyaları bilgisayarlar, cep telefonları, video oyunları ve dijital dünyanın diğer araçları ile çevrelenmiştir. Bilgisayar oyunları, akıllı telefonlar, anlık mesajlaşma hayatlarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yetişme tarzlarının bir sonucu olarak bu öğrencilerin düşünme ve bilgiyi işleme şekilleri onlardan önceki nesillerden farklıdır. Bu nedenle onlar "Dijital Yerli" olarak adlandırılır. Dijital yerliler, arkadaşlık ilişkileri, bilgi ile olan ilişkileri, bilgiyi ele alış biçimleri ailelerinkinden ve onlardan önceki nesilden farklıdır. Hayatlarını sürdürmek için gerekli tüm bilgileri bağlı oldukları sanal ortamdaki alabileceklerine sonsuz güvenirliler (Karaduman ve Öztürk, 2014). Dijital yerliler farklı olmaya ve farklı şekillerde tanımlanmaya, teknoloji büyük bir hızla ilerlerken daha fazla erişime ve daha fazla imkana sahip olacakları ve dijital ortamdaki hareketlerinin yeniliklere yol açacağı görülmektedir (Teo, Yurdakul ve Ursavaş, 2014). Bugünün genç vatandaşları, öğretmenleri ve ailelerinden farklı bir sivil katılım gerçekleştirir. Onlardan farklı bir şekilde öğrenirler (Bennet, Wells ve Rank, 2009). Bugünün okullarının da dijital yerlilerin ihtiyaçlarına ve özelliklerine uygun eğitim programlarına ve bu gruba eğitim verebilecek donanımda öğretmenlere sahip olması önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

Dijital çağda doğmayıp, hayatlarının ileri bir zamanında teknoloji ile karşılaşan ve teknolojiden etkilenen, teknolojiye ayak uydurmaya çalışan ve sürekli olarak dijital yerliler ile kıyaslanan grup ise "Dijital Göçmen" olarak ifade edilmektedir (Prensky, 2001).

Teknolojideki karşı konulamaz ilerleme ister dijital yerli ister dijital göçmen olsun, toplumun her kesiminden insanı etkileyip, bir dönüşüm sürecini başlattığı bilinmektedir.

Bayzan ve Çubukçu' nun (2013) şekil 1.'de toplumu tanımladığı gibi dijital yerli veya göçmen de olsa her bir birey günümüzde artık bir dijital vatandaştır.

Şekil 1. Dijital vatandaşlık, (Bayzan ve Çubukçu, 2013)

Dijital vatandaş, bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi davranışlarının etik sonuçlarını bilen, ahlaki çevrimiçi kararlar alabilen, teknolojiyi kötüye kullanmayan, dijital dünyada iletişim kurarken ve iş birliği yaparken doğru davranışı teşvik eden vatandaş olarak tanımlanır. Bilgi çağında toplumun teknolojiyi kullanan her kesimi dijital ortamda sorumlu davranmalı ve bu sorumlu davranış normlarından haberdar olmalıdır. Dijital dünyada hayatta kalmak için vatandaş olarak bu normların bilinmesi büyük önem arz etmektedir (url-1).

Dijital vatandaşlık, teknolojiyle bütünleşmiş bir toplumda öğrencileri ve teknoloji kullanıcılarını geleceğe hazırlamak için bir yol olarak sunulmaktadır. Dijital vatandaşlık sorumlu ve uygun (etik) teknoloji kullanım normlarıdır. Bu kavramın ve alt boyutlarının bilinmesinden daha önemli olanın ise bu kavramın gençlere nasıl öğretileceğinin yolları olduğu ifade edilmektedir. Ribble ve Bailey, dijital vatandaşlık tanımlamasında dijital vatandaşlık kavramını REPs (Respect, Educate, Protect/ Saygı Duy, Eğit, Koru) olarak bilinen yaklaşım bağlamında ele alıp yeniden tanımlamıştır. Bu üç ana tema altında dokuz madde yer almaktadır (URL-2):

1. Saygı Duy (Kendine ve diğerlerine)
  - a. Görgü kuralları (Etiquette)
  - b. Erişim (Access)
  - c. Hukuk (Law)
2. Eğit (Kendini) ve İletişim Kur (diğerleri ile)
  - a. İletişim (Communication)
  - b. Okuryazarlık (Literacy)
  - c. Ticaret (Commerce)

3. Korum (Kendini ve diğerlerini)
  - a. Hak ve Sorumluluklar (Rights and Responsibility)
  - b. Güvenlik (Safety-Security)
  - c. Sağlık (Health and Welfare)

Ribble, Bailey ve Ross (2004), dijital vatandaşlığı teknoloji kullanımı davranış normları olarak ifade eder. Dijital vatandaşlığın kompleks yapısı ve teknolojinin kötü ve yanlış kullanımı nedeniyle bu kavramı tam olarak ifade edebilmek için 9 alt davranış boyutunda dijital vatandaşlık tanımlanmaktadır. Dijital vatandaşlık; dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital etik, dijital erişim, dijital kanun, dijital iletişim, dijital sağlık, dijital güvenlik ve dijital hak ve sorumluluk olarak literatürde yerini almıştır.

2. 2. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

2. 2. 1. Dijital Okuryazarlık

Teknolojinin her geçen gün sınıfları doldurması, teknolojiyle zenginleştirilmiş öğrenme ortamlarında her zaman doğru ve etkili bir biçimde teknoloji kullanıldığı anlamında gelmemektedir. Bu nedenle ‘‘Teknolojiyi ne zaman ve ne Şekilde kullanmalıyız?’’ sorusunun cevabını bulmak için teknoloji okuryazarı olmak önemlidir (Ribble, Bailey ve Ross, 2004). Dijital okuryazarlık günümüzde bilinen anlamda okuryazarlıktan daha önemli bir hal almaya başlamış ve dijital vatandaşlık eğitiminin de en önemli öğelerinden biri olarak görülmektedir (ubuku, Bayzan, 2013). Teknoloji okuryazarı insanlar teknoloji ile neler yapabileceğini bilen, teknolojiyi ustaca kullanan ve hangi teknolojiyi ve ne zaman kullanacağına dair akıllı kararlar verebilen kişiler olarak nitelendirilmektedir (Davies, 2011).

Bu kavramı literatüre kazandıran Ribble ve Bailey (2007) dijital okuryazarlığı; dijital teknolojileri nasıl ve ne zaman kullanacağını bilme yeteneği Şeklinde tanımlamaktadır.

Dijital okuryazarlık, en temel teknoloji bilgisinden başlayıp, dijital teknolojileri kullanarak içerik oluşturma ve bu içerikleri ne zaman ve nasıl kullanacağını bilme yeterliğine kadar uzanan süreç olarak ifade edilmektedir.

2. 2. 2. Dijital Ticaret

Dijital ticaret; evrimii mal alım-satım işlemleri olarak Ribble ve Bailey (2007) tarafından tanımlanmaktadır. ubuku ve Bayzan(2013) ise dijital ticareti; evrimii ortamda mal ve hizmet satın alabilme bilinci ve yeterliğinde olunması, evrimii alışveriş ve evrimii bankacılık sistemlerinde veri gizliliğinin korunabilmesi ve güvenli internet sayfalarından ticaret yapma bilincinde olunması Şeklinde ifade etmektedirler.

Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planında; ürün ve hizmet ticaretinin internet ortamında gerçekleşmesi olarak tanımlanan e-ticaretin, fiyat avantajı, çeşitlilik ve kolaylık açısından geleneksel ticaretten ayrılmakta olduğu belirtilmektedir. e-ticaretin küresel hacminin, 2009-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 16'lık bir büyüme sergileyerek, 2012 yılında 1,5 trilyon dolar seviyesine ulaştığı ifade edilmiştir. Türkiye'de ise 2018 yılında çevrimiçi ortamda alışveriş yapanlarının oranının %70'e çıkacağı öngörülmektedir (Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı, 2015).

Sanal ortamdan alışveriş yapmak bilgi çağıının bir gereği (Kaya ve Kaya, 2014) olarak toplumun bütün kesimlerinde özellikle dijital yerliler (Prensky, 2001) arasında yaygındır. Sanal ortamda bilinçli bir tüketici olmak tıpkı gerçek yaşamda bilinçli bir tüketici olmak kadar önemlidir. Bu nedenle öğrencilerin de ileride iyi bir dijital vatandaş olması için çevrimiçi ortamı ticaret amaçlı kullanırken yeterli bilinç seviyesinde olması gerekmektedir. ISTE (2011) standartlarına göre öğretmenlerden 'dijital vatandaşlıkta model olma' yeterliği doğrultusunda öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının da dijital ticaret konusunda bilgi sahibi olmaları önemlidir.

2. 2. 3. Dijital Etik

Dijital etik; çevrimiçi ortamda davranışların elektronik standartlarıdır (Ribble ve Bailey, 2007). Dijital etik, diğer kullanıcılar tarafından beklenen davranış normları olarak da ifade edilebilir. Çubukçu ve Bayzan ise (2013) dijital etik tanımlamasını; dijital ortamı kullanırken başkalarının haklarına saygı duyulması ve dijital araçların ne zaman ve nasıl kullanılacağı sorumluluğuna sahip olunması şeklinde yapmışlardır. Çocuklara geleneksel toplumda etik kuralların verilmesi nasıl bir gereklilikse yaşanan bilgi çağında dijital ortamda da etik değerlerin öneminin vurgulanması gerekmektedir. (Hollandsworth, Dowdy ve Donovan, 2011).

Sosyal medya, dijital yerli ya da dijital göçmen olsun hayatın her alanında. Özellikle sosyal medya (Facebook, Twitter) kullanılırken etik kuralların farkında olunması toplum için önemlidir. Dijital ortamlar kullanılırken yasalara ya da uluslararası kanunlara, anlaşmalar ve tüzüklere aykırı davranışlarda bulunmak ya da mesajlar kullanmak, dil, din ve ırk ayrımı yapan ifadeler kullanmak ve bu konuda insanları küçük düşürmek, tehdit edici, küfürlü içerikler kullanmak ve toplumu tahrik edici davranışlarda bulunmak veya bu tür sözcükler kullanmak etik dışı davranışlar olarak değerlendirilebilir (Elçi, 2015). Dijital etik boyutunda kendini yetiştiren öğretmenlerin hem öğrencilerine hem çevresine rol model olmasıyla bu davranışların azalacağı düşünülmektedir. Günümüzde bu davranışları önlemek için öğretmenlere ve tüm paydaşlara önemli görevler düşmektedir.

2. 2. 4. Dijital Erişim

Dijital erişim; toplumun bir bütün olarak elektronik ortama katılımıdır (Ribble, Bailey ve Ross, 2004). Çubukçu ve Bayzan (2013) ise dijital erişimi; toplumun dijital teknolojiye her yerden yüksek hızda ve kalitede erişebilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumun tüm kesimlerinin eşit olarak dijital erişim sağlaması bilgi çağı için önemli bir gerekliliktir. Eğitim söz konusu olduğunda eşit erişim sağlama eğitimciler ve politika yapıcılar için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda dijital bir boşluğun olmaması önemlidir (Anagün ve Atalay, 2014). Evden dijital teknolojilere ve internete erişimin dijital vatandaşlık için önemli bir gösterge olduğu ifade edildiğine (Mossberger, Tolbert ve Hamilton, 2012) dijital erişimin bir toplum için öneminin büyük olduğu görülmektedir.

Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2015) verilerine bakıldığında 2012 yılı itibariyle internet kullanım oranları Avrupa'da % 73.1, Amerika'da % 61.8, Asya-Pasifik' de % 30.1, Afrika'da ise % 16.8'dir. Dünya genelinde 3 milyar insanın ise henüz internetle tanışmadığı da ifade edilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler erişim altyapısının yaygınlaştırılmasına, cihaz ve erişim fiyatlarının düşürülmesine, bireylere temel BİT becerilerinin kazandırılmasına odaklanırken, gelişmiş ülkeler bireylerin dijital yetkinliklerinin geliştirilmesine ve dezavantajlı kesimlerin BİT ile tanışmasına yönelik çalışmalar yürütmektedirler (Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı, 2015).

Dijital erişimi sağlamak için öncelikle gerekli altyapı sağlanması gerekmektedir. Dijital vatandaşların yetiştirilmesi için ğretmen ve öğrencilerin ihtiyaç duyduklarında dijital teknolojilere erişimi öncelikli bir gereksinimdir (Elçi, 2015). FATİH projesi (Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Projesi) ile Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği sağlanmak istenmektedir. Bu anlamda ülkenin her yerinde önce ortaöğretim sonra da ilköğretim düzeyinde ğrenci ve öğretmenler için eşit dijital erişim hakkı sağlanmak amaçlanmaktadır.

2. 2. 5. Dijital Kanun

Ribble ve Bailey, (2007) dijital kanunu; yasal haklar ve teknoloji kullanımını düzenleyen kısıtlamalar olarak tanımlamaktadırlar. Bayzan ve Çubukçu (2013) ise; dijital ortamda geçerli olan kural, politika ve kanunlar hakkında bilinçli olunması, bu kural, politika ve kanunlara riayet edilmesi ve etmeyenlerin uyarılması şeklinde ifade etmektedirler. Toplumdaki tüm bireyler yaptıkları dijital eylemlerde sorumluluk sahibi olması gerektiğini bilmelidirler. Bu noktada ülkeler aksi durumlar karşısında yasalar çerçevesinde önlemler almışlardır (Elçi, 2015).

Günümüzde bilişim teknolojileri kullanılarak yapılan suçlar bilişim suçları ya da siber suçlar olarak ifade edilmektedir. Çevrimiçi ortamda yapılan dolandırıcılık, bilişim sistemlerini bozma veya engelleme, verileri silme veya yok etme, banka ve kredi kartına yönelik suçlar, tehdit, şantaj, haberleşmenin gizliliğinin, dijital kimlik hırsızlığı, dosya paylaşım siteleri kullanılarak izinsiz indirilen belge ve dokümanlar (Ribble ve Bailey, 2007) gibi suçlar bilişim suçları kapsamındadır. Bilgi çağında çevrimiçi dolandırıcılık, internet ihlali, siber takipçilik, yasal olmayan indirme işlemleri, bilgisayar korsanlığı gibi suçlar artık toplumun en büyük sorunları haline gelmiştir (Boyle, 2010).

Dijital vatandaşlık ile toplumun üyelerinin bu yasalar ve suçlar hakkında daha bilinçli olması sağlanmakta ve daha bilinçli bir internet kullanımı sağlanmaktadır (Ribble ve Bailey, 2007).

2. 2. 6. Dijital İletişim

Dijital iletişim; Ribble ve Bailey (2007) tarafından elektronik bilgi alışverişi olarak tanımlanmaktadır. Bayzan ve Çubukçu (2013) ise dijital iletişimi; dijital ortamda bilgi alışverişinin yapılabilmesi, farklı iletişim kaynaklarını kullanabilme becerisine sahip olunması ve iletişim kaynaklarının doğru zamanda ve doğru şekilde kullanılması olarak tarif etmişlerdir.

Mobil telefonlar, anlık mesajlaşma, video konferans, e-posta kullanıcıların iletişim yöntemlerini değiştiren teknolojilerdir (Ribble ve Bailey, 2007). Sosyal medya çağın en gelişmiş iletişim araçlarından biri olarak günümüzde insanların iletişimini, etkileşimini, işbirliğini hatta öğrenme sürecini yeniden şekillendirmektedir (Toğay ve diğerleri, 2013). Öğrenciler, yeni sosyal medyaya buldukları her yerden erişim sağlamakta ve sosyal medya onlara bilgi tüketen boyutundan daha fazla seçenek sunarak bilgi üreticisi de yapar (Tarrant ve Thiele, 2014). Bu durumda sosyal medyada bilginin üreticisi konumuna gelen öğrenciler ürettikleri bilgiyi doğru bir şekilde nasıl ve ne zaman kullanacaklarını nasıl bilecekleri ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde yürütülen FATİH projesinin amaçlarından biri de öğrencilere okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliğinin kazandırılmasıdır. Öğrenme süreçlerini yeniden şekillendiren dijital iletişim araçlarının eğitimde tek taraflı iletişim halinde olacak şekilde (tüketici) kullanılmaması için dijital iletişim becerilerine sahip öğretmenlerin yetişmesi, teknolojinin de okullarda doğru bir şekilde entegrasyonunu sağlayacaktır.

2. 2. 7. Dijital Sağlık

Bayzan ve Çubukçu (2013) dijital sağlığı; çevrimiçi ortamın getirdiği fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları ile ilgili bilinçli olma durumu olarak ifade etmişlerdir. Ribble ve Bailey (2007), ise dijital dünyada psikolojik ve fiziksel olarak iyi olma durumu olarak tanımlamaktadırlar.

Teknoloji kullanımının doğrudan veya dolaylı olarak sağlığa etki ettiği söylenebildiğine göre dijital teknolojileri kullanırken sağlığına dikkat etmeye özen gösteren bireyler yetiştirilmesinin sağlıklı bir toplum için önemli olduğu görülmektedir (Elçi, 2015).

Son yıllarda teknolojinin gelişmesi ve her yerde kullanılmasıyla artan sağlık sorunları konusunda toplumun bilgi sahibi olması önemlidir.

2. 2. 8. Dijital Güvenlik

Ribble ve Bailey (2007) dijital güvenliği; teknoloji kullanıcılarının ağ güvenliklerini ve kendi özel güvenliklerini korumak için dijital ortamda aldığı tedbirler olarak tanımlamaktadırlar. Bayzan ve Çubukçu (2013) ise; dijital araçları kullanırken kişilerin kendi ve ağ, donanım ve yazılım güvenliklerini sağlayabilmesi olarak tarif etmişlerdir.

İnsanların yaşadıkları evlerinde kapılarına kilit taktıkları gibi dijital dünyada da insanlar kendilerini korumalıdır (Tan, 2011). Özellikle gençlerin dijital ortamda nasıl kendilerini koruyacaklarını bilmemesi zararlı olabilmektedir. Keen (2008) yılındaki çalışmasında gençlerin büyük oranda internet ortamında neyin doğru neyin yanlış, neyin güvenli ve neyin güvenli olmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Dijital güvenlik konusunda gençlerin, insanların bilgilerinin olması gerektiği ve dijital vatandaşlığın bu noktada cevap olacağı düşünülmektedir. Öğrencilere dijital medya güvenliği, dijital vatandaşlık ve dijital yeterlik becerileri öğretildiği sürece öğrenciler gerçek dijital yaşam için hazırlanır (Pescetta, 2011).

2. 2. 9. Dijital Hak ve Sorumluluklar

Bayzan ve Çubukçu (2013); dijital hak ve sorumluluğu, dijital ortamda herkesin dijital araçları özgürce kullanabilmesi ve bu araçlar sayesinde herkesin kendini özgürce ifade edebilmesi ve dijital ortamda işlenen suçlar ve yapılan haksızlıklara karşı şikâyet hakkının kullanılması ve bu sorumlulukta hareket edilmesi olarak tanımlamaktadırlar. Ribble ve Bailey (2007) ise dijital ortamdaki kullanıcıların sahip olduğu özgürlük ve ayrıcalıklar ve bu özgürlük ve ayrıcalıklarla gelen davranışsal beklentiler olarak yorumlamaktadırlar. Dijital vatandaşlardan beklenen ise dijital ortamda sahip oldukları özgürlüğün ve hakların farkında olup bunları kötüye kullananları uyarmaktır.

Bilinçli yurttaşlar yetiştirmek dijital bir toplum yolunda ilerleyen tüm ülkeler için önemlidir. Öğrencilerin dijital ortamda hak ve sorumluluklarını bilenler olarak yetiştirilmesi ilerde hem etik anlamda hem de kanunlara uyma anlamında kendinin farkında olan bireyler yetişmesine ve toplumda sorunların azalmasına yol açar (Elçi, 2015).

Hollandsworth, Dowdy ve Donovan, (2011) gençlerin internet kullanım oranlarının her geçen gün arttığını belirtmişlerdir. Dijital ortamda bulunan gençlerin ise çok fazla bireysel düşündüğünü ve davranışlarının sorumluluklarının farkında olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bilgi çağında dijital ortam öğrencilere sadece bir tüketici pozisyonundan üretici pozisyonuna geçiş imkânı vererek bu ortamda içeriklerin de öğrenciler tarafından oluşturulmasına izin verir (Tarrant ve Thiele, 2014). İçerikleri oluşturacak olan kişilerin ise dijital ortamdaki hak ve sorumluluklarını bilerek yetişmesi sağlıklı ve güvenilir içerikler sağlayacağı düşünülürse dijital vatandaşlığın ne kadar önemli olduğu daha kolay anlaşılmaktadır.

2. 3. Literatür İncelemesi

Vatandaşlık; bir topluluğa ait olma, bir topluluğa katkıda bulunma fırsatına sahip olma ve vatandaşlık haklarının uygulanmasıdır. (Gilbert ve Powell, 2008). Teknolojinin toplum hayatına girmesiyle daha farklı bir anlam kazanan vatandaşlık kavramı, günümüzde dijital vatandaşlık olarak ifade edilmektedir. Günümüz vatandaşlık kavramı teknolojinin de katkısıyla daha katılımcı bir kimliğe bürünmüştür. Teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen grubun, teknolojiyle doğup büyüyen genç nesiller olduğu düşünüldüğünde, vatandaşlık tanımının dijitalleşmesi genç bireylerin vatandaşlık algısını da etkileyecektir. Nitekim gençlerin küresel ve dijital çağda toplumun gelişimine önemli katkılar sağladıkları bilinmektedir (Bennet, 2008).

Alberta Government (2013) yayınladığı teknoloji brifinginde, teknolojideki hız kesmeyen gelişimle birlikte öğrencilerin çevrimiçi ortamda geçirdikleri vaktin giderek arttığını (Hollandsworth, Dowdy ve Donovan, 2011; Oblinger ve Oblinger, 2005) ve öğrencilerin akranlarıyla iletişim halinde olduklarını, çevrimiçi içerik oluşturup, bu içeriği paylaşarak, tükettiklerini ifade edilmektedir. Görsel ve işitsel paylaşım yollarının artması, bilgiye ve içeriğe erişimde bireylere birçok kolaylıklar sunmaktadır. Bireyler, özellikle gençler, bu teknoloji ve medya zenginliği içinde, alıcı rolünün yanı sıra sahip oldukları medya hesapları yoluyla kaynak rolü de üstlenmektedirler. Bireylerin rollerindeki bu değişimin olumlu sonuçlarının yanında tedirgin edici bazı sonuçlara da sebep olacağı hepimizin malumudur. Bu tedirgin edici sonuçların giderilmesi için etkili medya ve teknoloji okuryazarı bireylerin yetişmesi önemsenmektedir (Sarsar ve Engin, 2015).

Hayatlarının her alanında dijital teknolojilerle etkileşim halinde olan dijital yerliler (Prensky, 2001) için teknoloji bir vazgeçilmezdir. Toplumun diğer üyeleri ise dijital yerliler için endişe duymakta ve onlarla iletişim kuramadıklarından şikayet etmektedirler. Bugün gelinen noktada toplumun bu iki kesimi arasında dengeli ve objektif bir bakış açısı sağlamaya ihtiyaç duyulmaktadır (Selwyn, 2009). Bu açıdan bakıldığında teknoloji kullanımında ortak bir paydada buluşulmasının önemli olduğu görülmektedir. Dijital yerliler olarak adlandırılan yeni binyılın öğrenenleri (Pedro, 2006) için endişelenilen konuların başında, teknolojiyi kullanırken ahlaki değerlerden ve etik uygulamalardan haberdar olmayan gençlerin yetişmesi gelmektedir. Teknolojiye her yerden erişen dijital yerliler teknolojiden aldığı her şeye de güvenirlere. Bunun sonucunda Google'ı bir kütüphane olarak gören, çevrimiçi okudukları her haberi doğru sayan, erişebildikleri her şeyi indirilebilir sayan ve eriştikleri her şeyde hak sahibi olduğunu sanan bir topluluk, toplum için ciddi bir sorun oluşturmaktadır (Hartman, Moskal ve Dziuban, 2005). Bu doğrultuda dijital ortamların yanlış ve amacı dışında kullanılması bir problemdir. Teknoloji çeşitliliğinin ortasında önemli olan bu çeşitliliğin nasıl doğru kullanılacağıdır. Çevrimiçi ortamda iletişim kurallarının bilinmemesi halinde, kendini ifade edemeyen bir topluluk ortaya çıkacaktır. Örneğin çevrimiçi topluluklar ve akran grupları, gençlerin siyaset ve toplum arenasına katılımını artırırken, bu ortamlardaki iletişim kurallarını bilmemeleri kendini ifade edemeyen bir gençliğin yetişmesine neden olmaktadır (Bennet, 2008).

Keen (2008) yayınladığı çalışmasında ise dijital devrim olarak nitelediği bu çağda, teknolojinin kes – kopyala - yapıştır hırsızları yaratarak, internette bulunan içerikleri kendi özel mülkleriymiş gibi gören yeni bir nesil yaratmasının toplumun değerlerini negatif anlamda etkilediğinden bahsetmektedir. Bu doğrultuda yaptığı çalışmasında, teknoloji devrinin yarattığı neslin negatif yönleri üzerinde durarak; gençlerin dijital ortamda neyin yasal olup neyin olmadığı konusunda bilgilerinin olmadığını belirtmiş, dijital teknolojilerin bilgi, haber ve kültürleri tanımak için kullanılması gerekirken artık insanların kendilerini haber yaptığını, dijital programlar ile dosya paylaşımı yüzünden müzik satışlarının %20 azaldığını ve bu yüzden birçok kişinin işini kaybettiğini, doğrunun ve sivil söylemlerin kalitesinin azaldığını, fikir hırsızlığı ve intihalin arttığını vurgulamıştır.

Küçükali ve Bülbül (2015), internetin kontrolsüz ortamının her türlü istismara açık olduğunu ve gençleri her gün daha fazla tehdit ettiğini buna karşı alınacak önlemlerin yasaklar koymak veya sadece bilgi güvenliğini sağlamak olmasının doğru bir hareket olmadığını söylemişlerdir. Bu teknolojilerle iç içe olan neslin teknolojileri bilinçli kullanmaması ve amacı dışında kullanmasının toplum açısından ileride düzeltilemeyecek sorunlara yol açabileceği ifade edilmiş, alınan önlemlerin durağan yapısının bir sonuç

vermeyeceği belirtilmiştir. Gençlerin ve özellikle öğretmenlerin ve genç öğretmen adaylarının bu konuda eğitilmesinin önemli olduğu üzerinde durulmuştur.

Moor (2005) yaptığı çalışmasıyla günümüzde teknolojinin bir devrim olarak kabul edilmesinde teknolojinin sosyal ve toplumsal etkisinin önemi üzerinde durarak asıl odaklanılması gereken konunun, teknolojilerin etik uygulamaları olduğunu belirtmiştir. Gelişen teknolojinin sağladığı artıların yanında cevaplanması gereken soruları da beraberinde getirdiğini ve öncelikle bu soruların cevaplanması gerektiğini ifade etmiştir. Teknolojinin bu denli gelişmesi sonucunda toplumun geleceğinin nasıl olacağı, hangi teknolojilerin kullanılacağı ve bu teknolojilerin etik uygulamalarının neler olması gerektiği bu sorulardan bazılarıdır. Ayrıca etik uygulamalara dikkat çekilerek, “Yeni teknolojiler gelişip çoğalırken ve ilgili teknolojiler kullanılırken etik kurallar -ivedilikle- geliştirilmeli ve hayata geçirilmeli.” ifadelerine yer verilmiştir. Barone (2005) yürüttüğü çalışmasında ise teknolojinin artıları yanında topluma etkilerinin henüz tam olarak anlaşılammış olduğunu belirtmektedir.

Livingstone (2014) çocukların dijital hakları adlı çalışmasında dünyanın her yerindeki çocukların internete ve dijital teknolojilere kolay erişiminin sonucu olarak 2 noktaya dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir; dijital teknolojilerin kullanımı için olması gereken evrensel ilkeler ve insan hakları. Dijital erişimin getirdiği çeşitlilik ve bu çeşitliliğin sonuçları önem verilmesi gereken bir konu olarak literatürdeki yerini almaktadır.

Teo (2014) çalışmasında, 21.yüzyılın gelişen iletişim teknolojileri ve sosyal medya kullanımıyla birlikte insanların öğrenme, iletişim ve etkileşiminin değiştiği bir dönem olduğunu ifade etmiş ve Singapur bağlamındaki çalışmasında bu süreçte öğrencilere eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasının önemini belirtmiştir. Gelişmiş toplumlarda multimedya araçlarının ve sosyal medyanın kullanımının neredeyse bir zorunluluk olduğunu ve siber ortamda serbestçe edinilen bilgilere karşı öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmasının onları medyanın saldırılarına karşı koruyacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda günümüzde okuyazar olmanın sadece kelimeleri okuma becerisine sahip olmak değil dünyayı okuyabilmek olduğunu belirterek, öğrencilerin çevrimiçi ortamda kendilerini koruyabilmelerinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Dijital yerlilerin çevrimiçi ortamlarda yaptıklarının ve söylediklerinin sadece kendilerini değil, dijital ortamdaki diğer insanları da etkileyeceğini bilmeleri gerekmektedir. Dijital ortamdaki olumsuz davranışların çoğalması ve doğru davranışın bilinmemesiyle sebebiyle dijital ortam, kendine has bir kültür yaratmaktadır (Hollandsworth, Dowdy ve Donovan, 2011). Online dolandırıcılık, internet intihali, siber takipçilik, yasal olmayan indirme işlemleri, bilgisayar korsanlığı gibi 20 yıl önce olmayan suçların şimdi var olması (Boyle, 2010) yeni oluşan bu kültürün sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Okullarda

da teknolojinin kötü ve yanlış kullanımının giderek artması küresel anlamda bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle siber zorbalıktan intihale kadar ortaya çıkan birçok problemin, günümüz toplumlarının baş etmesi gereken sorunları olarak tespit edilmiştir. (Lyons, 2012). Bu bağlamda, Williams (2012) çalışmasında, dijital göçmen olan öğretmenlerin, sosyal medyanın öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimi üzerindeki etkisini nasıl algıladıklarını belirlemeye çalışmıştır. Öğretmenler sosyal medyanın negatif yönleri olarak; sosyal medya kullandıkça iletişim becerilerinin düştüğünü, zorbalık ve kabalığın yaygınlaştığını, yazma ve imla becerilerinin azaldığını, kopya olaylarının arttığını, iletişim ve öğrenme becerilerinin olumsuz etkilendiğini dile getirmişlerdir. Bu çalışma sonucunda ise sosyal medyanın gençler üzerindeki negatif etkilerini ve uygulamalarını azaltabilmek için gençlere dijital vatandaşlık eğitiminin verilmesi önerisi getirilmektedir. Bu noktada doğru yargılarda bulunabilen iyi bir vatandaş yetiştirmek dijital vatandaşlık eğitiminin amacıdır. Bu doğrultuda iyi bir vatandaş olmaları için, öğrencilere günlük hayatta verilen değerlerin çevrimiçi ortamda da ihmal edilmemesi üzerinde durulmaktadır. Benzer şekilde çevrimiçi ortamda doğru, akıllı, sorumluluk sahibi ve saygı uyandıran kararlar alabilen bireyler yetiştirmek hedeflenerek, çevrimdışı hayatlarında öğrencilerin toplum değerleri kazanması için verilen önemin çevrimiçi hayatta da verilmesi önerilmektedir. Ayrıca çevrimiçi ortamda alınan kararların etik sonuçları hakkında da çocuklara ve gençlere yardım edilmesi gerekliliği ifade edilmektedir (Orth ve Chen, 2013).

Teknolojinin gelişimi, bireylerin yaşam tarzında ve toplum yapılarında da değişiklikler yaratmıştır. Bu değişikliklerle birlikte bireylerin bazı bilgi ve beceriler kazanması ve birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Günümüz öğrencilerinin yani ergen ve gençlerin bu durumdan en çok etkilenen grup oldukları görülmektedir (Günüç, Odabaşı ve Kuzu, 2013). Teknolojide yaşanan değişiklik, toplumları siyasi, kültürel ve politik açıdan etkilerken eğitim de en çok etkilenen alanlardan biridir. Tüzel ve Tok 'un (2013) yılında öğretmen adayları ile dijital yazma deneyimlerinin incelendiği çalışmasında, değişen ve gelişen teknolojilerin toplum yapısını ve özellikle eğitimi etkilediğinden bahsedilmektedir. Toplumda e- okuryazarlık, dijital okuryazarlık gibi yeni kavramların oluştuğu ve dijital okuryazarlık becerilerinin, eğitim sisteminin istediği bireylerin yetişmesi açısından önemli olduğu ve geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Sonuç olarak eğitimde hızlı bir dönüşüme sebep olan teknoloji, öğrencilerden beklenen yeterliklerin de değişmesine sebep olmakta ve teknolojiye erişimin artmasına, hızla gelişen teknolojilerin öğrenen ihtiyaçlarının değişmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Bundan sonraki nesillerin eğitim standartlarının kendilerinden önceki nesillerin standartlarından farklı olduğu görülmektedir. Günümüzde ve sonraki nesiller için önemli olan, tüm insanların teknolojiye eriştikten sonra onu nasıl etkili kullanacağını bilip bilmediği olacaktır (McNeely, 2005).

Benzer şekilde iş dünyasının ve işverenlerin çalışanlardan beklentilerinin değiştiği bilgi çağında, çalışanların sahip olması gereken yeterlikler de değişmektedir. Hatta artık sosyal medyayı aktif kullanan, kendine ait blog ya da web sayfaları olan, Twitter'da bir topluluk kurabilen, sosyal medyada aktif olarak paylaşımlarda bulunan insanların iş bulma imkânı, bu yeterliklere sahip olmayanlara göre daha fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Dijital okuryazarlık bu istenen yeterliğin yeni adıdır ve eğitimcilere düşen görev bu özelliklere sahip bireyleri yetiştirmek olarak ifade edilmektedir (Greenhow ve Gleason, 2012). Bu doğrultuda günümüzde bireylerden istenen yeterlikler dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı olarak ifade edilmektedir (Yılmaz ve Aladağ, 2015).

Pedro (2006) çalışmasında teknoloji ile birlikte büyüyen ve ihtiyaçları değişen nesli '*New Millenium Learners*' yeni binyılın öğrenenleri olarak ifade etmiştir. İnternet ortamında geçirdikleri vakit, takip ettikleri dijital yol ile diğer nesillerden ayrıldıklarını ifade ederken, bugünün gençlerinin geleneksel eğitim sistemi ile yetiştirilemeyeceğini dile getirmektedir. Çalışmasında öğretmenler ile öğrenciler arasında teknolojiyi kullanım sıklıkları, iletişim becerileri, öğrenmeyi bireyselleştirme ve dijital anlamda standartlar açısından farklılıklar olduğunu ifade etmiş ve öğrencilerin okul ortamında teknolojiyi daha çok kullanmak istediklerini belirtmiştir. Bu konuda okulların, öğretmenlerin ve yetişen öğretmen adaylarının yeterli olmadıkları belirtilirken, öğrenenlerin değişen ihtiyaçlarını karşılamak için özellikle öğretmenlere ve öğretmen adaylarına eğitimler verilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Diğer taraftan Oblinger ve Oblinger (2005) yılındaki çalışmasında genç nesillerin teknolojiyi kullanma konusunda bir zorluk yaşamadıkları hatta bir kılavuza bile ihtiyaç duymadıklarını belirtmiş fakat çevrimiçi ortamda elde ettikleri kaynakların ve teknoloji bilgilerinin yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

Windham (2005) çalışmasında "Net" neslinin özelliklerinden bahsederken internetin birçok insan için iletişim imkânı veren bir araç olduğunu belirtmiş ve öğrenme ortamlarında da çevrimiçi iletişim imkânlarının sağlanması gerektiğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda günümüzde hiçbir şeyin tek boyutlu olmadığını ve multimedya içeriğinde sunulduğunu, öğrenciler için sadece öğretmenlerinin bir sözünü doğru olarak kabul etmenin yeterli olmadığını ve keşfederek öğrenmenin gerekliliğini ifade ederek değişen öğrenen ihtiyaçlarının ve isteklerinin önemli olduğu vurgulamıştır.

Coiro (2009) çalışmasında öğrencilerin çevrimiçi ortamda okuduğunu anlamanın, geleneksel okuduğunu anlama yöntemlerinden farklılaştığını ifade etmiştir. Çevrimiçi ortamların eğitime girmesiyle öğrencilerin yeni becerilere ihtiyaç duyduğunu, çevrimiçi ortamların öğrenciler arasında işbirliğini artırdığını, okuduğunu anlamanın doğasının dijital teknolojilerle birlikte değiştiğini belirtmiştir. Öğrencilere dijital çağda bir vatandaş olma

potansiyelinin anlatılması ve farkındalığının kazandırılması için önce onların iyi bir dijital okuryazar olması gerektiğini ifade etmiştir.

Som ve Kurt'un (2012) çalışmasında Böte bölümü öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri incelenmiş ve internete erişim olanağı olan öğrenciler ile olmayan öğrenciler arasında medya okuryazarlık düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık bulunduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin özellikle İnterneti araştırma ve haber amaçlı kullanmaları bu medyalarla olan etkileşimlerini artırdığı, bu durumun da medya okuryazarlık düzeylerini yükselttiği ifade edilmiştir. İnterneti eğitsel amaçlı daha çok kullanabilmeleri için daha çok uygulamanın ve etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini önermişlerdir. Bu doğrultuda dijital erişim ve dijital okuryazarlık gibi dijital vatandaşlık boyutlarının, öğrencilerin öğrenim hayatlarındaki önemine işaret edilmektedir.

İnan (2015) çalışmasında, medyanın mesajları karşısında savunmasız alıcı konumundaki çocukların bilinçlenmeleri ve eleştirel düşünme becerisi kazanmaları ve farkındalık geliştirmeleri için iyi bir medya okuryazarı olmaları gerektiğini söylemiş ve öğretmen adaylarının da bu doğrultuda düşündüklerini ifade etmiştir. İyi bir medya okuryazarı olabilmek için de iyi bir dijital okuryazar olmak önemli olarak görülmektedir.

21.yüzyılda bilgiyi doğrudan alan değil; araştıran, analiz eden, eleştirel düşünen, yorumlayarak bilgiyi yapılandıran ve bunu yaşamları boyunca sürdüren bireyler yetiştirilmek istenmektedir (Som ve Kurt, 2012). Bilgiye erişimin kolaylaşması ile bireyler her an bilgiye rahatça ulaşabilmektedir. Kolayca elde edilen bilgiden etkili bir şekilde faydalanmanın ve dijital medyanın bireyler üzerindeki olumsuz etkisini gidermenin yollarından biri, iyi derecede teknoloji okuryazarı olmak olarak ifade edilmektedir. Özellikle ilkökul çağındaki çocukların televizyon ve internetten görüp öğrendiklerine inandıkları düşünüldüğünde, bu yaş grubuna eğitim verecek öğretmenlerin iyi düzeyde medya okuryazarı olmaları, çocukları medyanın olumsuz etkilerden koruyabilir (Çetin, 2015). İyi bir medya ve dijital okuryazar olabilmek ise çocuklara bu konuda bir eğitim vermekle gerçekleşebilecektir. 21.yüzyıl becerileri olarak adlandırılan eleştirel düşünme ve problem çözme becerisi, bilgi ve medya okuryazarlığı becerileri ve üst düzey düşünme becerilerine sahip, kendine güvenen, kendini ifade edebilen, çevresindeki olaylara duyarlı, etik ve ahlaki kararlar alabilen öğrencilerin yetiştirilmek istendiği düşünüldüğünde, teknolojinin eğitimdeki etkisi daha da önem arz etmektedir. Dijital vatandaşlık ise bu istenen becerilerin kazandırılması için yeni bir kavram olarak ele alınmaktadır. Nitekim Amerika'da dijital vatandaşlık eğitimi verilen bir okuldaki öğrencilerde, teknoloji kullanımı davranışlarında olumlu değişiklikler kaydedildiği görülmüştür. Ayrıca öğrencilerde dijital etik, dijital hak ve sorumluluk ve dijital sağlık boyutlarında olumlu değişimler

gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, küresel ve dijital bir toplumda, üretken ve sorumlu bireyler yetiştirmek için dijital vatandaşlık eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Boyle, 2010).

Bilgiye ulaşma kaynaklarının çeşitlenmesiyle birlikte bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı kavramları giderek önem kazanmaktadır. Bilgiyi öğreten kişi konumundaki öğretmenlerin de örnek bir rol model olarak iyi bir bilgi ve medya okuryazarı olması gerekmektedir (Güven, 2014). Teknolojinin öğrencilerden istediği yeterliklerin değişmesine rağmen okullar teknoloji yönünden fazla seçenek sunamamaktadırlar. Okullar ve dijital yerliler arasında yaşanan dijital iletişimsizlik, eğitimciler tarafından ele alınan ve endişe duyulan bir konudur (Selwyn, 2006). Bu iletişimsizliği öğrencilere yasaklar koyarak aşmak yerine, onlara hem okulda hem de okul dışında çevrimiçi ortamı doğru kullanmanın yolları anlatılmalıdır. Bakıldığında 21.yüzyılda eğitim, bir tarafında öğretmen bir tarafında öğrenci olan dijital bir bölünmeyi yaşamaktadır. Her türlü etkileşimin dijitalleştiği hatta iletişim ve ticaretin de dijital sisteme dahil olduğu bir dünyada eğer teknolojiyle gelen dönüşüm göz ardı edilip doğru okunmazsa, toplumlarda dijital bir bölünmenin yaşanması kaçınılmazdır. Dijital bölünme sürecinde ise toplumun değerleri, fikirleri ve bir toplumun kimliğini oluşturan temel unsurlar küresel dünyanın dışında kalarak izole olur (Block, 2010). Bu noktada da dijital vatandaşlık eğitimi bir çözüm olarak önerilmektedir.

Dijital yerli olarak zamanının çoğunu internet ve dijital teknolojilerle geçiren yeni nesil öğrenciler, dijital göçmen olan öğretmenlerinden her alanda farklıdırlar. Farklı şekilde iletişim kurar, farklı alışveriş yapar, farklı biçimde paylaşır, farklı öğrenir, farklı değerlendirir, farklı analiz edip, farklı ifade ederler. Bu nedenle dijital bir kültür içinde doğan öğrenciler ve endüstriyel çağın öğrencileri olan bugünün öğretmenleri arasındaki dijital bölünmenin sağlıklı bir biçimde tanımlanarak eğitim ortamlarında gerekli önlemlerin alınması önemlidir (Kurt, Günüç, Ersoy, 2013). Okulların dijital bağlamda öğrencilerle iletişim kurması ve anlaşabilmesi için dijital yerlilerin dilini anlaması ve bu noktada uygulamalar yapması gerekmektedir. Teknolojinin karmaşıklığı, öğrencilerin doğru davranışı nasıl bulacaklarını zorlaştırdığı bilinmektedir. Öğrencilerin doğru davranışı bulurken zorlanmalarının nedeni dijital teknolojileri kullanırken doğru davranışın onlara öğretilmemesi olarak gösterilmektedir. Bu bir nevi dijital vatandaşlığın temel ilkelerinin öğretilmemiş olması şeklinde de ifade edilebilir. Dijital vatandaşlık, dijital toplumda nasıl davranmaları konusunda öğrenciler için bir rehber görevi görebilir (Ribble ve Bailey, 2005). Aynı zamanda dijital vatandaşlık hem üretici hem de tüketici olarak dijital dünyada gezinebilen bireyler yetişmesini sağlayan kritik bir 21. Yüzyıl becerisi olarak görülmektedir (Lyons, 2012).

Dijital vatandaşlık eğitimi ile dijital okuryazar öğrenciler yetiştirilmek hedeflendiğinde öncelikle öğretmenlerin de nitelikli bir biçimde yetiştirilmesi gerekmektedir. Teknolojinin

eğitimde bir reform yaptığı varsayıldığında, bu reformda en önemli vurgu öğretmen eğitim programları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda öğretmen eğitimi programlarında öğretmenlerin, özellikle de sınıf öğretmenlerinin teknolojiyi sınıfa entegre edebileceği uygulamalar üzerinde yoğunlaşmalıdır (Mayo ve diğerleri, 2005). Öğretmenlerle yürütülen çalışmalarda da gelişen teknolojileri takip etmek ve yenilikleri etkin bir şekilde öğretime uyarlayabilmek için öğretmenlerin desteğe ve hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Çakır ve Oktay, 2013; Williams, 2012; Razali, 2013).

Suppo (2013), Pensilvanyadaki okullarda okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık eğitimi uygulamaları konusundaki görüşlerini ve okulların bulunduğu bölgelerde dijital vatandaşlık uygulamalarını araştırdığı çalışmasında, okul yöneticilerinin öncelikli olarak dijital hak ve sorumluluk alt boyutunun öğrencilere öğretilmesi gerektiğini ifade ettiklerini belirtmiştir. Okul yöneticileri, dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, kanun, erişim ve etik alt boyutlarının daha sonra benimsetilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca dijital dünyanın hayatımıza etkisiyle birlikte siber suçlarda bir artış gözlemlendiği belirtilerek, bu doğrultuda eğitimcilerle düşen görevin iyi dijital vatandaşlar yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. Mackie (2009) yılındaki çalışmasında kritik eleştirel farkındalık yaratmak ve gençlerin politik süreçlere katılım kapasitelerini artırmak için dijital vatandaşlık eğitiminin önemini vurgulamıştır. Teknolojik tasarımların altında yatan değerleri sorgulamada ve öğrencilerin gelişen teknolojilerin tasarım sürecine katılımlarını artırmada dijital vatandaşlığın öğretmenlere yardımcı olacağını da belirtmiştir. Vizenor (2014) da teknolojiyi sorumlu ve doğru kullanan vatandaşlar yetiştirmenin eğitimcilerin amacı olması gerektiğini ifade etmiştir.

Diğer taraftan öğrencilerin, teknoloji okuryazarlığı konusunda öğretmenlerinden daha ileri seviyede olduğu tartışılmaktadır (Blackwell, Yost, 2013; Karaduman ve Öztürk, 2013; Burnett, 2011; Delacruz, 2009) ve hatta öğrencilerin öğretim üyelerinden bile daha fazla teknoloji yeterliliği olduğu söylenebilir (Pedersen ve O'Neill, 2005). Bu sebeple öğretmen yetiştiren fakültelerin dijital teknolojileri etkili bir şekilde derslerine ve müfredatlarına entegre edebilmeleri için öğretmenlerin ihtiyaçları olan bilgi ve becerilerin kazandırılması gerekmektedir (Blackwell, Yost, 2013; Miani, 2015). Krumsvik (2014) yılındaki çalışmasında Norveç'te öğretmen eğitiminde "Bilgi Promosyonu" adlı eğitim reformunda, her alanda ve düzeyde dijital yeterliği öğretmenler için 5. temel yeterlik olarak belirlediğini dile getirmiştir. Krumsvik, mikro düzeydeki dijital yeterlik modelinin ulusal ve kurumsal politikalar düzeyindeki ihtiyaçlara ne derece cevap olabileceğinin üzerinde durarak öğretmenleri dijital çağa uygun olarak yetiştirmeye yönelik teknolojinin öğretmen yetiştirme müfredatlarına entegre edilmesi gereğinden bahsetmiştir.

Agnello, White ve Fryer (2006) çalışmalarında teknolojinin eğitime getirdiği yenilikler ve değişen eğitim ihtiyaçları doğrultusunda yeni bir öğretmen eğitim programı önermişlerdir. Okuryazarlık, teknoloji ve global vatandaşlık boyutlarını içeren bir müfredat modelinin öğretmen eğitiminde olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Fikirlerin, insanların, ticaretin ve daha bir çok değer yerel düzeyde değil uluslar arası düzeyde kendine yer bulduğu bir dünyada öğretmen eğitiminin de uluslar arası düzeyde olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu çalışmadan hareketle dijital vatandaşlık eğitiminin müfredatlara koyulması ve öğretmen eğitiminde yer alması ile öğretme eğitimi uluslar arası düzeyde yer bulacak ve çağın ihtiyaçlarının karşılayabilecek seviyeye gelebilecek diyebiliriz.

Lindsey (2015) yaptığı çalışmasında; öğretmen adaylarının da iyi bir rol model olmaları noktasında dijital vatandaşlık eğitimine ihtiyaçları olduklarını belirtmiştir. Bu çalışmasında öğretmen adaylarının birçoğunun dijital vatandaşlıktan haberinin olmadığını ortaya koymuştur. Çalışmasında yer alan öğretmen adaylarından birinin dijital vatandaşlık tanımını ‘ çevrimiçi eğitim yoluyla vatandaşlık kazanmak’ olarak tanımladığını ifade ederek, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduklarının altını çizmiştir. Diğer taraftan okulların, dijital vatandaşlıkla ilgili çeşitli bakış açılarına ihtiyaç duyduğu ifade edilerek öğretmenlere yönelik eğitici kaynakların eksikliğinden bahsedilmektedir (Miani, 2015).

2. 4. Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de dijital vatandaşlığa yönelik olarak yapılan çalışmalardan bir kısmı bu bölümde ifade edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın öğretmenler için belirlediği standartların, dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilişkisi irdelenmiş, okulun, öğrencilerin, öğretmenlerin ve eğitimin paydaşlarının iyi bir dijital vatandaş olması amacıyla başlayan ve genele yayılması planlanan Keşfet projesi ifade edilmiş, FATİH projesinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi yapılmış ve Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı dijital vatandaşlık doğrultusunda açıklanmıştır.

2. 4. 1. MEB Öğretmen Yeterlikleri

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenler için genel yeterlikler belirlenmiş ve yayınlanmıştır (2006). MEB, yeterlik için; “*Bir meslek alanına özgü görevlerin yapılabilmesi için gerekli olan mesleki bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma durumu,*” olarak tanımlama yaparken özelde öğretmenler için ; “*Öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken genel bilgi, beceri ve tutumlardır.*” diye açıklamıştır. Bu yeterlikler tanımlanırken hem aday öğretmenlerin hangi

yeterliklerle eğitilip, yetiştirilmesi hem de mesleğini icra eden öğretmenlerin hangi beceri ve tutumlara sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmen yeterliklerin tanımlanması Türk Eğitim Sisteminin kalitesinin artmasına ve öğretmenlerin bilgi çağının gerektirdiği yeterliklere sahip olmasına bir fırsat sağlar. Bu yeterliklerin öncelikli olarak aşağıda belirtilen alanlarda kullanılması öngörülmüştür;

1. Öğretmen yetiştirme politikalarının belirlenmesinde,
2. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının hizmet öncesi öğretmen yetiştirme programlarında,
3. Öğretmenlerin hizmet içi eğitiminde,
4. Öğretmenlerin seçiminde,
5. Öğretmenlerin iş başarımlarının, performanslarının değerlendirilmesinde,
6. Öğretmenlerin kendilerini tanıma ve kariyer gelişimlerinde kullanılması

MEB Öğretmen Yeterlikleri 6 genel yeterlik alanı, 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesinden oluşmaktadır. Genel yeterlik alanında kişisel ve mesleki değerler, mesleki gelişim, öğrenciyi tanıma, öğrenme ve öğretme süreci, öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme, aile ve toplum ilişkileri, program ve içerik bilgisi alanları vardır. Kişisel ve mesleki değerler mesleki gelişim yeterlik alanı altında, öğretmenlerin yeniliklere ve değişimlere açık, kendini sürekli geliştiren ve mesleki gelişimine önem veren bireyler olması beklenmektedir. Bunun yanında öğrencilerinin öğrenme özelliklerini bilen, onları tanıyan, okul ve eğitimin tüm paydaşları ile iletişim halinde olan öğretmenlerin var olması eğitim politikalarının da hedeflerinin gerçekleşmesine olanak sağlayacaktır. Öğrencilerinin sosyal, kültürel özelliklerini ve öğretim ihtiyaçlarını bilen, öğrencilerin derse etkin katılımını sağlayan, çağdaş ve süreç temelli değerlendirme yöntemlerini uygulayan, çevresindeki sorunlara duyarlı öğretmenlerin yetiştirilmesi MEB'in öğretmen yetiştirme hedefleri arasındadır. Teknolojinin bu denli toplum hayatına yön verdiği ve etki ettiği düşünüldüğünde öğretmenlerden beklenen özelliklerden biri de mesleği ile ilgili teknolojik gelişmeleri takip etmesi ve bunları öğrenme ve öğretme süreçlerine uygulamasıdır. İyi ve sorumlu bir dijital vatandaş olarak yetişen bir öğretmenden de aynı sorumluluklara sahip öğrencileri yetiştirmesi beklenmektedir.

MEB'in yayınladığı alt yeterliklere ait performans göstergeleri incelendiğinde dijital vatandaşlıkla ilişkili maddeler olduğu da görülmektedir. Bu performans göstergelerinden bazıları aşağıdaki gibidir;

“Bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili yasal ve ahlâki sorumlulukları bilir ve bunları öğrencilere kazandırır.” (Ulusal ve evrensel değerlere önem verme alt yeterliği)

“Öğrencilerde ulusal ve evrensel değerlerin gelişmesini destekler ve model olur.” (Ulusal ve evrensel değerlere önem verme alt yeterliği)

“Sınıf içi ve dışı çalışmalarında, toplumsal ve meslekî etik değerleri benimser ve bunlara uygun davranır.” (Ulusal ve evrensel değerlere önem verme alt yeterliği)

“Farklı görüşlere ve eleştirilere açıktır.” (Öz değerlendirme yapma alt yeterliği)

“Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri izler.” (Kişisel gelişimi sağlama alt yeterliği)

“Teknoloji okur-yazardır (teknoloji ile ilgili kavram ve uygulamaların bilgi ve becerisine sahiptir)” (Kişisel gelişimi sağlama alt yeterliği)

“Meslekî gelişimini desteklemek ve verimliliğini artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanır.” (Mesleki gelişmeleri izleme ve katkı sağlama alt yeterliği)

“Bilgi ve iletişim teknolojilerinden (online dergi, paket yazılımlar, e-posta, v.b) bilgiyi paylaşma amacıyla yararlanır.” (Kişisel gelişimi sağlama alt yeterliği)

“Bilgi ve iletişim teknolojilerini de kullanarak, farklı deneyimlere, özelliklere ve yeteneklere sahip öğrencilere uygun öğrenme ortamları hazırlar.” (İlgi ve ihtiyaçları dikkate alma alt yeterliği)

Dijital vatandaşlık ve alt boyutları literatürde teknoloji kullanımına ilişkin uygun ve sorumlu davranış normları (Ribble ve Bailey, 2007) olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenlerden beklenen yeterliklere bakıldığında teknolojinin sınıflara girdiği ve eğitim - öğretim yöntemlerini etkilediği görülmektedir. Performans göstergelerinden birinin ‘öğrencilerine bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili yasal ve ahlaki sorumlulukları kazandırmak’ olduğu belirtilmektedir. Dijital etik alt boyutunun görüldüğü bu yeterlik bu alanda yetişmiş nitelikli öğretmenlerle sağlanabilir. Teknolojinin öğrenme ve öğretme ortamlarına girmesiyle dijital okuyazar olan öğretmenlere ihtiyacın olduğu da söylenebilir. İyi bir dijital vatandaş olan öğretmen iyi bir rol model olarak öğrencilerine 21. Yüzyılın gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırma yolunda bir adım önde olup, toplumun ve çağın üretken üyeleri olmalarını sağlayabilecektir.

2. 4. 2. Keşf@-Bilinçli İnternet Hareketi Projesi

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Google ve İnternet Geliştirme Kurulu ortaklığı ile geliştirilen Keşf@ Bilinçli İnternet Hareketi Projesi, öğrencilerin internet ile ilgili temel kavramları öğrenmeleri, internet ortamında bilgiye daha etkin bir şekilde erişebilmeleri, çevrimiçiyken güvenli ve etik davranışlar geliştirmeleri konusunda farkındalık yaratmak amacı ile tasarlanmıştır. Bu proje ile amaçlanan öğrencilerde internet okuryazarlığı bilincini oluşturarak; öğrencilerin dijital yurttaşlık kurallarını önemseyen ve benimseyen kullanıcılar olmasını sağlamaktır. Proje, ortaokul 6. Sınıf düzeyi öğrencilerine yönelik tasarlanan sınıf içi etkinlikler ve eğitim materyallerinden oluşmaktadır. Öğretmenlerin, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi kapsamında uygulayabilecekleri etkinlik ve eğitim materyalleri, bu yaş grubuna göre özel olarak tasarlanmıştır (url-3).

Projenin kapsamında internet teknolojisi ile temel kavram ve terimler, internetin günlük hayatımızdaki yeri ve kullanımı, internet ortamında bilgiye hızlı ve etkin ulaşma yöntemleri, güvenilir web kaynağı kriterleri, dijital yurttaşlık kuralları, dijital ayak izi ve çevrimiçi itibar yönetimi, güçlü parola üretme yöntemleri, çevrimiçi karşılaşılabilecek siber tuzaklardan korunma yolları başlıkları bulunmaktadır. Bu proje ile ortaokul 6.sınıf öğrencileri için sınıf içi etkinlikler ve materyaller sunulmaktadır.

Proje web sayfasında, interneti ne kadar tanıyoruz, internette arama yapma, çevrimiçi kaynakları değerlendirelim, dijital yurttaşlık, dijital ayak izi, dijital zorbalık, siber tuzaklar, güçlü parolalar nasıl üretilir gibi sorulara yönelik eğitim videoları, çalışma kâğıtları, afişler, kartlar, görseller ve öğretmenlere rehber olabilecek içerikler yer almaktadır.

Bu proje ile dikkat çeken önemli noktalardan biri de ailelerin de projeye dahil edilmesi ve web sayfasında aileler için bir bölüm oluşturulmasıdır. Öğrenci ve gençlerin profillerindeki değişim Prenksy (2001)'nin deyimiyile 'dijital yerlilerin aileleri (dijital göçmenler) ile neredeyse hayatın her alanında farklılaşmaları, iki nesil arasında iletişimsizlik nedeni olarak ifade edilmektedir.

Diğer dikkat çeken bir nokta da okul için bir internet kullanım profili çıkarılması için eğitim paydaşlarına öneri verilmesidir. Okulda internetin hangi amaçlarla kullanıldığını belirleme uygulaması öğrenciler, öğretmenler ve idareciler için teknolojinin hangi amaçlarla, ne için, nasıl, neden kullanıldığını dair önemli bilgiler verir. Alberta (2012) Dijital Vatandaşlık Politika Geliştirme Rehberi'ne bakıldığında okullar için dijital vatandaşlıkla ilgili politikalar benimsenmiş ve uygulamaya başlamak için bir rehber hazırlanmıştır. Keşf@ projesi ile okullarda internet kullanımını analizi yapılması tavsiyesi ile okullarda dijital vatandaşlık politikaları geliştirmek adına önemlidir. Bir toplum eğer doğruyu yanlıştan ayıran, uygun olanla olmayanı ayıran vatandaşlar yetiştirmek istiyorsa, okullarda ve o bölgelerde dijital vatandaşlık öncelikli bir konu olmalıdır (Ribble ve Bailey, 2004). Bu nedenle okullarda internet kullanım profili analizi yapılırken aslında okulun teknoloji kullanım normları da ortaya konularak bu konuda politika geliştiriciler, okul yöneticileri, aileler ve öğretmenlerin dijital vatandaşlıkla ilgili çalışmalarına kaynak oluşturabilecektir.

2. 4. 3. FATİH Projesi (Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi Projesi)

Fatih projesi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte olup, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, tarafından da desteklenen ve 5 yıl gibi bir sürede tamamlanması planlanan ulusal bir

projedir. Fatih projesi 5 ana bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; donanım ve yazılım altyapısının sağlanması, eğitsel e-içeriğin sağlanması ve yönetilmesi, öğretim programlarında etkin BT kullanımı, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi, bilinçli, güvenli, yönetilebilir ve ölçülebilir BT kullanımının sağlanmasıdır. Fatih projesinin uygulama sürecine bakıldığında orta öğretimden ilköğretime doğru bir sürecin planlandığı görülmektedir. Bu proje de temel hedef; eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve okullardaki teknolojik altyapının iyileştirilerek, bilişim teknoloji araçlarının verimli bir şekilde kullanımının sağlanmasıdır (MEB,2015).

Dijital çağda dijital teknolojileri sorumlu, bilinçli ve güvenilir kullanan bireyler yetiştirmenin önemi ilgili literatürde oldukça vurgulanmaktadır (Ribble ve Bailey, 2004; Davies, 2011; Bakir, 2011; Ribble, 2012; Çakır ve Oktay, 2013; Lindsey, 2015). Fatih projesi bileşenleri açısından incelendiğinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Örneğin;

1. Fatih projesi bileşenlerinden olan 'bilinçli ve güvenli BT kullanımının sağlanması', dijital vatandaşlık eğitiminin amaçlarıyla,
2. Fatih projesi, eğitimde bir eşitlik yaratmak adına 'dijital erişim' alt boyutunda yer alan 'dijital araçlara eşit erişim' göstergesiyle (Ribble ve Bailey, 2007),
3. Programlarında etkin BT kullanımı bileşeni ise dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital okuryazarlık, dijital teknolojileri ne zaman ve nasıl kullanacağını bilme becerisiyle (Ribble ve Bailey, 2007)
4. Fatih projesinin altyapı ve donanım özellikleri ile dijital vatandaşlık alt boyutu dijital iletişim 'bilginin elektronik değişimi (Exchange)' (Ribble ve Bailey, 2007) özelliğiyle paralellik göstermektedir.

Uygun teknolojileri kullanma konusunda yaşanan eksikliklerin öğretmenlerin eğitim eksikliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Pescetta, 2011). Fatih projesi ile öğretmenlere hizmet içi eğitim verilecek olması öğretmenlerin de iyi birer dijital vatandaş olarak öğrencilerine rol model olma konusunda öğretmenlere kolaylık sağlayacaktır.

2. 4. 4. Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015/2018)

Dijital dönüşüm, toplumun bütün aktörlerini bilgi çağının gerekliliklerine sahip bireyler olma baskısıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle yeniliklere açık, hızlı düşünüp karar verebilen, motivasyonu yüksek ve üst düzey düşünme yeteneği ve hayat boyu öğrenme becerisi gelişmiş, çevresindeki sorunlara duyarlı ve katılımcı bir toplum 21.yüzyıl için istenen bir yapıdır. Bu nedenle tüm ülkeler hem bilgi çağının sunduğu fırsatlardan yararlanmak hem de istenen bir toplum yapısı ve bireylere sahip olmak için siyasi/ıdari, ekonomik, sosyal politikalarını gözden geçirmekte ve yeni politika ve stratejiler ortaya

koymaktadır (Bilgi Toplumu Eylem Planı,2015). Ülkemizde 2013 yılına kadar olan politika metinleri Şekil 2.'de gösterilmektedir.

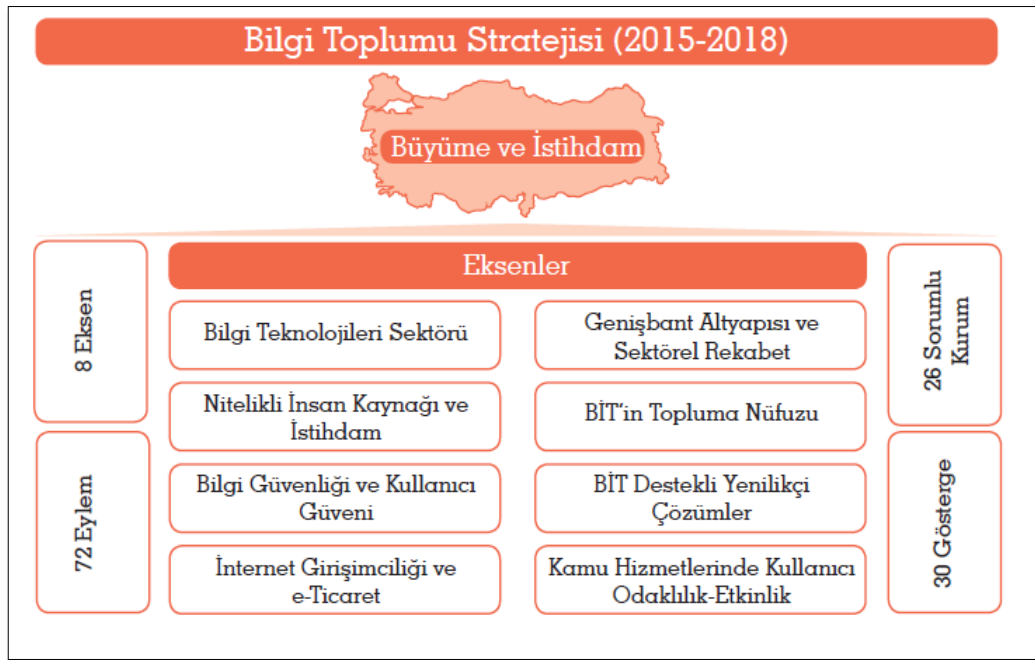

Şekil 2. Türkiye'nin bilgi toplumuna yönelik temel politika metinleri, 1990-2013, (Bilgi Toplumu Eylem Planı, 2015)

Bu politika metinlerinde süreklilik 2003 yılından sonra sağlanmıştır. İlk 2 politika metni Tuena ve e-Türkiye Girişimi uygulanma imkanı bulamamıştır. 21. Yüzyılın bilgi çağı olduğu düşünüldüğü zaman devlet olarak 2003 yılında politika metninin sürekliliğin sağlanması ve uygulamaya geçilmesi ülkemiz için bir eksik olarak düşünülmektedir.

2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'nın %64,1'lik başarı elde etmesinden sonra 2015-2018 yılları arasındaki planın hazırlıklarına başlanmıştır. Bu çerçevede Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'nın eksenleri aşağıdaki şekil 3'deki gibidir:

1. Bilgi Teknolojileri Sektörü
2. Genişbant Altyapısı ve Sektörel Rekabet
3. Nitelikli İnsan Kaynağı ve İstihdam
4. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Topluma Nüfuzu
5. Bilgi Güvenliği ve Kullanıcı Güveni
6. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler
7. İnternet Girişimciliği ve e-Ticaret
8. Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik

Şekil 3. Bilgi toplumu stratejisinde eksenler ve odak,(Bilgi Toplumu Eylem Planı, 2015)

Bilgi Toplumu Eylem Planı incelendiğinde de insanların alışveriş, tüketim, haber alma gibi alışkanlıklarının değişmesi, bilginin güvenliğine olan ihtiyaçlarının artması ve bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi çözümlerin uygulanıp kazanımlar elde edilmesi ile toplum yapısının değiştiği açıkça görülmektedir. Bilgi toplumunun ihtiyacı olan nitelikli insan kaynağını yetiştirme görevi eğitim kurumlarının ve öğretmenlerindir (Gündüz ve Odabaşı,2004). Alberta Government, 2013 yılında yayınladığı Teknoloji Brifing belgesinde bilgi çağında eğitim kurumlarında dijital vatandaşlığın bir yaklaşım olarak belirlenmesini önermiştir. Bilgi Toplumu Eylem Planına bakıldığında dijital vatandaşlığın alt boyutlarına ilişkin ifadelerin de planda yer aldığı görülmektedir (Tablo 1)

Tablo 1. Bilgi Toplumu Eylem Planı-Dijital Vatandaşlık

Bilgi Toplumu Eylem Planı Eksenleri	Dijital Vatandaşlık Alt boyutları
Bilgi Teknolojileri Sektörü	Dijital ticaret
Nitelikli İnsan Kaynağı ve İstihdam	Dijital okuryazarlık
Bilgi Güvenliği ve kullanıcı güveni	Dijital kanun, dijital güvenlik, dijital etik,dijital hak ve sorumluluklar
İnternet Girişimciliği ve e-ticaret	Dijital ticaret
Genişbant altyapısı ve sektörel rekabet	Dijital erişim
BİT'in topluma nüfuzu	Dijital erişim, dijital iletişim
BİT destekli yenilikçi çözümler	Dijital sağlık ,dijital etik
Kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık-etkinlik	Dijital erişim, dijital iletişim, dijital güvenlik,

2. 5. Dünya’da Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde Dünya’da dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan çalışmalar ifade edilmiş, ISTE tarafından belirlenen standartlar ve dijital vatandaşlık vurgusu açıklanmış, 21. Yüzyıl öğrenme ortaklığı ve 21. Yüzyıl becerileri dijital vatandaşlık bağlamında incelenmiş ve önerilen uygulamaları ve rehberliği ile dijital vatandaşlık konusunda öncü olan commonsense kuruluşu, raporları ile Avrupa’nın birçok ülkesinden veri elde edilmesini sağlayan Eu kids online projesi açıklanmıştır.

2. 5. 1. ISTE Standartları

Eğitim teknolojilerinin etkili ve verimli kullanımını sağlamak amacıyla Uluslararası Eğitim Teknolojileri Topluluğu (ISTE) tarafından teknoloji kullanımı ile eğitimin paydaşlarına (öğretmen, öğrenci, yönetici, teknoloji koçları ve bilgisayar bilimi eğiticileri) yönelik çeşitli standartlar önerilmiştir (Orhan ve diğerleri, 2014). ISTE (International SocietyforTechnology in Education) tarafından geliştirilen ve Ulusal Eğitim Teknolojileri Standartları-NETS (National Educational Technology Standart) olarak tanımlanan bu standartlar dünyada genel olarak kabul görmüş standartlardır. ISTE standartları, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının teknoloji becerilerini ve teknolojiyi etkili bir şekilde müfredatlarına ve derslerine entegre edebilmeleri için belli standartlar önermektedir (Blackwell ve Yost, 2013).

ISTE ‘nin 2011 yılında www.iste.org/standarts sitesinde öğretmenler için yayınlamış olduğu standartlar tablo 2’ de gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğretmenler İçin NETS-T

Öğretmenler için ISTE standartları (NETS-T) , 2011
Dijital çağa uygun öğrenme ortamları ve değerlendirme etkinlikleri tasarılma ve geliştirme
Dijital çağda çalışma ve öğrenme konusunda model olma
Öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırma ve yaratıcılığını teşvik etme
Mesleki gelişim ve Liderlik etkinliklerine katılma
Dijital vatandaşlıkta model olma

Öğretmenlerden beklenen standartlarda dijital çağ vurgusu 5 standarttan 3’ünde görülmektedir. Standartlara bakıldığında bir öğretmenin iyi bir dijital vatandaş olması ya da öğretmen adayının iyi bir dijital vatandaş olarak yetişmesi önemsenmektedir. Nitekim iyi bir dijital vatandaş olmak toplumdaki her birey için önemli ve gereklidir (İşman ve Güngören, 2014).

ISTE'nin öğrenciler için yayınlamış olduğu standartlar ise Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Öğrenciler İçin NETS-S

Öğrenciler için ISTE standartları (NETS-S), 2007
Teknolojik işlem ve kavramlar
Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme
İletişim ve işbirliği
Dijital vatandaşlık
Araştırma ve Bilgi akışı
Yaratıcılık ve yenilikçilik

Öğrenciler için hazırlanan standartlara bakıldığında öğrencilerden teknolojik işlem ve kavramlar standartlarının yanı sıra onlardan iyi birer dijital vatandaş olmalarının beklendiği görülmektedir. Dijital vatandaşlık; eleştirel düşünmenin, öz yansıtmanın ve olgunlaşmanın gelişimsel bir sürecidir (Ribble ve Bailey, 2005). Dolayısıyla öğrencilere eleştirel düşünme, problem çözme gibi beceriler kazandırılmak istendiğinde dijital vatandaşlık eğitimi de bir seçenektir. Standartların kendisinde de öğrencilerin iyi bir dijital vatandaş olmaları gerekliliği belirtilmiştir. Öğrencilerin bu davranışları kazanmasında en önemli görevlerden biri de öğretmenlerine düşmektedir.

Diğer yandan Ribble ve Bailey'in 2005 yılında yaptıkları çalışmalarında dijital vatandaşlığın öğrencilerde eleştirel düşünmenin, öz yansıtmanın ve olgunlaşmanın gelişimsel bir süreç olduğu ve bu süreçte ailelerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin hep birlikte sorumlu olduklarını ifade etmişlerdir. NETS-A standartlarına baktığımızda okul yöneticilerinden de dijital vatandaş olmaları beklenmektedir. Okul yöneticilerinin sosyal, etik ve yasal konular ile gerekli sorumluluklar hakkında bilinç kazanmaları ve okuldaki dijital araçlara erişim ortamı sağlamaları, etik ve sorumlum teknoloji kullanımı konusunda rol model olmaları beklenmektedir (Orhan ve diğerleri, 2013). Okul yöneticisinin okulda etkili bir dijital çağ öğrenme kültürü yaratması, bu kültürün öğrencilerin okul dışı ortamlarında da pekiştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle okul yöneticisinin çevresini iyi tanınması ve bulunduğu çevre koşullarını dikkate alarak teknoloji planlaması yapması gerekmektedir (Hacıfazlıoğlu, Karadeniz ve Dalgıç, 2010). ISTE'nin yöneticiler için yayınlamış olduğu standartlar ise Tablo 4'de gösterilmektedir.

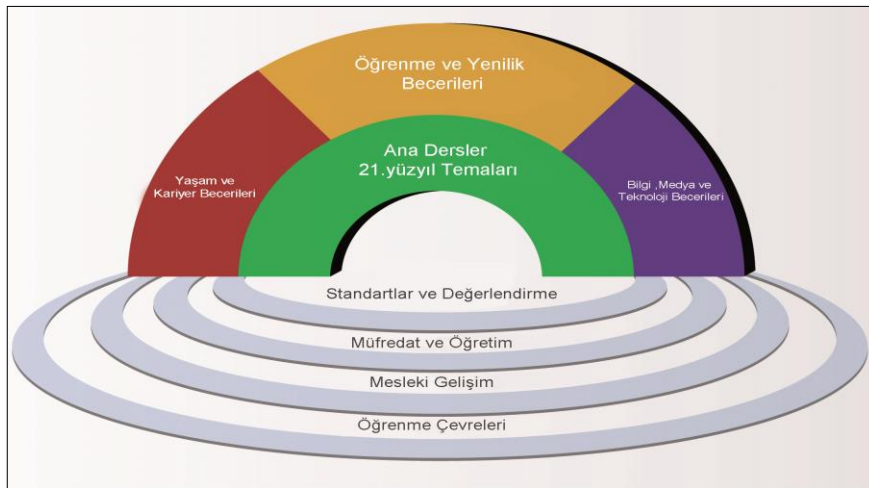
Tablo 4. Yöneticiler İçin NETS-A

Yöneticiler için ISTE standartları (NETS-A), 2009
Vizyoner Liderlik
Dijital Çağ Öğrenme Kültürü
Mesleki Uygulamada Mükemmellik
Sistemli İyileştirme
Dijital vatandaşlık

Dijital vatandaşlık; NETS standartlarının NETS-T, NETS-S, NETS-A ve NETS-C olarak öğretmenler, öğrenciler, yöneticiler ve teknoloji koçları için bir yeterlik alanı olarak ifade edildiği görülmektedir.

2. 5. 2. 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı

Literatür incelendiğinde sıklıkla karşılaşılan 21.yüzyıl becerileriyle öğrencilerin sahip olması gereken bir dizi becerilerin tanımlandığı görülmektedir. 21. yüzyıl Öğrenme Ortaklığı (The Partnershipfor 21st Century Learning, 2009) tarafından ortaya koyulan 21.yüzyıl becerileri eğitimciler ve eğitimin tüm paydaşlarına destek olmak amacıyla hazırlanan bir çerçevedir. Bu çerçeve öğrencilerin iş ve normal yaşamlarında başarması ve sahip olması gereken beceri, bilgi ve uzmanlık alanlarını tanımlar. Bu çerçeve Şekil 4'de gösterilmiştir.

Şekil 4. ©2009 partnershipfor 21st century learning (P21), www.p21.org/framework

Bu çerçevede tanımlanan yeterlikler ise şöyledir:

Öğrenme ve Yenilik Becerileri

1. Yaratıcılık ve Yenilik

2. Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme

3. İletişim ve İşbirliği

Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri

1. Bilgi Okuryazarlığı

2. Medya Okuryazarlığı

3. Bilişim Teknolojileri (Bilgi, İletişim ve Teknoloji) Okuryazarlığı

Yaşam ve Kariyer Becerileri

1. Esneklik ve Uyum Sağlayabilme

2. Girişim ve Kendi Kendini Yönetme

3. Sosyal ve Kültürler arası beceriler

4. Üretkenlik ve İzlenebilirlik

5. Liderlik ve Sorumluluk

İçinde bulunulan toplumun dijital dönüşüm sürecine girmesi ve toplum hayatındaki dinamiklerin değişmesiyle birlikte öğrenenlerin ihtiyaçlarının da değiştiği görülmektedir. 21.yüzyıl öğrenme ortaklığı çerçevesindeki 21.yüzyıl becerileri eğitimdeki yenilik ihtiyacına cevap verebilecek niteliktedir.

21.yüzyıl becerileri incelendiğinde özellikle 'Bilgi, medya ve teknoloji becerileri' ve diğer beceri alanlarıyla dijital vatandaşlık kavramının ortak bir paydada bulunduğu görülmektedir. Dijital vatandaşlığın özündeki amaç, bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, ahlaki olarak çevrimiçi kararlar alabilen, doğru davranışı teşvik eden, teknolojiyi doğru kullanan kişiler yetiştirmektir. 21.yüzyıl öğrenme ortaklığının amacı da öğrencilere 21.yüzyıl becerilerini (eleştirel düşünme ve problem çözme, bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı...) kazandırarak, ihtiyaç duyulan yeterliklerle onları geleceğe hazırlamak olduğuna göre bu iki çerçeve de aynı amaca yönelik, özünde aynı hedefi barındıran kavramsal olarak göze çarpmaktadır. Bir ülkenin nitelikli bireyler yetiştirmesi, vatandaşlarının içinde bulunduğu toplumun ve çağın üretken üyeleri olmaları ve çağın gerektirdiği donanımlara sahip olmaları o toplumun eğitim politikalarında bilim ve teknolojiyi bütünleştirmesinden geçmektedir (Akgün, Yılmaz ve Seferoğlu,2011).

Gelinen noktada günümüzde dijital vatandaşlık eğitimi ve 21.yüzyıl becerilerini öğrencilere kazandırmak eğitimin en önemli hedefleri arasında görülmektedir.

Şekil 5. 21. yüzyıl becerileri ve dijital vatandaşlık

2. 5. 3. Commonsense Medya ve Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

Commonsense; 3 ana öge (medya içerikleri, eğitim materyalleri ve çocukların eğitimi) üzerine kurulu medya ve teknoloji ile çevrili dünyada çocukların başarılı bir şekilde nasıl hayatta kalacaklarına dair yardım etmeyi amaç edinen çeşitli ortakları olan ve Amerika'da ortaya çıkmış bir sivil toplum kuruluşudur. Commonsense, çocukların haftada 50 saatlerini bilgisayar ekranı karşısında harcamasının, teknoloji ve medya ile çevrili dünyalarının ve bu dünyada karşılaştıkları içeriklerin onları fiziksel, bilişsel ve sosyal anlamda etkilediğini belirtip, ailelerin ve eğitimcilerin bu sürece rehberlik etmeleri için çeşitli uygulamalar, bilgiler ve eğitimler içermektedir (url-4).

“Commonsense medya” bileşeniyle, çocuklarının kullanımı için akıllı medya uygulamalarını seçme konusunda ailelere rehberlik edilirken, “commonsense eğitim” bileşeniyle, öğrencilerin eğitimleri ve yaşamlarında teknolojiden faydalanmaları için öğretmenlere ve öğrencilere kullanabilecekleri ücretsiz araçlar sağlanmaktadır. “Commonsense kids action” bileşeniyle ise bütün paydaşlarla birlikte ulusal ve yerel düzeyde öğrencilerin çevrim içi çevrede hayatta kalabilmeleri ve 21.yüzyılda başarılı olabilmeleri için çeşitli politikalar geliştirilmesi için çalışmalar yapıldığı ifade edilmektedir.

Öğrenciler dijital vatandaşlık eğitimi alırken yaş gruplarına ayrılarak 3. ve 5.sınıf öğrencilerine verilen dijital vatandaşlık eğitimi uygulamaları sonunda öğrenciler bir dijital pasaport kazanmaktadırlar. Bu süreçte öğrenciler bugünün dijital dünyasında karşılaşabilecekleri zorlukları içeren oyunlarla birlikte hem dijital vatandaşlık eğitimi konusunda temel bilgilere sahip olurlar hem de bir dijital pasaport kazanmaktadırlar.

Öğrencilerin çevrim içi ortamda doğru davranışı bulmada zorlanmalarının nedeni, onlara dijital teknolojileri kullanırken neyin doğru davranış neyin yanlış davranış olduğunun öğretilmemesi olarak ifade edilmektedir. Bu durum bir nevi dijital vatandaşlığın temel ilkelerinin öğretilmemiş olmasıyla açıklanmaktadır (Ribble ve Bailey, 2005). Commonsense kuruluşunun bu konuda eğitimin tüm paydaşlarına dijital vatandaşlık eğitimini

verme önerisi çok yerinde bir karar olarak görülmektedir. Özellikle ilgili eğitilmelere 3.sınıfta başlanması dikkat çekicidir. Çünkü çocukların günlük yaşamlarının önemli bir bölümünde dijital ortamı etkin bir biçimde kullanmaları sonucunda yaşadıkları sorunlara zamanında müdahale edilmesi önemlidir (Karaduman ve Öztürk, 2014).

2. 5. 4. EU Kids Online (Çevrimiçi) Projesi

Eu kids online; 2011 yılında London School of Economics and Political Science Medya ve İletişim bölümü profesörlerinden Sonia Livingstone ve Dr. Leslie Haddon tarafından gerçekleştirilen ve çocukların medya kullanımlarını araştıran çok uluslu bir içerik araştırmasıdır. Çevrim içi ortamda çocukların yaşadıkları risk ve güvenlik koşullarını şekillendiren kanıtların üzerinde durarak raporlar yayımlayan proje, Avrupa Birliği Güvenli İnternet Programı tarafından desteklenmektedir (url-5).

Yayınladığı raporlarla ailelere, eğitimcilere, öğrencilere ve toplumun diğer üyelerine veriler ve çalışma önerileri sunan bu proje 33 ülkeden toplanan verileri içermektedir. Özellikle internetin ve dijital teknolojilerin çocuklar tarafından nasıl kullanıldığı ve çocuklar için ne gibi riskler taşıdığı betimlenmeye çalışılmaktadır. 2015 yılında yayınlanan çalışmalardan birinde Avrupa 'da yaşayan ve dijital teknolojileri özellikle interneti kullanan çocuklar için çevrimiçi ortamda yaşayabilecekleri riskler ve fırsatlar için bir çerçeve geliştirilmeye çalışılmıştır. Aileler için çocukların kullandığı son teknolojiler hakkında bilgiler, dijital bir gelecek için ailelerin yapması gerekenler, internet hakkında ailelerin ve politika üreticilerin bilmesi gerekenler gibi konularda çalışmalar yapan ve raporlar yayınlayan proje dijital yerli olan çocuklar hakkında dijital göçmenlere veriler sunmaktadır. Dijital bir geleceğin kaçınılmaz olduğu ve vatandaşlığın dijitalleştiği bilgi çağında aileler için dijital önerilerin ve rehberliğin önemli olduğu görülmektedir. Yarının dijital vatandaşları olan çocukları, dijital ortamda etik ve doğru kararlar alabilen, kendi bilgi güvenliğini sağlarken başkalarına da örnek olabilen bireyler olarak yetiştirmek için öğretmenlerin görevlerinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının da iyi birer dijital vatandaş olarak yetişmeleri ve yetiştirecekleri öğrencilerinin özelliklerini bilmeleri öğrenme ve öğretme süreci açısından önem taşımaktadır.

3. YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma sınıf öğretmenleri adaylarının dijital vatandaşlık kavramı ve alt kavramlarına ilişkin düzeylerini belirlemek ve bu kavramlara ilişkin algılarını derinlemesine incelemeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda yürütülen çalışma yorumlayıcı paradigmayı benimseyen nitel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Nitel araştırma, sosyal olguları bağlı bulunduğu çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek,2006). Buradaki amaç, okuyucuya konunun yaşandığı şekliyle betimlenmesi ve açıklanmasıdır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden özel durum çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Özel durum çalışmaları, özel bir duruma ya da olayı araştırmaya odaklı çalışmalara yönelik genel bir çerçeve sunduğundan yürütülen çalışmada çeşitli veri toplama araçları ve yöntemleri yardımıyla araştırma problemlerinin derinlemesine incelenmesine olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda üçgenleme yardımıyla özel durum çalışmasında birbirine yakın ya da tutarlı sonuçların varlığını test edilebilmektedir. Yani, farklı yöntem ve tasarımlardan edinilen sonuçların birbirine yakınlığı veya birbirini desteklemesi araştırılır, araştırmanın sonuçlarını etkileyen birçok sebebi kontrol etme şansı artırılmaktadır (Baki ve Gökçek, 2012).Bu noktada araştırmacı çeşitli veri toplama araçları (ölçek, görüşme, gözlem) kullanarak araştırma problemini incelemeye çalışmıştır. Sınıf öğretmenleri adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ve algıları bir analiz birimi olarak düşünülüp bütüncül tek durum deseni uygulanmıştır.

3. 2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Trabzon ili merkez Piri Reis İlkokulu'na öğretmenlik uygulaması için gelen 4.sınıfta öğrenim gören Karadeniz Teknik Üniversitesi sınıf öğretmenliği programında okuyan öğretmen adayları oluşturmuştur. Günümüz öğretmenlerinden, öğrencilerine fiziksel sınırların olmadığı bir dünyada yaşama hazırlanma ve aynı zamanda öğrencilere dijital dünyada nasıl etkileşim kuracaklarına dair yardımcı olmaları beklenmektedir. Öğretmenler, öğrencilerine dijital teknolojilerin onları birer dünya vatandaşı yapacağı algısını öğretmeli ve aynı zamanda kendileri de dijital teknolojilerle meşgul olmalıdırlar (Ribble, 2011). Dijital vatandaşlık kavramı algısının ise küçük yaşlarda öğrencilere verilmesi ise iyi dijital vatandaşların yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır. Bu sebeple sınıf öğretmenlerinin bu süreçte önemli bir faktör olduğu gerekçesiyle bu çalışmada sınıf öğretmenleri adayları ile çalışılmıştır.

11 sınıf öğretmeni adayı ile yürütülen bu çalışmada öğretmen adaylarının 7 si kadın öğrencilerden 4'ü ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğretmen adaylarından 10'u 20-22 yaş aralığında, 1'i ise 23 ve üzeri yaş grubunda bulunmaktadır. Öğretmen adaylarından sadece 1 tanesinin kendisine ait kişisel bilgisayarı yokken diğer adayların hepsinin kendine ait bir bilgisayarının olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının hepsinin en az bir sosyal ağa üyelikleri bulunurken bilgisayar kullanma yılları 3 ile 9 yıl arasında değişmektedir.

3. 3. Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci 2014/2015 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde Trabzon Merkez Piri Reis İlkokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında bu okula gelen son sınıfta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirilen bu uygulama yaklaşık olarak 2 ay sürmüştür. Belirlenen amaçlara göre önce öğretmen adayları ile görüşülmüş ve çalışma aşamaları, nedenleri ve süreç öğretmen adaylarına açıklanmıştır. Öğretmen adaylarına çalışmada yer alıp almayacakları sorulmuş ve gönüllü öğretmen adayları çalışmaya dahil edilmişlerdir. Daha sonra ise bu öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında okuldaki uygulama öğretmenleriyle görüşülmüş ve çalışma planlanmıştır. Hangi öğretmen adayının hangi derse gireceği ve derste hangi kazanımı vereceği hakkında görüşmeler yapılmış ve araştırmacı öğretmen adaylarını 5 haftalık süreç boyunca okulda oldukları tüm gün boyunca gözlemlemiştir.

İlk olarak öğretmen adaylarına Kocadağ (2012)'in hazırladığı öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyesini belirleyen ölçek uygulanmış ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ve kişisel özellikleri hakkında bilgi edinilmiştir. Daha sonra 5 hafta boyunca öğretmenlik uygulaması esnasında ders anlatan öğretmen adaylarının derslerine girilmiş ve dijital vatandaşlık bağlamında öğretmen adaylarının ders anlatımları, derste ki davranışları ve öğrencilerle iletişimleri, teknolojiyi derslerde kullanımları gözlemlenmiş ve her derse ilişkin gözlem notları araştırmacı tarafından kaydedilmiştir. Süreç sonunda ise öğretmen adayları ile dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkında görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Şekil 6'da veri toplama sürecini özetlenerek sunulmuştur.

Şekil 6. Veri toplama süreci

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları/Teknikleri

Veri toplama aracı olarak ölçek, görüşme ve gözlemlerden yararlanılmıştır. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyesini belirleyebilmek için Kocadağ(2012)'ın hazırladığı öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini belirleme ölçeği kullanılmıştır.

Kocadağ (2012) tarafından hazırlanan ve yapı geçerliği faktör analizi ile test edilen ölçeğin, açımlayıcı faktör analizi sonucunda yedi temel faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Bu faktörlerin altında yer alan maddeler incelendikten sonra bu faktörler şu şeklide Kocadağ tarafından isimlendirilmiştir:

1. birinci faktör "Dijital İletişim ve Okuryazarlık Özellikleri",
2. ikinci faktör "Dijital Etik ve Hukuk Özellikleri",
3. üçüncü faktör "Dijital Erişim Özellikleri",
4. dördüncü faktör "Dijital Haklar ve Sorumluluklar Özellikleri",
5. beşinci faktör "Dijital Sağlık Özellikleri",
6. altıncı faktör "Dijital Güvenlik Özellikleri"
7. yedinci faktör "Dijital Ticaret Özellikleri"

Bu faktörlerin kendi içinde beklenen uyumu verdiği sonucuna ulaşılmış ve bu sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmış(Kocadağ, 2012) ve ölçek çalışmada kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik geliştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nden bir öğretmen adayının alabileceği maksimum puan 315 ve alabileceği minimum puan 63 olarak ifade edilmiş ve alınan puanlar doğrultusunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak belirlenen kriterler Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Dijital Vatandaşlık Ölçeği Düzeyleri

Düzyey	Puan Aralığı
Aşırı Zayıf	63-98 puan
Çok Zayıf	99-134 puan
Zayıf	135-170 puan
Orta	171-206 puan
İyi	207-242 puan
Çok iyi	243-278 puan
Aşırı iyi (Mükemmel)	279-315 puan

Diğer taraftan öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersi esnasında anlattığı dersler araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Gözlemler esnasında araştırmacı sınıfta dersi katılımcı gözlemci olarak izlemiş ve gözlemlerini her bir ders için not etmiştir. Yaklaşık olarak 5 haftalık bir gözlemden sonra katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramı algılarını incelemek üzere görüşmelerden yararlanılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde ise araştırma soruları doğrultusunda görüşme soruları hazırlanmış ve uzman görüşleri doğrultusunda ilgili düzeltmeler yapılarak son hali oluşturulmuştur. Tablo 6'da araştırma problemleri doğrultusunda veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 6. Araştırma ve Veri Toplama Araçları

Araştırma Sorusu	Hedef	Veri toplama aracı	Veri Türü	Veri analizi
1. Sınıf öğretmeni öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?	Sınıf öğretmeni öğretmen adayları-4.sınıf	Ölçek	Nicel	Betimsleyici İstatistik
2. Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın alt boyutlarına yönelik algıları nasıldır?	Sınıf öğretmeni öğretmen adayları-4.sınıf	Gözlem-Görüşme	Nitel	Temalar-Kodlar
3. Sınıf öğretmenliği adaylarının lisans eğitiminde dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir?	Sınıf öğretmeni öğretmen adayları-4.sınıf	Gözlem-Görüşme	Nitel	Temalar-Kodlar

3. 4. Verilerin Analizi

Sınıf öğretmeni adaylarının, öğretmen adaylarına yönelik hazırlanan 'Dijital Vatandaşlık Ölçeği' 'ne göre dijital vatandaşlık seviyeleri belirlenmiştir. İlgili nicel verilerin analizi için betimleyici istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır.

Gözlem ve görüşmelerden elde edilen nitel verilerin çözümlenmesinde ise nitel veri analizi tekniklerinden olan betimsel analiz kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Daha sonra bu görüşme kayıtları yazıya aktarılmıştır Sınıf ortamında yapılan gözlemler için ISTE tarafından öğretmenler için belirlenen standart göstergeleri göz önüne alınarak veriler analiz edilmiştir. Bu göstergeler bir tablo halinde ek-3 olarak verilmiştir.

Elde edilen ham veriler araştırma soruları dikkate alınarak betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz sürecinde, daha önceden belirlenen temalara göre veriler özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu nedenle elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenir(Yıldırım ve Şimşek,2006). Görüşme sonucunda elde edilen veriler dijital vatandaşlık ve alt boyutları çerçevesinde analiz edilmiştir.

3. 5. Geçerlik-Güvenirlilik

Çalışmada geçerlik ve güvenirliği Kocadağ (2012) tarafından gerçekleştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği kullanılmıştır. Kocadağ (2012) ölçeğin yapı geçerliğini faktör analizi ile test etmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin yedi temel faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Bu faktörlerin kendi içinde beklenen uyumu verdiği sonucuna ulaşılmış ve bu sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde Kocadağ tarafından yorumlanmıştır. Araştırmada ölçeğinin güvenirliğinin bir göstergesi olarak Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 1. faktör için 0,967; 2. faktör için 0,947; 3. faktör için 0,863; 4. faktör için 0,745; 5. Faktör için 0,805; 6. Faktör için 0,790; 7.Faktör için 0,750 ve ölçeğin bütünü için 0,976 olarak hesaplanmıştır ve ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilmiştir. Ölçeğin uygulamasının zaman ve maliyet açısından kolay ve ekonomik, puanlamasının da pratik olması da ölçeğin kullanışlı olduğunun ve bu çalışmada kullanılmasının göstergesi sayılabilir.

5 hafta boyunca yapılan gözlemlerde araştırmacı gözlemlere müdahalede bulunmamış ve sınıf ortamında katılımcı gözlemci rolü üstlenilmiştir. Görüşme soruları araştırma problemleri doğrultusunda uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Görüşmelerin analizi farklı araştırmacılar tarafından da yapılarak analizlerin tutarlılıkları kontrol edilmiştir.

3. 6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı olay ya da olguları katılımcı bir tavırla yakından izlemektedir. Bu çalışmada da araştırmacı kendi görev yaptığı okulda katılımcı bir tavırla öğretmenlik uygulaması kapsamında okula gelen ğretmen adaylarıyla ilgili çalışmaları yürütmüştür. Öğretmen adaylarıyla ilk yapılan görüşmede elde edilecek olan verilerin bilimsel bir çalışma olarak kullanılacağını, katılımcılarla içtenlikle paylaşmıştır. Araştırmacı bu süreçlerde ğretmen adayları ile iletişimine dikkat ederek ğretmen adaylarının kendilerini rahat hissetmelerini sağlamıştır. Gözlemleri esnasında herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Bu süreç içerisinde araştırmacı araştırdığı problemlere dair veriler elde etmek için olayları, olguları dikkatle inceleyerek derinlemesine bilgi elde edebilmek için katılımcıları incelemiştir. Araştırma verilerinin analizinde ise araştırmacı kendi n yargılarından uzak durmaya çalışarak şeffaf ve açık bir analiz süreci sunmaya çalışmıştı

4. BULGULAR

4. 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

Yapılan betimsel analizler sonucunda, sınıf öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri Tablo 7’de yansıtılmıştır. Kullanılan ölçüm aracında katılımcıların alabileceği en yüksek puan 315 en düşük puan ise 63 olarak belirlenmiştir. Bu nedenle elde edilen sonuçlar bu kapsamda değerlendirilmelidir. Yapılan analizlerde katılımcılar M harfi ile kodlanmıştır.

Tablo 7. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

Katılımcı	Cinsiyet	Bilgisayar Deneyim	dijital iletişim-okuryazarlık	aralık	Dijital etik-hukuk	aralık	Dijital erişim	aralık	Dijital hak	aralık	Dijital sağlık	aralık	Dijital güvenlik	aralık	Dijital ticaret	aralık	toplam puan	değerlendirme aralığı
M1	K	6-8 yıl arası	111	aşırı iyi	72	aşırı iyi	29	çok iyi	12	çok iyi	21	çok iyi	24	aşırı iyi	13	aşırı iyi	282	Aşırı iyi
M2	E	6-8 yıl arası	112	aşırı iyi	69	çok iyi	33	aşırı iyi	13	aşırı iyi	15	orta	24	aşırı iyi	15	aşırı iyi	281	Aşırı iyi
M3	E	9 yıl ve üzeri	107	aşırı iyi	66	çok iyi	31	aşırı iyi	11	iyi	19	çok iyi	20	çok iyi	10	iyi	264	çok iyi
M4	K	6-8 yıl arası	92	çok iyi	66	çok iyi	20	iyi	8	orta	17	iyi	16	iyi	5	çok zayıf	224	iyi
M5	K	3-5 yıl arası	101	çok iyi	66	çok iyi	26	çok iyi	9	iyi	15	orta	12	zayıf	13	aşırı iyi	242	iyi
M6	E	9 yıl ve üzeri	106	aşırı iyi	60	iyi	31	aşırı iyi	14	aşırı iyi	20	çok iyi	13	orta	11	çok iyi	255	çok iyi
M7	K	9 yıl ve üzeri	119	aşırı iyi	70	aşırı iyi	35	aşırı iyi	15	aşırı iyi	21	çok iyi	24	aşırı iyi	15	aşırı iyi	299	Aşırı iyi
M8	K	6-8 yıl arası	95	çok iyi	63	çok iyi	29	çok iyi	12	çok iyi	22	aşırı iyi	19	çok iyi	11	çok iyi	251	çok iyi
M9	K	3-5 yıl arası	88	iyi	67	çok iyi	26	çok iyi	8	orta	17	iyi	19	çok iyi	8	orta	233	iyi
M10	E	6-8 yıl arası	100	çok iyi	72	aşırı iyi	29	çok iyi	12	çok iyi	22	aşırı iyi	22	aşırı iyi	14	aşırı iyi	271	çok iyi

Tablo 7'nin devamı

M11	K	3-5 yıl arası	100	çok iyi	63	çok iyi	27	çok iyi	12	çok iyi	19	çok iyi	20	çok iyi	15	aşırı iyi	256	çok iyi
Genel Ortalama			102,8	çok iyi	66,7	çok iyi	28,7	çok iyi	11,45	çok iyi	18,9	iyi	19,3	çok iyi	11,8	çok iyi		

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların dijital vatandaşlık alt boyutlarında dijital sağlık boyutu kısmında kendilerini iyi gördükleri diğer alt boyutlarda ise kendilerini çok iyi gördükleri anlaşılmaktadır. Bilgisayar deneyimleri ve dijital vatandaşlık seviyelerine bakıldığında ise bilgisayar deneyimi fazla olanların dijital vatandaşlık seviyeleri daha yüksek olarak görülmektedir. Bunların yanı sıra veriler katılımcıların cinsiyetlerine göre analiz edildiğinde Tablo 8'de sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 8. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları ve Cinsiyet İlişkisi

Katılımcılar	Cinsiyet	Genel Puanlar	Dijital iletişim okuryazarlık	Dijital etik-hukuk	Dijital erişim	Dijital hak	Dijital sağlık	Dijital güvenlik	Dijital ticaret
M1	K	282	111	72	29	12	21	24	13
M4	K	224	92	66	20	8	17	16	5
M5	K	242	101	66	26	9	15	12	13
M7	K	299	119	70	35	15	21	24	15
M8	K	251	95	63	29	12	22	19	11
M9	K	233	88	67	26	8	17	19	8
M11	K	256	100	63	27	12	19	20	15
Ortalama	Kadınlar	255,2	100,8	66,7	27,4	10,8	18,8	19,1	11,4
M2	E	281	112	69	33	13	15	24	15
M3	E	264	107	66	31	11	19	20	10
M6	E	255	106	60	31	14	20	13	11
M10	E	271	100	72	29	12	22	22	14
Ortalama	Erkekler	267,7	106,25	66,7	31	12,5	19	19,7	12,5

Tablo 8 incelendiğinde erkek katılımcıların kadın katılımcılardan etik-hukuk alt boyutu dışında daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Erkek katılımcılar hem ortalama puanda hem de dijital vatandaşlığın alt boyutları olan dijital iletişim ve okuryazarlık, dijital erişim, dijital hak, dijital sağlık ve dijital ticaret boyutlarında kadın katılımcılardan daha yüksek puan almıştır. Dijital etik, sağlık ve dijital güvenlik alt boyutlarında ise katılımcıların puanları arasında büyük bir farklılık yoktur.

4. 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlarıyla İlgili Algıları

Sınıf öğretmeni adaylarının genel anlamda dijital vatandaşlık kavramı algıları nedir sorusuna yönelik yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre; öğretmen adayları bu kavramı daha çok e-devlet uygulamaları olarak algıladıkları görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların dijital vatandaşlığı; teknolojiyi iyi kullanan kişi, teknoloji ve teknolojik aletler, internet ve e-kimlik şeklinde algıladıkları belirlenmiştir.

4. 2. 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlarıyla İlgili Algıları

Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen analizler sonucunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgili açıklamalarından ortaya çıkan kodlar Tablo 9'da gösterilmiştir. Geliştirilen kodlar aşağıda her bir alt boyuta ayrılan başlıklar altında açıklanmıştır.

Tablo 9. Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Kodlar Tablosu

Dijital Okuryazarlık	f	Dijital iletişim	f
Online ortamda/web sayfalarında/bloglarda okuyabilme/yazabilme	5	E-posta/dosya paylaşımı	5
Haber sitelerini takip etme	3	Teknoloji yoluyla iletişim	4
Mobil uygulamaları Kullanabilme	2	Dijital ortamda iletişim	3
Teknoloji ve teknolojik aletleri kullanabilme	1	İnternet üzerinden iletişim yapmak	2
Teknolojiyi doğru kullanma	1	İnternet üzerinden kolay iletişim	1
Dijital ticaret	f	Dijital sağlık	f
İnternet üzerinden alışveriş	8	İnternet üzerinden sağlıkla ilgili bilgi edinme	5
Ticaretin dijital ortama dönüşümü	2	Bilgisayar başında geçirilen süre	4
Online ortamda reklam gelirleri	1	Bilgisayar başında göz sağlığını koruma	2
Dijital etik	f	Bilgisayar başında fiziksel ortama dikkat etme	2
Telif hakları	2	Bilgisayar bağımlılığı	2
Dijital ortamdaki ahlak kuralları	1	Bilgisayar başında sağlık kurallarına uyma	2
Siber zorbalık	1	Radyasyondan korunma	1
İletişim ahlakı	1	Dijital Güvenlik	f
Sosyal ağlarda kurallara uyma	1	Şifreleme	5
Yasalara uygunluk	1	Virüslerden korunma/Antivirüs kullanımı	3
İnternet ortamında kişiler arası saygı	1	Bilindik –güvenilir siteler	3
Dijital erişim	f	Güvenliği sağlayan programlar	1

Tablo 9'un devamı

Dijital teknolojilere erişim	2	Dijital hak ve sorumluluklar	f
İnternete erişim	2	Dijital ortamdaki haklar	3
Dijital kaynaklara ulaşma	1	Kullanıcı gizliliği/hakları	3
İnternet üzerinden bilgiye ve kişilere erişim	1	İnternette özgürlük	2
Teknolojiye kolay ulaşım	1	İnternet ortamındaki paylaşımların sorumluluğu	1
Dijital Kanun	f	Telif Hakları	1
Özgürlüğün kısıtlanması	2	Erişim engellenmesi	1
Dijital ortamdaki suç ve cezalar	1	Yasal olmayan sitelerin kullanılmaması	1
Devletin internet üzerindeki etkisi	1	Bilişim suçları	1
Geçmiş dönük bilgileri saklama	1	Vatandaşlık Hakları	1
İnternette güvenliği sağlayan kanunlar	1		

4. 2. 2. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Okuryazarlıkla İlgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde, katılımcıların dijital okur yazarlığı; mobil uygulamaları kullanabilme, online ortamlardaki bilgileri okuma, online ortamlara bilgi aktarma, haber sitelerini takip etme, teknolojik aletleri doğru kullanabilme şeklinde algıladıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların dijital okur yazarlığı daha çok online ortamlarda (bloglar, web sayfaları gibi) veri girişi yapma ve buradaki bilgileri okuma şeklinde algılamaktadırlar. Katılımcılar dijital ortamda bulunan metinleri sadece okuyabilmenin ve onlara yorum yapabilmenin, haber sitelerini takip etmenin ve her gün haber okumanın dijital okuryazarlık olduğunu düşündükleri görülmektedir. Teknolojiyi doğru kullanma noktasında doğru kullanmanın ne olduğu hakkında ise bir görüş belirtmedikleri anlaşılmaktadır.

Bu yöndeki katılımcı görüşleri ise şu şekildedir;

“Blogları okuyorum,facebook haberlerini okurum örneğin orda haber sitelerinden özellikle yerel haberleri takip ediyorum.“ (M9, Kadın, 3-5 yıl arası)

“Bilinen bir kavram. İnternet üzerinde siteleri okuyabilmek ve yazabilmek gibi.“ (M7,Kadın,9 yıl ve üzeri)

Katılımcıların dijital okuryazarlık açısından doğru bilgiye ulaşma ve erişme noktasında, bu bilgiyi paylaşma ve farklı teknolojilerden haberdar olup bunları doğru kullanabilme yeterli bilgilerinin ve yeterliklerinin olmadığı görülmektedir.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ise, ISTE standartlarına göre belirlenen dijital okuryazarlık kriterlerinden internette kolaylıkla araştırma yapabilme, Office programlarını rahatlıkla kullanabilme, öğretim uygulamalarını geliştirmek ve öğrenci öğrenmelerini en üst düzeye çıkartabilmek için verilerin toplanmasında, analiz edilmesinde, sonuçların

yorumlanmasında ve bulguların paylaşılmasında teknolojiyi kullanabilme, öğrencilerin yaratıcı ürünler oluşturabilmeleri için teknoloji kullanımına dayalı öğrenme etkinlikleri yapabilme, teknolojik araçları öğretim süreci ile ilgili her türlü verileri işlemek ve raporlaştırmak için kullanabilme becerilerinden çok az bir kısmını gerçekleştirdiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının bazılarının dersin giriş aşamasında öğrencilerin dikkatini çekebilmek için Powerpoint programını kullandığı ve dersin konusu ile ilgili bir görsel kullanmak istediklerinde projeksiyon cihazını kullandıkları görülmüştür. Katılımcılardan M6, 4-A sınıfında “Trafik Güvenliği” konusunu işlerken önceden hazırladığı videoyu öğrencilere izlettiren yaşadığı teknolojik problemi halledebilirken, M8 ise 1/A sınıfında “-ki sesini” vermek için girdiği derste bilgisayar ve projeksiyonu açarken zorluklar yaşamıştır. M11 ise 3/C sınıfında “Okul Heyecanı” adlı konuyu anlatırken öğrencilerin bilgi teknolojileri adlı kavrama ilişkin verdiği “ Bilgi teknolojisi bilgisayar gibi bir şeydir.” adlı örneği doğru kabul ederek öğrencilere düzeltme yapmamıştır.

4. 2. 3. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Ticaret ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların dijital ticareti; internet üzerinden alışveriş, ticaretin dijital ortama dönüşümü ve online ortamda reklam gelirleri şeklinde algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların dijital ticaret deyince büyük oranda internet üzerinde alışveriş yapma algısını ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmen adayları dijital ticareti aynı zamanda ticaretin dijital ortamda yapılması ve online ortamda her yerde karşılaşılan reklamlar ve bu reklamlardan elde edilen gelirleri ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu yöndeki katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“Alışveriş yaparım internetten.Sistemin güvenli olması benim için önemli.....”
(M10,Erkek,6-8yıl arası)

“İnternette alışveriş yapıyorum. Sitenin tanınmışlığına dikkat ederim. Site bilinen ve herkesin alışveriş yaptığı bir siteyse alışveriş yaparım. Genelde giyim üzerine alışveriş yapıyorum.” (M7,Kadın,9 yıl ve üzeri)

Literatürde dijital ticaretin; çevrimiçi ortamda mal ve hizmet satın alma bilinci ve yeterliğinde olunması, çevrimiçi bankacılık sistemlerinde bilgi ve veri gizliliğinin korunabilmesi ve güvenli internet sayfalarından alışveriş ve ticaret yapma bilincinde olunması şeklinde tanımlanmıştır. Öğretmen adaylarının bu anlamda bilgi ve veri gizliliği üzerinde durmaması ve güvenilirlik kriterlerinin ise herkesçe bilinen siteler ve arkadaş tavsiyesi olduğu düşünülünce güvenli internet sayfalarından alışveriş ve ticaret yapma bilincinde olmadıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının online alışveriş deyince güvenlik kriteri olarak herkesin bildiği siteler, arkadaş önerileri ve reklamı yapılan site olarak ifade etmeleri onların dijital ortamda ticaret yaparken güvenlik kriterlerinin neler

olması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Katılımcılardan sadece biri sayfada güvenlik etiketi uyarısı olması gerektiğini duyduğunu belirtmiştir.

Bu yöndeki katılımcı görüşü ise şöyledir;

“İlgi alanım oluyor dijital ticaret. İnternet üzerinden alışveriş yaparım.Kılık-kıyafet, giyim, saat, parfüm mesela.Daha uygun oluyor.Bir de öğrenci olunca haliyle en uygun olanı tercih etmeye çalışıyoruz.

...Bir şey demişlerdi hani bu sitelerde açılırken security falan yani o tarz bir şey olması gerekiyor. Daha çok reklamı yapılan ne bileyim herkes tarafından bilinen bir site. “ (M1,Kadın, 6-8 yıl arası)

(M3,Erkek, 9 yıl ve üzeri) adlı katılımcının görüşü ise şöyledir;

“Sayfalarda oluyor,facebook da ,haber sayfalarında reklamlar oluyor.Ticaret var.Yani bu reklamlardan gelir elde ediyorlar.Ticaret dijital ortama yansıdı....”

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde dijital ticaret ile ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. İSTE standartlarına göre belirlenen dijital ticaret kriterlerinden; dijital ortamda satın alma prosedürlerini yapabilir, dijital ortamlarda alışveriş yapabilir, dijital ortamda eğitimde gerekli araç gereçlerini almak için kullanabilir gibi kriterlerin hiçbiri gözlemlenmemiştir.

4. 2. 4. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Etik ile ilgili Algıları

Tablo 9 İncelendiğinde katılımcıların dijital etik alt boyutunu; Telif hakları, siber zorbalık, iletişim ahlakı, sosyal ağlarda kurallara uyma, yasalara uygunluk ve internet ortamında kişilerarası saygı olarak ifade ettikleri görülür. Öğretmen adaylarının dijital etik konusunda dijital ortamda saygılı olduklarını, kişilerarası iletişim halindeyken toplumun genel ahlak kuralları nasılsa ona göre davrandıklarını ve dijital ortamda yasalara uyarak davranmaları gerektiği bilincinde olduklarını söyledikleri anlaşılmaktadır. Aynı zamanda telif hakları konusunda bilgilerinin olduğu belirlenmiş fakat bu konuda uygulamada ise gerekli özeni gösterip göstermedikleri konusunda görüşmeler esnasında görüş bildirmedikleri görülmektedir. Yapılan sınıf gözlemlerinde ise öğretmen adaylarının büyük kısmının telif haklarına dikkat etmediği anlaşılmıştır.

Bu yöndeki bazı katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“İnternet ortamında kimseyle sorun yaşamadım.” (M5,Kadın,3-5yıl arası)

“Yasalara uygun olması demek sanırım yani bir şeyin yasalara uygun olması gibi bir şey sanırım.” (M10,Erkek,6-8 yıl arası)

“Etik bir insanım ben.İnternette kimseyle uğraşmam zaten yani birine laf söylemek,tartışmak... Böyle şeylerle uğraşamam ben. “ (M8, Kadın,6-8 yıl arası)

Literatürde dijital etik; dijital araçları kullanırken başkalarının haklarına saygılı olan, bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştiri yapabilen, ahlaki olarak çevrimiçi kararlar alabilen, teknolojiyi kötüye kullanmayarak başkalarına zarar vermeyen, online ortamlarda

doğru davranışı teşvik eden insan davranışları olarak tanımlanmıştır. Öğretmen adaylarının bu anlamda etik konusunda çevrimiçi ortamlarda ahlaki davranabilme yeterliliğine sahip oldukları görülmektedir. Ancak öğretmen adaylarından M4, M7, M11 'in dijital etik konusunda bir bilgilerinin olmadığı da ve bu konuda bir görüş belirtmedikleri belirlendi.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde, ISTE standartlarına göre belirlenen kriterlerde "Araştırma yaparken kaynak kullanımı konusunda rol model olur." becerisinin sadece bir öğretmen adayında görüldüğü belirlenmiştir. Öğretmen adaylarından M9, ders esnasında görsele ihtiyaç duyduğunda internetten indirdiği görseli sınıf ortamında öğrencilerin önünde kullanmıştır. Araştırmacı ders gözlemi bittikten sonra katılımcılara ders materyallerini kendilerinin hazırlayıp hazırlamadığı sorusu yönelmiş, öğretmen adayları ise genelde materyallerini internetten derleyip yaptıklarını söylemişlerdir. Katılımcılardan sadece M3, ders için yaptığı materyalde kendi çektiği fotoğrafları getirip öğrencilere göstermiş ve bunları kendisinin yaptığını ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının dijital etik konusunda bilgi sahibi olmalarına rağmen materyal hazırlama aşamasında ve ders içinde bu kurallara dikkat etmedikleri görülmüştür.

4. 2. 5. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Erişim ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital erişim alt boyutunu, dijital teknolojilere erişim, internete erişim, dijital kaynaklara ulaşma, internet üzerinden bilgiye ve kişilere erişim ve teknolojiye kolay ulaşım şeklinde algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adayları dijital erişimi daha çok dijital teknolojilere ve internete erişim olarak algıladıkları belirlenmiştir. Katılımcıların kendi yaşadıkları çevrede, okul içinde ve mobil olarak erişimi daha çok ifade ettikleri, aynı zamanda erişim temasında ise internete ve dijital teknolojilere diye bir ayrı görüş belirttikleri görülmektedir.

Bu yöndeki katılımcı görüşleri ise şöyledir;

"İnternet ve dijital erişime sahibim. Bu teknolojilere erişim sağlayabilmek sanırım bu terim." (M8,Kadın,6-8yıl)

"Daha rahat teknolojiye ulaşım demek bence. " (M10,Erkek,6-8yıl arası)

Literatürde dijital erişim; toplumun dijital teknolojiye her yerden erişebilmesi, dijital teknolojiye yüksek hızda, yüksek kalitede erişebilmesi, teknolojilere eşit olarak eşit erişim şeklinde tanımlanmıştır. Öğretmen adaylarının bakıldığında dijital erişim alt kavramı hakkında kendilerinin dijital teknolojilere erişim sahibi olmalarından bahsettikleri görülmektedir. Erişim fikrini toplum düzeyinde eşit olarak olması gerekliliği düzeyinde düşünmedikleri daha dar bir biçimde ele aldıkları belirlenmiştir. Kendileri için dijital erişim

kavramını düşündüklerinde ise öğretmen adaylarının erişim alt boyutu hakkında yeterli bilince sahip oldukları görülmektedir.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ise; ISTE standartlarına göre belirlenen dijital erişim kriterlerinde sınıfta dijital ortamlara erişim sağlayabilir, dijital ortamlara erişim esnasında karşılaştığı sorunları çözebilir ve dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojileri kullanabilir becerilerini genel anlamda sergiledikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının sınıflarda bulunan internet ve bilgisayar teknolojilerini eğer ihtiyaç duyuyorsa kullandıkları belirlenmiştir. Dijital ortamlara erişim esnasında yaşadığı sorunları çözebilir kriterini bazı öğretmen adaylarının gerçekleştirmediği görülmüştür. Örneğin M9, sınıfta karşılaştığı internete bağlanma konusunda ve yazıcıdan çıktı alıp öğrencilere dağıtma konusunda yaşadığı sorunu çözemeyince sınıfın kendi öğretmeninden yardım istedi. Öğretmen adaylarından M4 ise öğrencilere konu ile ilgili bir video izlettirmek istediğinde videonun açılmama nedeninin Milli Eğitim Hattından video sitelerine erişimin engellenmesi olduğunu sonradan hatırlamıştır.

4. 2. 6. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Kanun ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital kanun alt boyutunu; özgürlüğün kısıtlanması, dijital ortamdaki suç ve cezalar, devletin internet üzerindeki etkisi, geçmişe dönük bilgileri saklama ve internette güvenliği sağlayan kanunlar olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adayları dijital kanun alt boyutunu daha çok özgürlüğün kısıtlanması şeklinde ele aldıkları anlaşılmaktadır. Özellikle video paylaşım sitelerinin ve sosyal ağ sitelerinin kapatılması konusunda görüş bildirdikleri belirlenmektedir.

Bu yöndeki katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“Kanunlardan haberdarım ama dijital olarak ne gibi kanunlardan bahsediyorum bilmiyorum. Açıkçası dijital ortamdaki hak ve hürriyetlerimizin kısıtlandığını düşünüyorum.” (M8,Kadın,6-8 yıl arası)

“Bilişim suçlarının, internette rahat gezinmem için bana güven vermesi güvende hissetmem için ortaya çıkan yasalar olabilir.” (M2,Erkek,6-8 yıl arası)

“Geçmişe yönelik 2 yıl önceki bilgileri saklama zorunluluğumuz var mesela.Örneğin devletin istediği anda istediği siteyi kapatma hakkı var..... “ (M10,Erkek,6-8 yıl arası)

Literatürde dijital kanun; dijital ortamda geçerli olan kural, politika ve kanunlar hakkında bilinçli olunması, bu politika ve kanunlara uyulması ve uymayanların uyarılması, sanal dünyada yapılan işlerin elektronik sorumluluğunun olduğu ve kanunlarla yaptırım altına alındığı şeklinde tanımlanmıştır. Öğretmen adaylarının ise dijital kanun konusunda yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Dijital ortamda da kanunların olması gerekliliği bilincinde olup ama bu kuralların içeriğinden haberdar olmadıkları, dijital

ortamda yaptıklarının bir sorumluluğu ve kanunlarla yaptırım altına alındığının tam olarak ne ifade ettiğini bilmedikleri anlaşılmaktadır.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ISTE standartlarına göre belirlenen dijital kanun kriterlerinde; sanal ortamda devlet tarafından koyulmuş kanunlar çerçevesinde hareket ederek rol model olur, sanal ortamda kuralların bulunması gerekliliği hususunda açıklama yapar gibi bulgulara rastlanmamıştır.

4. 2. 7. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital İletişim ile İlgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital iletişim alt boyutunu; e-posta ve dosya paylaşımı, teknoloji yoluyla iletişim, dijital ortamda iletişim, internet üzerinden iletişim yapmak ve internet üzerinden kolay iletişim yapmak olarak algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların dijital iletişim alt boyutunu daha çok e-posta iletişimi ve dosya paylaşımı şeklinde ele aldıkları anlaşılmaktadır. Dijital erişimi, E –posta ile iletişim ve mobil sistemler üzerinde bulunan iletişim programları vasıtasıyla paylaşım yapmak olarak daha çok kullandıkları görülmektedir.

Bu konuda bazı katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“İnternette veya kişisel cep telefonundan mesajlaşmak.E-posta gibi ..” (M3,Erkek,9 yıl ve üzeri)

“Teknoloji vasıtasıyla iletişim kurmak olabilir mi acaba? Bence olabilir. “ (M2,Erkek,6-8 yıl arası)

“Örneğin sınav zamanları ya da ödev zamanında kitapların resimlerini ya da önemli sayfaların resimlerini paylaşıyoruz. Ayrıca whatsapp’den resim yolluyorum. Materyallerimizi paylaşıyoruz e-posta yolu ile bazen. İletişim sağlayabiliyorum.” (M5,Kadın,3-5 yıl arası)

Literatürde dijital iletişim; dijital ortamda bilgi alışverişinin yapılabilmesi, dijital ortamda farklı iletişim kaynaklarını kullanabilme becerisine sahip olunması ve iletişim kaynaklarının doğru bir zamanda ve doğru bir şekilde kullanılabilmesi olarak tanımlanmıştır. Öğretmen adaylarının dijital ortamda bilgi alışverişinin yapılabilmesi ve dijital ortamda farklı iletişim kaynaklarını kullanabilme becerisine sahip olunması konusunda sıkıntı yaşamadıkları ama doğru bir zamanda doğru bir şekilde kullanmak konusunda ise bir görüş belirtmedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının genel anlamda dijital iletişim konusunda yeterli oldukları görülmektedir.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ise ISTE standartlarına göre belirlenen dijital iletişim kriterlerinde; dijital iletişim yollarını sınıfta kullanır, dijital iletişim teknolojilerini kullanarak rol model olur, öğrencilerin öğrenme, iletişim ve verimlilik açısından teknoloji kaynaklarını uygun kullanıp kullanmadıklarını belirlemek için çok sayıda değerlendirme yöntemlerinden yararlanır gibi kriterlerinden herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Fakat

sınıf dışında öğretmen adaylarının materyal hazırlama sürecinde dijital iletişim teknolojilerini kullanarak iletişim sağladıkları yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir.

4. 2. 8. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital sağlık ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital sağlık alt boyutunu; İnternet üzerinden sağlıkla ilgili bilgi edinme, bilgisayar başında geçirilen süre, bilgisayar başında göz sağlığını koruma, bilgisayar başında fiziksel ortama dikkat etme, bilgisayar bağımlılığı, bilgisayar başında sağlık kurallarına uyma, radyasyondan korunma şeklinde ele aldıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının dijital sağlık alt boyutunu daha çok internet sayfalarında sağlıkla ilgili bilgiler edinmek için kullanmak şeklinde ele aldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcılar bilgisayar başında geçirdikleri süreye dikkat etmeye çalıştıklarını ama sınav zamanları bu sürenin çoğaldığını ifade etmişlerdir. Bilgisayar bağımlılığı konusunda bilgisayar bağımlısı olmadıklarını belirtip bu bağımlılığın fiziksel ve psikolojik etkileri hakkında yorum yapmadıkları görülmektedir.

Bu konuda bazı katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“İnsanların kendileriyle ilgili şeyleri yani hastalıklarını mesela internette öğrenebilmeleri. Bir diğer düşüncem de bilgisayar başında kalma süreleri ile ilgili.Bu da sağlık için önemli bir konu. “ (M10,Erkek,6-8 yıl arası)

“Bu teknolojileri kullanırken sağlığımı pek dikkat etmiyorum. Ödev zamanları çok başında duruyorum bilgisayarın. Ama gözlerimi dinlendirmeye çalışırım.” (M4,Kadın,9 yıl ve üzeri)

“Sağlığımızın için bize önerilerin, öğütlerin olduğu siteler olabilir. Sağlık sorunlarımız için bizi yönlendiren sistem olarak düşünüyorum. İnternet veya bilgisayar bağımlısı değilim. Bilgisayar kullanırken sağlık kurallarına dikkat etmeye çalışıyorum. (M6,Erkek,9 yıl ve üzeri)

Literatüre bakıldığında dijital sağlık; dijital dünyanın getirdiği fiziksel sağlık sorunları ile ilgili bilinçli olunması, dijital dünyanın getirdiği psikolojik sağlık sorunları ile ilgili bilinçli olunması olarak ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarını araştırmak için interneti kullanmayı ilk olarak söylemeleri dijital sağlık alt boyutu hakkında bilgilerinin eksik olduğunu göstermektedir. Ama öğretmen adayları bilgisayar başında uyulması gereken fiziksel kuralların da farkındadırlar. Psikolojik olarak ise bilgisayar bağımlılığı akıllarına gelmektedir.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ise ISTE standartlarına göre belirlenen dijital sağlık kriterlerinde; bilgisayar kullanırken doğru oturma pozisyonunda oturur ve bu oturuş şeklini öğrencilere de gösterir, dijital cihazların kullanımından kaynaklı sağlık problemlerinde doktora gidilmesi gerektiğini ifade eder ve bu konuda dikkatli olunması gerektiğini belirtir, internet bağımlılığı konusunda öğrencilere bilgi verir gibi kriterlerden sadece öğretmen adaylarının doğru oturma pozisyonunda örnek olma kriteri ve sınıfın

fiziksel ortamını bilgisayar teknolojilerini kullanmaya uygun hale getirme konusunda bulguya rastlanmıştır.

4. 2. 9. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Güvenlik ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital güvenlik boyutunu; şifreleme, virüslerden korunma/antivirüs kullanma, bilindik-güvenilir siteler, güvenliği sağlayan programlar şeklinde ele aldıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının dijital güvenlik boyutunu, daha çok online ortamda kullandıkları şifrelerinin karmaşık ve güvenli olması şeklinde ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılar bilgisayarlarında antivirüs kullandıklarını, bilindik ve güvendidikleri sitelere genelde giriş yaptıklarını ve bilgisayarlarına var olan güvenlik programlarından bazılarını indirip, kullandıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir.

Bu konuda bazı katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“Güvenlik olarak şifrelerimi karışık ve zor bulunabilen bir şekilde ayarlıyorum. Antivirüs kullanmaya çalışıyorum. “ (M4,Kadın, 6-8 yıl arası)

“internetin güvenliğidir. Örneğin erişim engelleyen programlar var. Güvenlik için bunları kurabiliriz. Güvenli siteler aklıma geliyor örneğin. Güvenlik için erişimin engellenmesi aklıma geliyor. “ (M10,Erkek, 6-8 yıl arası)

“Yabancı olduğum, bilmediğim sitelere girmiyorum. Şifreleme yapıyorum.” (M8,Kadın, 6-8 yıl arası)

Literatüre bakıldığında dijital güvenlik; dijital araçları kullanırken kullanıcıların kişisel bilgi güvenliğini sağlayabilmesi, dijital araçları kullanırken kullanıcıların donanım, yazılım ve ağ güvenliklerini sağlayabilmeleri olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında öğretmen adaylarının kendi güvenliklerini sağlayabilmek adına şifreleme, antivirüs kullanma gibi yöntemlere başvurdukları ve dijital güvenlik konusunda yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ISTE standartlarına göre belirlenen dijital güvenlik kriterlerinde; dijital ortamda ve internette güvenli çıkış yapar ve bu konuda öğrencilere rol model olur, öğrencilere çevrimiçi ortamda bilgilerini vermemeleri gerektiğini ve tanımadığı kişilerle konuşmamaları gerektiğini ifade eder kriterlerine ait bulgulara rastlanmamıştır.

4. 2. 10. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutu Dijital Hak ve Sorumluluklar ile ilgili Algıları

Tablo 9 incelendiğinde dijital hak ve sorumluluklar boyutunu; dijital ortamdaki haklar, kullanıcı gizliliği/hakları, internette özgürlük, internet ortamındaki paylaşımların sorumluluğu, telif hakları, erişim engellenmesi, yasal olmayan sitelerin kullanılmaması, bilişim suçları, vatandaşlık hakları şeklinde algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların dijital

hak ve sorumlulukları daha çok dijital ortamdaki haklar ve kullanıcının gizliliği ve kullanıcıların hakları şeklinde ele aldıkları anlaşılmaktadır. Ancak öğretmen adaylarının bir bölümünün dijital ortamdaki hakları tanımlama konusunda kısmen bilgi sahibi olduğu belirlenmişken bir kısmının ise bu konuda ya görüş bildirmediği ya da bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Bu konuda bazı katılımcı görüşleri ise şöyledir;

“Gizlilik hakkım olduğunu biliyorum. Özgür olduğumuzu da düşünmüyorum. ”
(M8,Kadın,6-8 yıl arası)

“Bilişim suçlarının normal suçlardan kat be kat daha fazla olduğunu, cezasının ağır olduğunu biliyorum. Kopya olaylarında bilişim için içindeyse bilişim suçuna girer. Dijital ortamda sorumluluğum bence yasal olmayan sitelere girmemem gerektiği, korsan şeyleri bilgisayarına kaydetmemem gerekliliği olabilir. ”(M2,Erkek,6-8yıl arası)

“Vatandaşlık haklarımız geliyor aklıma, kısmen bu hakları biliyoruz. Dijital haklar da bu haklarla aynı sanırım.” (M10,Erkek,6-8 yıl arası)

“Dijital ortamda sahip olduğumuz haklar sanırım bunlar. Gerçi bu hakları çok bilmiyorum ama bence internette özgür değiliz. Özgür olmamız gerekiyor ama değiliz.”
(M7,Kadın,9 yıl ve üzeri)

Literatüre bakıldığında dijital hak ve sorumluluk, dijital araçların herkesin özgürce kullanabilmesi ve bu araçlar sayesinde herkesin kendini özgürce ifade edebilmesi, dijital ortamda işlenen suçlara ve yapılan haksızlıklara karşı şikâyet hakkının kullanılması ve bu sorumlulukta hareket edilmesi olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında öğretmen adaylarının kendilerini internet ortamında özgür hissetmedikleri anlaşılmaktadır. Yapılan haksızlık ve işlenen suçlara karşı şikâyet hakkının olmasına dair ise öğretmen adaylarından elde edilen herhangi bir bulgu yoktur. Sınıf ortamında yapılan gözlemlerde ise herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

4. 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Lisans Eğitiminde Yapılan Uygulamalara Yönelik Algıları

Yapılan analizler sonucunda öğretmen adaylarının lisans eğitiminde yapılan uygulamalara yönelik görüşleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Lisans Eğitiminde Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşleri

Lisans Eğitiminde Yapılan Uygulamalara Yönelik Algılar	f
Dijital vatandaşlık kavramına yabancılık	11
Sunum yapma	6
Materyal geliştirme dersinde	5
Araştırma yapmak	4
Teknolojiyi bir araç olarak kullanma	1

Tablo 10 incelendiğinde, öğretmen adaylarının teknolojiyi materyal geliştirme, sunum, ödevlerle ilgili araştırma yapma amacıyla kullandıklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Derslerde teknolojiyi sadece bir araç olarak kullandıkları, eğitime teknolojiyi entegre etme noktasında lisans düzeyinde yeterli eğitim almadıkları ve bu nedenle dijital vatandaşlık kavramına yabancı oldukları görülmektedir. Bu nokta öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

“Bu kavramı ve alt boyutlarını ilk kez duyuyorum.” (M6,Erkek,9yıl ve üzeri)

“Bu kavramı hiç görmedim.1.sınıfta bir bilgisayar dersimiz vardı ama o da çok öğretici değildi. Kendi çabanızla bir şey öğrenirseniz o ayrı tabi ama okul bize iyi bir rehberlik yaptı diyemeyeceğim.” (M9,Kadın,3-5 yıl arası)

“Dijital teknolojiyi kullanmadık derslerimizde pek sadece Powerpoint te slayt yaptık. Arkadaşımdan duyduğum siteler vardı, onlara baktım. Derslerde teknolojiyle öyle içli dışlı değildik. “ (M5,Kadın,3-5 yıl arası)

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada sınıf öğretmenliğinde okuyan aday öğretmenlerin dijital vatandaşlık seviyelerini ve algılarını incelemek amaçlanmıştır. Çalışma, 11 öğretmen adayı ile özel durum çalışması olarak yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak mülakat, gözlem ve ölçekten yararlanılmıştır. Bu nedenle elde edilen sonuçlar bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının genel olarak dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Fakat öğretmen adayları ile yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen bulgular öğretmen adaylarının ölçekte verdikleri cevaplar ile uyumlu değildir. Bu durum öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları olan ticaret, etik, okuryazarlık, hak ve sorumluluk, kanun, sağlık, erişim, iletişim, güvenlik kavramlarını teknoloji ile bütünleştirememelerinden, bu alt boyutlara ilişkin teknolojik gelişmelerden haberdar olmamalarından kaynaklanabilir. Nitekim Kaya ve Kaya, (2014) gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramını tanımlarken, dijital ve vatandaşlık kavramlarını ayrı ayrı tanımlayarak iki kavram arasında sonradan ilişki kurmaya çalıştıklarını tespit etmişlerdir. Bunların yanı sıra çalışmada öğretmen adaylarının ölçekte sorulan dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına ilişkin maddeleri, görüşme esnasında bu alt boyutlarla tam olarak ilişkilendiremediği görülmüştür. Bu durum öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları şeklinde ifade edilebilir.

Çalışmada erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarından dijital etik ve hukuk alt boyutu hariç diğer boyutlarda daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuç Çetin (2015) 'in çalışmasındaki erkek öğretmen adaylarının okuryazarlık alt faktöründe kadın öğretmen adaylarından daha yüksek puanlar ile de uyumludur. Fakat Kaya ve Kaya (2014) yılındaki çalışmalarında Türkiye'de dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan nicel çalışmalarda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyesinin cinsiyete göre değişmediği ifade edilmiştir. Buna sebep olarak ölçek uygulanan öğretmen adaylarının branşlarının farklı olması da gösterilebilir.

Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramını e-devlet uygulamaları olarak algıladıkları görülmüştür. Bu durum e-devlet uygulamalarının, bugünlerde popüler olmasından ve devletin birçok uygulamayı elektronikleştirmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlığı, çevrimiçi ortamda haber sitelerini takip etme, web sayfalarını okuma ve bu sayfalarda yazılanlara yorum yapma olarak

algıladıkları görülmüştür. Literatürde dijital okuryazarlık; dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve doğru bilgiyi paylaşma, eğitimde bu teknolojilerin etkili şekilde kullanılması ve farklı teknolojilerin bilinip bunları doğru kullanabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Aladağ ve Yılmaz (2015) yılındaki çalışmasında sınıf öğretmeni adaylarının gazete takip etme sıklıkları ile medya okuryazarlık düzeyleri arasında pozitif bir yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Som ve Kurt (2012) yılındaki çalışmasında Böte bölümü öğrencilerinin interneti araştırma ve haber amaçlı kullanımlarının medya okuryazarlık düzeylerini artırdığını ifade etmiştir. Bu noktadan hareketle çevrimiçi ortamda haber sitelerinin takibini yapma ve çevrimiçi haber okuma da sınıf öğretmeni adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerini artırabileceği söylenebilir. Ancak dijital okuryazarlık kavramı ele alındığında öğretmen adaylarının dijital ortamlarda ulaşılan bilginin doğruluğunu sorgulama noktasını göz ardı ettikleri söylenebilir. Nitekim Keen (2008) gerçekleştirdiği çalışmada çevrimiçi ortamda büyük oranda asılsız ve güvenilir olmayan bilginin olduğu ve bu nedenle çevrimiçi ortamda okunulan bilgiye karşı şüpheli bir tavır takınmamız gerektiğini belirtmiştir. Öğretmen adaylarından sadece birinin dijital okuryazarlıkla ilgili teknolojiyi doğru kullanma ifadesini kullandığı belirlenmiştir. Bu nedenle öğretmen adaylarının aslında var olan teknolojiyi nasıl doğru kullanabilirim veya doğru bilgiyi nasıl üretebilirim becerisinden çok sadece dijital ortamlarda bilgiye ulaşma noktasındaki teknolojik beceriye sahip oldukları söylenebilir. Öğretmenler için olduğu kadar öğrenciler için dijital okuryazarlık becerilerinin gelişmesi gereklidir (Tüzel ve Tok, 2013). İyi bir dijital okuryazar olan öğretmen öğrencileri için de örnektir. Öğretmenlerin etki alanlarının yetiştirecekleri nesil ile bağlantılı olduğu düşünüldüğünde bu neslin güncel anlamlı bilgilerle yetişmeleri toplum için önemlidir (Sarsar ve Engin, 2015). Teo (2014), değişen ve dijitalleşen okuryazarlığı anlamının öğretmenler için önemli olduğunu belirtmiştir. Bu noktadan yola çıkılarak öğretmenler adayları için de dijital okuryazarlığın önemli olduğu söylenebilir.

Sınıf ortamında öğretmen adaylarının teknolojiyi dikkat çekme aşamasında ve derste görsel zenginlik sağlamak amacıyla kullandıkları görülmüştür. Fakat kullanılan teknolojinin öğrencilerin öğrenmelerini üst düzeye çıkarmak ve öğretim uygulamalarını zenginleştirmek gibi becerilerden yoksun olduğu görülmüştür. Yapılan sınıf gözlemlerinde ise öğretmen adaylarının sınıf ortamında teknik sorunları çözerken bazen zorluklar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlığı, çevrimiçi ortamda haber sitelerini takip etme, web sayfalarını okuma ve bu sayfalarda yazılanlara yorum yapma olarak algıladıkları da düşünüldüğünde, öğretmenler adaylarının tam bir dijital okuryazar olmadıkları ifade edilebilir. Bu nedenle teknolojinin sınıf ortamında nasıl etkili kullanılacağı konusunda zorluklar yaşadıkları ve bu noktada rehberliğe ihtiyaç duydukları

ifade edilebilir. Öğretmenlerin doğru teknolojiyi, doğru zamanda ve doğru yerde kullanması ile ilgili eğitime ihtiyaç duydukları Pescetta'nın (2011) yılında yaptığı çalışmada da ifade edilmektedir. Yenilikleri etkin bir şekilde kullanabilmeleri için desteğe ve hizmet içi eğitime duyulan ihtiyaç öğretmen adayları için de geçerlidir (Çakır ve Oktay, 2013, Güven, 2014). Bir başka çalışmada Donnison (2009) , geleceğin sınıf öğretmenin teknoloji okuryazarı ve sınıfındaki teknolojiden sorumlu kişi olması gerektiği ifade etmiş ama aynı zamanda iyi bir öğretmen olmak için ise tek koşulun teknoloji okuryazarlığı olmadığını, başka yeterliklerin de gerekli olduğunu söylemiştir. Davies (2011) teknoloji okuryazarı insanları; teknoloji ile neler yapabileceğini bilen, teknolojiyi ustaca kullanan ve hangi teknolojiyi ve ne zaman kullanacağına dair akıllı kararlar verebilen kişi olarak tanımlamıştır.

Öğretmen adaylarının dijital ticareti çevrimiçi ortamda alışveriş yapma, ticaretin dijital ortama dönüşümü ve çevrimiçi ortamda reklam gelirleri şeklinde algıladıkları gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının çoğunun 'Çevrimiçi ortamda alışveriş yaparken nelere dikkat edersiniz?' sorusuna arkadaş tavsiyesi ve web sayfasının bilindik olup olmaması şeklinde cevap verdikleri belirlenmiştir. Dijital ticaretin çevrimiçi ortamda mal ve hizmet satın alma bilinci şeklinde ifade edildiği düşünüldüğünde öğretmen adaylarının güvenlik bilinci noktasında eksiklikler yaşadığı söylenebilir. Kaya ve Kaya, (2014) çalışmalarında öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamda alışveriş yaptığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, ülkemizde son yıllarda giderek artan dijital teknolojiler vasıtasıyla yapılan dolandırıcılığın vatandaşların çevrimiçi bankacılık sistemlerinde bilgi ve veri gizliliğinin korunabilmesi ve güvenli internet sayfalarından alışveriş ve ticaret yapma bilincinin eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmen adaylarının dijital etik deyince telif hakları, siber zorbalık, iletişim ahlakı, sosyal ağlarda kurallara uyma, yasalara uygunluk ve internet ortamında kişilerarası saygı olarak ifade ettikleri görülmüştür. Dijital etiğin tanımında; dijital araçları kullanırken başkalarının haklarına saygılı olan, bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştiri yapabilen, ahlaki olarak çevrimiçi kararlar alabilen, teknolojiyi kötüye kullanmayarak başkalarına zarar vermeyen, çevrimiçi ortamlarda doğru davranışı teşvik eden insan davranışları ifadeleri yer aldığından öğretmen adaylarının bu konuda bilgilerinin olduğu belirtilebilir. Öğretmen adaylarının etik konusunda bilgilerinin olmasına rağmen uygulamada ise etik kurallara pek dikkat etmedikleri, sınıf ortamında hazırladıkları materyallerde kullandıkları görselleri internetten indirip kaynak göstermeden kullandıkları belirlenmiştir. Ribble ve Bailey (2007), yetişkinlerin teknolojiyi kullanırken sergiledikleri davranışların çocuklar için teknolojiyi kullanırken doğru bir davranış normu olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin sınıfta yaptıkları davranışın etik

boyutunu düşünmeleri gerektiği özellikle teknoloji kullanırken etik değerlere dikkat etmesi gerektiği söylenebilir.

Öğretmen adaylarının dijital etik noktasında etik davranışların neler olduğu konusunda bilgilerinin olduğu ama bunu uygulamada gerçekleştirmedikleri görülmüştür. Bu durum eğitim programlarında teknoloji ve etik konusuna gereken önemin verilmemesinden kaynaklanabilir. Aynı zamanda ülkemizde bu konudaki yasaların bağlayıcılığının eksikliği insanların dijital etik konusunda kurallara uymamasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Küçükali ve Bülbül (2015) çalışmalarında ülkemizde interneti etik olarak kullanmanın önemli bir sorun olduğunu ifade etmiş öğretmen adayı gençlerin de çevrimiçi ortamda etik kuralları göz ardı ettiklerini söylemişlerdir. Bu çalışmadaki sonuçlarla da paralellik göstermektedir. Günümüzde siber zorbalık, taciz, din, dil ve ırk ayrımına yönelik mesajlar gibi etik olmayan davranışların sayısının artması ve bu gibi davranışlarla karşılaşan gençlerin sayısındaki yükselme dijital etik konusunda bir eksikliğin olduğunun göstergesi olabilir. Hollandsworth, Dowdy ve Donovan (2011) yılındaki çalışmasında geleneksel bir toplumda çocuklara ahlaki ve etik değerler eğitimi verildiği gibi dijital toplumda da onları bu değerlerden mahrum bırakmamak gerekliliğinden bahsederek öğrencilere çevrimiçi bir ortamda yaptıkları davranışın sadece kendi ve çevresindekileri değil çevrimiçi ortamda bulunan herkesi etkileyebileceğinin anlatılmasının önemli olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle dijital vatandaşlık eğitimine ilkökul seviyesinden başlanmasının iyi olacağını belirtmişlerdir. Dijital ortamlarda çoğalan içeriklere karşı öğrencilere eleştirel bir duruş kazandırmanın önemi büyüktür. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerine kritik bir beceri olan eleştirel düşünme yaklaşımını kazandırmaları gereklidir (Teo, 2014). Doğru değerlerin verilmesinin bir toplum içinde önemli olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının dijital erişim boyutunda; dijital teknolojilere erişim, internete erişim, dijital kaynaklara ulaşma, internet üzerinden bilgiye ve kişilere erişim ve teknolojiye kolay ulaşım şeklinde algıladıkları görülmektedir. Literatürde ise dijital erişim; toplumun dijital teknolojiye her yerden erişebilmesi, dijital teknolojiye yüksek hızda, yüksek kalitede erişebilmesi, teknolojilere eşit olarak eşit erişim şeklinde tanımlanmaktadır. Öğretmen adaylarının dijital erişim konusunda dijital teknolojilere ve bilgiye erişim konusunda yeterli bilgilerinin olduğu fakat toplumda herkesin teknolojilere eşit erişim sağlaması gerektiği konusundaki bilinçlerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Öğretmen adayları da dijital teknolojilere erişimin önemini farkında ve öğretim sürecinde bu teknolojilerden yararlanmaktadırlar. Fatih projesi ile ülkedeki tüm okulların donanım altyapılarının hazırlanması ve öğrencilerin teknolojiye eşit erişiminin sağlanması ile öğrenciler arasında var olan sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıkların en az düzeye indirilmesi

hedeflenmektedir. Gelecek için dijital vatandaşlar yetiştirilmek isteniyorsa önce herkese eşit erişim hakkının verilmesinin önemli olduğu bir gerçektir. Teknolojinin erişiminin kolay olması toplumda yaşanan eşitsizliklerin giderilmesinde etkin bir rol oynayabilir.

Öğretmen adaylarının dijital kanun boyutunu; özgürlüğün kısıtlanması, dijital ortamdaki suç ve cezalar, devletin internet üzerindeki etkisi, geçmişe dönük bilgileri saklama ve internette güvenliği sağlayan kanunlar olarak algıladıkları görülmüştür. Özellikle video paylaşım sitelerinin devlet tarafından erişiminin kısıtlanmasını kendi haklarına karşı yapılmış bir ihlal olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Literatürde dijital kanun; dijital ortamda geçerli olan kural, politika ve kanunlar hakkında bilinçli olunması, bu politika ve kanunlara uyulması ve uymayanların uyarılması, sanal dünyada yapılan işlerin elektronik sorumluluğunun olduğu ve kanunlarla yaptırım altına alındığı şeklinde tanımlanmaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarının dijital kanun konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı ve dijital bir hak olan çevrimiçi ortamda özgürlük ile karıştırdıkları belirtilebilir. Çevrimiçi ortamda yapılan işlerin elektronik bir sorumluluğun olduğunun ve kanunlarla yaptırım altına alındığının tam olarak bilincinde olmadıkları ifade edilebilir. Bu verilere dayanarak öğretmen adaylarının 2007 yılında yürürlüğe giren, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında kanun metninden de haberleri olmadığı da savunulabilir.

Öğretmen adaylarının, dijital iletişim alt boyutunu; e-posta ve dosya paylaşımı, teknoloji yoluyla iletişim, dijital ortamda iletişim, internet üzerinden iletişim yapmak ve internet üzerinden kolay iletişim yapmak olarak algıladıkları belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının dijital teknolojileri kullanarak iletişim yapma konusunda herhangi bir sorun yaşamadıkları görülmüştür. Literatürde dijital iletişim; dijital ortamda bilgi alışverişinin yapılabilmesi, dijital ortamda farklı iletişim kaynaklarını kullanabilme becerisine sahip olunması ve iletişim kaynaklarının doğru bir zamanda ve doğru bir şekilde kullanılabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Howell (2012), Fluck ve Dowden, (2013), İşman ve Güngören, (2013), Yeung ve diğerleri, (2012) öğretmen adaylarının dijital iletişim araçlarını özellikle sosyal ağları kullanırken herhangi bir sorun yaşamadıklarını ama bu iletişim araçlarını akademik ve mesleki yaşantılarına uyarlayamadıklarının görüldüğünü belirtmektedir. Yapılan sınıf gözlemlerinde öğretmen adaylarının öğrenme ortamlarında dijital iletişim kaynaklarını doğru bir şekilde kullandığına dair bulgulara rastlanmamış olması literatürle paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda, dijital yerli olarak adlandırabileceğimiz öğretmen adaylarının teknoloji ile çevrili bir dünyada doğdukları ve yeni teknolojileri kullanma konusunda sorun yaşamadıkları ifade edilebilir. Hatta bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının kullanımının dijital yerliler arasında günden güne arttığı belirtilmekte (İşman ve

Güngören, 2014) ve mesajlaşma, e-mail kullanımı, kütüphane kaynaklarına ulaşma gibi konusunda kendilerini iyi hissettikleri ifade edilmektedir (Kvavik, 2005).

Türkiye'de insanların interneti kullanma amaçları incelendiğinde, ilk sırayı e-postalar almaktadır (Tüzel ve Tok, 2013). Bu açıdan bakıldığında dijital iletişim boyutunda öğretmen adaylarının problem yaşamaması doğal karşılanabilir.

Öğretmen adayları, dijital sağlık alt boyutunu; internet üzerinden sağlıkla ilgili bilgi edinme, bilgisayar başında geçirilen süre, bilgisayar başında göz sağlığını koruma, bilgisayar başında fiziksel ortama dikkat etme, bilgisayar bağımlılığı, bilgisayar başında sağlık kurallarına uyma, radyasyondan korunma şeklinde ele aldıkları görülmüştür. Literatürde dijital sağlık, dijital dünyanın getirdiği fiziksel sağlık sorunları ile ilgili bilinçli olunması, dijital dünyanın getirdiği psikolojik sağlık sorunları ile ilgili bilinçli olunması olarak ifade edilmektedir. Öğretmen adaylarının ise dijital teknolojileri kullanırken kullanıcıların başına gelebilecek fiziksel ve psikolojik sorunlar yerine sağlık sorunları hakkında bilgi almak için internete başvurduklarını söylemesi bu konu hakkında yeterli bilgilerinin olmadığını göstermektedir. Öğretmen adaylarının teknolojik aletleri kullanırken göz sağlığının korunması noktasında dikkatli oldukları fakat ödev ve sınav zamanları bilgisayar başında geçirdikleri süre ve göz sağlıklarına yeterince dikkat etmedikleri çıkarılabilir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kullanıcı sağlığı etkilenmektedir. Kullanıcıların teknolojinin getirdiği fiziksel ve psikolojik sorunlara karşı bilinçli olması önemlidir. İnternette var olan her bilginin güvenilir olup olmadığı bilinmediğine göre sağlık gibi önemli bir konuda bilgi edinmek için ilk tercih olarak internetin seçimi yanlış olabilmektedir.

Öğretmen adayları, dijital güvenlik alt boyutunu; şifreleme, virüslerden korunma/antivirüs kullanma, bilindik-güvenilir siteler, güvenliği sağlayan programlar şeklinde ele aldıkları belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının, dijital güvenlik noktasında kendi güvenliklerini sağlamak için şifreleme, anti virüs kullanımı gibi yöntemlere başvurdukları görülmüştür. Kullanıcıların internet kullanımı esnasında güvenilir sitelere giriş yaptıkları ve güvenliklerini sağlayan programları öğrenmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Literatürde ise; dijital araçları kullanırken kullanıcıların kişisel bilgi güvenliğini sağlayabilmesi, dijital araçları kullanırken kullanıcıların donanım, yazılım ve ağ güvenliklerini sağlayabilmeleri olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde kişisel veri güvenliğinin önemli olması ve dolandırıcılıkların çoğunun kişilerin bu güvenlik yöntemlerini bilmemesinden kaynaklandığı göz önünde bulundurulursa öğretmen adaylarının bu konuda yeterli olmaları olumlu bir özelliktir. Öğretmen adaylarının dijital güvenlik ile ilgili bilgilerinin yeterli olması onları iyi bir rol model yapabilir ve öğrencilerini bu konuda iyi yetiştirebilirler.

Öğretmen adayları dijital hak ve sorumluluklar boyutunu; dijital ortamdaki haklar, kullanıcı gizliliği/hakları, internette özgürlük, internet ortamındaki paylaşımların sorumluluğu, telif hakları, erişim engellenmesi, yasal olmayan sitelerin kullanılmaması, bilişim suçları, vatandaşlık hakları şeklinde algıladıkları görülmüştür. Literatüre bakıldığında dijital hak ve sorumluluk, dijital araçların herkesin özgürce kullanabilmesi ve bu araçlar sayesinde herkesin kendini özgürce ifade edebilmesi, dijital ortamda işlenen suçlara ve yapılan haksızlıklara karşı şikâyet hakkının kullanılması ve bu sorumlulukta hareket edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Öğretmen adaylarının dijital kanun ile ilgili söylemlerinden dijital kanun ve dijital hak ve sorumluluklar boyutlarını karıştırdığı belirtilebilir. Kullanıcıların çevrimiçi ortamda yaptıklarından sorumlu olması, bilişim suçları gibi konuların dijital kanunla ilgili olduğu ama katılımcıların bu noktaları dijital hak ve sorumluluk boyutunda ifade ettikleri belirtilebilir. Telif hakları konusu ile dijital etik ile ilgilidir ama katılımcılar hak ve sorumluluk boyutu içerisinde görüş bildirmemiştir. Buna dayanarak öğretmen adaylarının kelime olarak hak, sorumluluk ve kanun gibi kelimelerin anlamlarını tam olarak bilemedikleri söylenebilir.

Öğretmen adayları çevrimiçi ortamda kendilerini özgür hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Buna durum video paylaşım sitelerine yapılan erişim engellenmesinin tepki oluşturmasından kaynaklanabilir. Ayrıca öğretmen adayları olumsuz davranışların engellenmesinin özgürlüğün kısıtlanması olarak görmelerinden ortaya çıkmış olabilir.

Öğretmen adaylarının lisans eğitimleri boyunca dijital vatandaşlık kavramını duymadıkları ve bu kavrama yabancı oldukları belirlenmiştir. Ottesen (2006) yılındaki çalışmasında öğretmen olma sürecinin; üniversite, öğretmen yetiştirme programları ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kurumsal olarak birbirleriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, öğretmen adaylarının öğretmen olma sürecindeki eksik bağlantıları onların ilerideki yaşamlarını etkileyeceği söylenebilir. Öğretmenlerin iyi bir dijital vatandaş olarak yetişmemesi, yetiştirdikleri öğrencilerin de bu konuda eksiklik yaşayacakları sonucunu doğurabilir. Öğretmen eğitim programlarının öğretmen adaylarını teknolojiyi sınıflarına entegre edebilecek seviyede yetiştirmediği ve onları öğretmenlik hayatlarına eksik hazırladığı Bakır (2011) ve Oblinger ve Oblinger (2005) tarafından da belirtilmiştir. Öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde teknolojiyi materyal derslerinde kullandıkları ve genelde sunum yaparken dijital teknolojilerden yararlandıkları görülmüştür. Yeung ve diğerlerinin (2012), yılındaki çalışmasında ilköğretim öğretmen yetiştirme programlarının öğretmenlere çeşitli teknolojik uygulamaların öğretilmesi ve öğretmenlerin bu konudaki yeterliklerini geliştirmek için fırsat tanıması gerektiği ifade edilmiştir. Condy ve diğerleri de (2012) yaptıkları çalışma da öğretmen eğitim programlarının öğretmenlere sınıfta teknolojiyi kolayca entegre edebilecek seviyede teknolojik pedagojik bilgilerle donatılması

gerekliliğinden bahsetmiştir. Böylelikle öğretmen programları pedagojik pratikler üzerinde durarak öğretmenleri teknoloji entegrasyonuna hazırlayabilir(Mayo ve diğerleri, 2005, Pedro, 2006). Öğretmen yetiştirme programlarının teknoloji entegrasyonu öğretimi konusunda beceri tabanlı olmaktan çok eleştirel ve yansıtıcı bileşenler içermesi önemlidir (Watulak, 2011). Öğretmen adayları için eğitimleri sırasında teknolojiyi daha çok kullanabilecekleri eğitsel projelere ağırlık verilmelidir ve öğretmen adaylarını yetiştiren öğretim elemanlarının da iyi birer medya okuryazarı olması öğretmen adaylarının eleştirel bir bakış açısı kazanmaları açısından önemlidir (Kumar ve Vigil, 2011).

Öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programlarının müfredatı geleceğin dijital sınıflarına uygun öğretmenler yetiştirmek için uygun olmalıdır (Fluck ve Dowden, 2013).Dijital vatandaşlık eğitimi önemlidir (Ribble, 2012; İşman ve Güngören, 2014). Lindsey (2015) yılındaki 21. Yüzyıl sınıfları için öğretmen adaylarını hazırlamak adlı çalışmasında birçok üniversitenin öğretmen yetiştirme bölümündeki programlarda öğretmenleri geleceğe hazırlamak için verilmesi gereken dijital vatandaşlık eğitiminin önemslenmediğini ifade etmiştir. Eğitimin paydaşlarının ve yöneticilerinin öğretmenlerden yüksek seviyede teknoloji kullanmasını beklerken öğretmenlerin bu seviyede olmadığı belirtilmiş ve öğretmen eğitim programlarına dijital vatandaşlık eğitiminin koyulması gerekliliğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda dijital vatandaşlıkla ilgili ilkökul ve ortaokul seviyesinde çeşitli bakış açılarına ihtiyaç olduğu Miani (2015) tarafından ifade edilmiştir.

Öğretmen adayları da dijital vatandaşlık eğitimi verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu eğitimin ilkokuldan başlaması ya da üniversitede eğitim fakültelerinde verilmesi gerektiğini düşündükleri belirtilmiştir. Aynı zamanda öğretmenler adaylarının bu konudaki diğer görüşleri; dijital vatandaşlıkla ilgili bilinçlendirici kamu spotları ve eğitimlerin verilebileceği, bilişim teknolojileri ve yazılım derslerinin bu eğitimin verilmesinde etkin rol alabileceğini şeklinde olmuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, araştırma sorularına paralel olacak şekilde sunulmuş, daha sonra ulaşılan bu sonuçlar doğrultusunda araştırmalara yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda birinci araştırma sorusuna göre öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyeleri yüksek olarak ifade edilmiştir. Erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre dijital etik ve hukuk alt boyutu haricinde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital okuryazarlığı çevrimiçi ortamda web sayfalarını okuma ve bu sayfalarda yorum yapma, yazı yazma ve haber okuma olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının bu noktada dijital okuryazarlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital ticareti; internet üzerinden alışveriş yapmak olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının bu alt boyut hakkında bilgiye sahip olduğu fakat güvenli alışveriş yapmak konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital etiği; telif hakları ve dijital ortamdaki ahlak kuralları şeklinde ele aldığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının dijital etik konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Fakat yapılan sınıf gözlemlerinde bu alt boyuta yeterince dikkat etmedikleri belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının bu noktada bilgiye sahip olduğu fakat uygulama sürecinde etiğe dikkat etmedikleri görülmüştür.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital erişimi; dijital teknolojilere ve internete erişim olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının dijital erişim konusunda yeterli bilgiye sahip oldukları görülmektedir.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital kanunu; özgürlüğün kısıtlanması ve dijital ortamdaki suç ve cezalar olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının dijital bir hak olan çevrimiçi ortamdaki özgürlükle dijital kanunu karıştırdıkları belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının özgürlüğün kısıtlanması algısında video paylaşım sitelerinin devlet tarafından engellenmesinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından iletişimi; e-posta yoluyla iletişim kurmak, dosya paylaşmak ve teknoloji yoluyla iletişim kurmak olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının dijital iletişim konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu

fakat güvenli bir şekilde iletişim yapmanın öneminden ve güvenli iletişimin nasıl kurulması gerektiği gibi konularda görüş bildirmediği belirlenmiştir.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital sağlığı; internet ortamından sağlık ile ilgili konularda bilgi alma ve bilgisayar başında geçirilen süre olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının bu konuda teknolojinin getirdiği fiziksel sağlık sorunlarına değindiği görülmüştür. Fakat öğretmen adaylarının teknolojinin getirdiği sağlık sorunları ile ilgili olarak ifade etikleri internet ortamından sağlık ile ilgili bilgi edinme algısının dijital okuryazarlıkla daha çok ilgili olduğu ve öğretmen adaylarının dijital sağlık konusunda bilgilerinin yeterli olmadığı görülmüştür.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital güvenliği; şifrelerinin zor ve karmaşık olması ve antivirüs kullanmak olarak algılamışlardır. Öğretmen adayları kendi güvenlikleri noktasında bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Öğretmen adayları dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital hak ve sorumluluğu; dijital ortamdaki haklar ve kullanıcıların gizliliği olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının dijital ortamdaki hakların neler olduğu konusunda bir görüş bildirmediği görülmüştür. Öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamda kendilerini özgür hissetmediği belirlenmiştir. Çevrimiçi ortamdaki haklarını da tam olarak bilmedikleri anlaşılmıştır.

Öğretmen adayları lisans eğitimleri boyunca dijital vatandaşlık kavramı ile hiç karşılaşmadıklarını ve bu kavrama yabancı olduklarını söylemişlerdir. Lisans eğitimlerinde teknolojiyi materyal geliştirme derslerinde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca gelen olarak sunum hazırlama aşamasında teknolojiyi kullandıkları belirlenmiş ve teknoloji entegrasyonu veya eğitimde teknoloji kullanımı ile ilgili olarak üniversite eğitimlerini yetersiz görmüşlerdir. Üniversite eğitimlerinin kendilerini geleceğe ve mesleklerine hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Dijital vatandaşlıkla ilgili eğitim almanın gerekliliğini belirtmiş ve bu eğitimin ilkökul seviyesinden başlamasını veya üniversite müfredatlarında olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersinin de okullarda dijital vatandaşlık eğitimi için uygun olacağı vurgusu yapılmıştır.

Bu veriler ışığında gelecek çalışmalara yönelik olarak aşağıdakiler önerilmiştir;

1. Bu araştırmada öğretmen adaylarıyla sadece okul ortamında görüşmeler ve uygulamalar yapılmış ve bu çalışma okulla sınırlı kalmıştır. Gelecek çalışmalar hem okul içi hem de okul dışındaki ortamlarda gerçekleştirilebilir.
2. Dijital vatandaşlık eğitimi ders müfredatlarına entegre edilerek etkililiği sınanabilir.
3. Bilişim teknolojileri ve Yazılım dersi için dijital vatandaşlıkla ilgili yeni bir eğitim programı hazırlanıp, öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin görüşleri alınabilir.

4. Okullar dijital vatandaşlıkla ilgili uygulamalar ve eğitimler yoluyla farkındalık kazandırma çalışmaları yapabilir.
5. Eğitim fakültelerinde dijital vatandaşlık eğitimi üzerinde dersler hazırlanıp , öğretmen adaylarının görüşleri alınabilir.

7. KAYNAKLAR

- Akgün, E., Yılmaz, E. O. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Vizyon 2023 strateji belgesi ve fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (FATİH) projesi: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Akademik Bilişim*, 2-4.
- Alberta Government (2012). Digital citizenship policy development guide. <https://archive.education.alberta.ca/media/6735100/digital%20citizenship%20policy%20development%20guide.pdf> adresinden 12 Aralık 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Alberta Government (2013). Technology briefing. <https://archive.education.alberta.ca/media/7533793/digitalcitizenshiptechbriefing.pdf> adresinden 01.12.2015 tarihinde edinilmiştir.
- Agnello, M. F., White, D., & Fryer, W. (2006). Toward twenty-first century global citizenship: A teacher education curriculum. *Social Studies Research and Practice*, 1(3), 312-326.
- Atalay, N. ve Anagün, Ş. S. (2014). Kırsal alanlarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(3).
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 142-146.
- Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Bakir, N. (2011). Technology and teacher education: An exploration of contemporary realities. Unpublished doctoral dissertation, University of Illinois, Illinois.
- Barone, C. (2005). The new academy. Educating the Net Generation. In D. Oblinger, J. Oblinger, J. Lippincott (Eds), *Educating the net generation* (pp 213-247). New York, Brockport Bookshelf.
- Bennett, W. L., Wells, C., & Rank, A. (2009). Young citizens and civic learning: Two paradigms of citizenship in the digital age. *Citizenship Studies*, 13(2), 105-120.
- Blackwell, J., & Yost, N. (2013). Technology in the Classroom: Teacher Education Programs and Technology: Preparing Teacher Candidates for Working With P-8 Students: Hani Morgan, Editor. *Childhood Education*, 89(5), 325-327.
- Block, L. S. (2010). Digital literacy instruction and youth in the African American community digital kinship: A Corridor to the digital society. Unpublished doctoral dissertation, University of Saint Thomas, Minnesota.
- Boyle III, C. J. (2010). The effectiveness of a digital citizenship curriculum in an urban school. Unpublished doctoral dissertation, Johnson and Wales University, Rhode Island.

- Burnett, C. (2009). Research into literacy and technology in primary classrooms: an exploration of understandings generated by recent studies. *Journal of Research in Reading*, 32(1), 22-37.
- Burnett, C. (2011). Pre-service teachers' digital literacy practices: exploring contingency in identity and digital literacy in and out of educational contexts. *Language and Education*, 25(5), 433-449.
- Clayton-Pedersen, A., & O'Neill, N. (2005). Curricula designed to meet 21st-century expectations. *DG Oblinger, & JL Oblinger, Educating the Net Generation. Boulder, CO: Educause.*
- Coiro, J. (2009). Rethinking online reading assessment. *Educational Leadership*, 66(6), 59-63.
- Condy, J., Chigona, A., Gachago, D., & Ivala, E. (2012). Pre-service students' perceptions and experiences of digital storytelling in diverse classrooms. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 11(3), 278-285.
- Çakır, R. ve Oktay, S. (2013). Bilgi toplumu olma yolunda öğretmenlerin teknoloji kullanımları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 35-54.
- Çetin, B. (2015). Determination of media and television literacy levels of classroom teacher candidates/Sınıf öğretmeni adaylarının medya ve televizyon okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(1), 171-190.
- Çubukcu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Davies, R. S. (2011). Understanding technology literacy: A framework for evaluating educational technology integration. *TechTrends*, 55(5), 45-52.
- Dede, C. (2010). Comparing frameworks for 21st century skills. *21st century skills: Rethinking how students learn*, 20, 51-76.
- Delacruz, E. (2009). Old world teaching meets the new digital cultural creatives. *International Journal of Art & Design Education*, 28(3), 261-268.
- Donnison, S. (2009). Discourses in conflict: The relationship between Gen Y pre-service teachers, digital technologies and lifelong learning. *Australasian Journal of Educational Technology*, 25(3), 336-350.
- Duncan-Howell, J. (2012). Digital mismatch: Expectations and realities of digital competency amongst pre-service education students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 28(5).
- Elçi, C. (2015). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Engin, G. ve Sarsar, F. (2015). Investigation of primary school teacher candidates' global citizenship levels/Sınıf öğretmeni adaylarının küresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 150-161.
- Fluck, A., & Dowden, T. (2013). On the cusp of change: examining pre-service teachers' beliefs about ICT and envisioning the digital classroom of the future. *Journal of Computer Assisted Learning*, 29(1), 43-52.
- Greenhow, C. (2010). Research windows - a new concept of citizenship for the digital age. *Learning and Leading with Technology*, 37(6), 24.
- Greenhow, C., & Gleason, B. (2012). Twitteracy: Tweeting as a new literacy practice. In *The Educational Forum*, 76(4), 464-478.
- Gülseçen, S., Özdemir, Ş., Çelik, S., Uğraş, T. ve Özcan, M. (2013, Aralık). Dijital dünyadan yansımalar: Bilgide ve Vatandaşlıkta değişim, INET-TR 13, İstanbul.
- Gündüz, Ş. ve Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 43-48.
- Günüç, S., Odabaşı, H. F. ve Kuzu, A. (2013). 21. Yüzyıl öğrenci özelliklerinin öğretmen adayları tarafından tanımlanması: Bir Twitter uygulaması/The defining characteristics of students of the 21st century by student teachers: A Twitter activity. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(4), 436-455.
- Güven, İ. (2014). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi. *Electronic Turkish studies*, 9(2).
- Hacıfazlıoğlu, Ö., Karadeniz, Ş., & Dalgıç, G. (2010). Eğitim yöneticileri teknoloji liderliği standartlarına ilişkin öğretmen, yönetici ve denetmenlerin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(4), 535-579.
- Hartman, J., Moskal, P., & Dziuban, C. (2005). Preparing the academy of today for the learner of tomorrow. *Educating the net generation*, 6-1.
- Hollandsworth, R., Dowdy, L., & Donovan, J. (2011). Digital citizenship in K-12: It takes a village. *Tech Trends*, 55(4), 37-47.
- İsman, A. ve Güngören, O. C. (2014). Digital citizenship. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1).
- Kalkınma Bakanlığı (2015). Türkiye girişimcilik stratejisi ve eylem planı. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). Teacher candidates' perceptions of digital citizenship Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısı. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 346-361.

- Keen, A. (2008). *The Cult of the Amateur: How blogs, MySpace, YouTube, and the rest of today's user-generated media are destroying our economy, our culture, and our values*. Broadway Business. New York, USA.
- Kılınç, E. (2015). Elementary school and social studies teachers' opinions about the concept of good citizenship. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(3), 194-206.
- Kocadağ, T. (2012). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Kurt, A. A., Günüç, S., & Ersoy, M. (2013). The current state of digitalization: Digital Native, Digital Immigrant and Digital Settler. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 46(1), 1-22.
- Kurtoğlu, M. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretme-öğrenme sürecine entegrasyonu hakkındaki görüşlerinin yeniliğin yayılımı kuramı temelinde incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Küçükali, M. ve Bülbül, H. İ. (2015). Fatih projesi kapsamında internetin bilinçli, güvenli kullanımının artırılması. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 8(2), 1-17.
- Kvavik, R. B. (2005). Convenience, communications, and control: How students use technology. *Educating the net generation*, 1, 7-1.
- Larson, L., Miller, T., & Ribble, M. (2009). 5 Considerations for Digital Age Leaders. *Learning & Leading with Technology Magazine*, 4, 12-15.
- Lindsey, L. (2015). Preparing teacher candidates for 21st century classrooms: A Study of digital citizenship. Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Arizona.
- Livingstone, S. (2014). Children's digital rights: a priority. *Intermedia*, 42(4/5), 20-24.
- Lohnes Watulak, S. (2011). Preparing digital citizens for a participatory culture: Critical digital literacies in pre-service education. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference*, 1, 4382-4385.
- Lyons, R. (2012). Investigating student gender and grade level differences in digital citizenship behavior. Doctoral dissertation, Walden University, Minneapolis.
- Mackie, S. (2009). Technology, privacy, and digital citizenship: A critical analysis of Facebook as an educational resource. Unpublished doctoral dissertation, McGill University, Montreal.
- Mayo, N. B., Kajs, L. T., & Tanguma, J. (2005). Longitudinal study of technology training to prepare future teachers. *Educational Research Quarterly*, 29(1), 3-15.
- McNeely, B. (2005). Using technology as a learning tool, not just the cool new thing. *Educating the net generation*, 4, 1-4.

- Meb (2006). Milli eğitim bakanlığı öğretmen yetiştirme ve eğitimi genel müdürlüğü, öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. Ankara.
- Miani, D. J. (2015). An investigation of Catholic school educators' perceptions of the influence of the Catholic Identity on promoting and modeling digital citizenship. Unpublished doctoral dissertation, Regent University, Virginia.
- Missingham, R. (2009). Encouraging the digital economy and digital citizenship. *The Australian Library Journal*, 58:4; 386-399.
- Moor, J. H. (2005). Why we need better ethics for emerging technologies. *Ethics and Information Technology*, 7(3), 111-119.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Hamilton, A. (2012). Broadband adoption measuring digital citizenship: Mobile access and broadband. *International Journal of Communication*, 6, 37.
- Oblinger, D., & Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps toward understanding the net generation. *Educating the net generation*, 2(1-2), 20.
- O'Brien, T., & Stavert, B. (2011). Creating good digital citizens. *Education in a technological world: Communicating current and emerging research and technological efforts*, 115-119.
- Orth, D., & Chen, E. (2013). The strategy for digital citizenship. *Independent School*, 72(4), 56-63.
- Ottesen, E. (2006). Learning to teach with technology: Authoring practised identities. *Technology, Pedagogy and Education*, 15(3), 275-290.
- Pedró, F. (2006). The new millennium learners: Challenging our views on ICT and learning OECD-CERI <http://www.oecd.org/dataoecd/1/1/38358359.pdf>, adresinden 02.10.2015 tarihinde edinilmiştir.
- Pescetta, M. (2011). Teaching digital citizenship in a global academy. Unpublished doctoral dissertation, Nova Southeastern University, Florida.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Razali Mohammed, B. A. (2013). Malaysian teachers' conceptions and uses of digital technology in English writing instruction: A multiple case study. Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University, Michigan.
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. Eugene: International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. S., Bailey, G. D., & Ross, T. W. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6.
- Sarsar, F. ve Engin, G. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının medya okur-yazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 165-176.

- Selwyn, N. (2006). Exploring the 'digital disconnect' between net-savvy students and their schools. *Learning, Media and Technology*, 31(1), 5-17.
- Selwyn, N. (2009, July). The digital native-myth and reality. In *As lib Proceedings*, 61(4), 364-379.
- Simsek, E. ve Simsek, A. (2013). New literacies for digital citizenship. *Online Submission*, 4(3), 126-137.
- Som, S. ve Kurt, A. A. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2(1).
- Suppo, C. A. (2013). Digital citizenship instruction in Pennsylvania public schools: School leaders expressed beliefs and current practices. Unpublished doctoral dissertation, Indiana University, Pennsylvania.
- Tan, T. (2011). Educating digital citizens. *Leadership*, 41(1), 30-32.
- Tarrant, S. P., & Thiele, L. P. (2014). The web we weave: Online Education and Democratic Prospects. *New Political Science*, 36(4), 538-555.
- Taşkın, İ. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin medya okuryazarlığına ilişkin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 62(62), 289-306.
- Teo, T., Kabakçı Yurdakul, I., & Ursavaş, Ö. F. (2014). Exploring the digital natives among pre-service teachers in Turkey: a cross-cultural validation of the digital native assessment scale. *Interactive Learning Environments*, (ahead-of-print), 1-14.
- Teo, P. (2014). Making the familiar strange and the strange familiar: a project for teaching critical reading and writing. *Language and Education*, 28(6), 539-551).
- Toğay, A., Akdur, T. E., Yetişen, İ. C. ve Bilici, A. (2013, Ocak). Eğitim süreçlerinde sosyal ağların kullanımı bir MYO deneyimi, Akademik Bilişim, Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- Tüzel, S. ve Tok, M. (2013). Öğretmen adaylarının dijital yazma deneyimlerinin incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 2013(Xv).
- URL-1, <http://www.egitimdeteknoloji.com/dijital-vatandaslik-nedir-dijital-vatandasliqin-9-elementi/> adresinden 12.11.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL- 2, <http://www.digitalcitizenship.net/> adresinden 05.11.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL-3, <http://www.kesfetprojesi.org/kesfet/icerik/kesfet-projesi/hakkimizda> adresinden 08.12.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL-4, <https://www.commonsemmedia.org/about-us/our-mission> adresinden 02.10.2015 tarihinde erişilmiştir.
- URL-5, <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> adresinden 18.12.2015 tarihinde erişilmiştir.

- Vizenor, K. V. (2014). Binary Lives: Digital citizenship and disability participation in a user content created virtual world. Unpublished doctoral dissertation, State University of New York, New York.
- Williams, R. W. (2012). Digital immigrant teacher perceptions of social media as it influences the affective and cognitive development of students: A phenomenological study. Unpublished doctoral dissertation, Liberty University, Lynchburg.
- Windham, C. (2005). The students perspective. Educating the Net Generation. In D. Oblinger, J. Oblinger, J. Lippincott (Eds), Educating the net generation (pp 51-66). New York, Brockport Bookshelf.
- Yeung, A. S., Lim, K. M., Tay, E. G., Lam-Chiang, A. C., & Hui, C. (2012). Relating use of digital technology by pre-service teachers to confidence: A Singapore survey. *Australian Journal of Educational Technology*, 28(8), 1317-1332.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*(6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2004). Bilgi toplumu sürecinde yerel yönetimlerde eğitim-bilişim teknolojilerinden yararlanma: Türkiye’de e-belediye uygulamaları. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology–Tojet*, January, 3(1).
- Yılmaz, E. ve Aladağ, S. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının gazete ve dergi takip etme alışkanlıkları ile medya okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015(24).

8. EKLER

Ek 1. Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Değerli öğretmen adayı;

Size sunulan bu ölçekle, dijital ortamların kullanımı sırasında sergilediğiniz davranışları belirlemek amaçlanmıştır. Uygulamanın birebir içinde olan sizlerin görüş ve önerileri, araştırmanın güvenilirliği için son derece önemlidir.

Ölçme aracı, iki farklı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sizden istenilen, kişisel bilgilerinizi eksiksiz bir şekilde doldurmanızdır. Yazdığınız kişisel bilgiler, tümüyle bilimsel amaçlı araştırma kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. İkinci bölümde ise dijital ortamlarda sergilenen davranışlarla ilgili ifadeler yer verilmiştir ve maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun yanıtı belirlemeniz istenmektedir.

Ad, soyad gibi kimliğinizi ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi yazmayınız. Doğru ya da yanlış cevap olması söz konusu değildir. Bu nedenle, **LÜTFEN MADDELERE GERÇEKÇİ YANITLAR VEREREK, FORMU EKSİKSİZ BİR ŞEKİLDE DOLDURUNUZ.**

Ayırdığınız zaman, gösterdiğiniz ilgi ve katılımınız için çok teşekkür ederim.
(Araştırma sonuçlarını öğrenmek istiyorsanız size ulaşabileceğimiz bir mail adresi bırakabilirsiniz: .....@ .....)

Tuğba KOCADAĞ (tugba.kocadag@gmail.com)
Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ABD

BÖLÜM I: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

2. Yaşınız

17-19 yaş 20-22 yaş 23 ve üzeri yaş

3. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

0-650 TL 651-1300 TL
 1301-1950 TL 1951 ve üzeri TL

4. Kendinize ait bilgisayarınız var mı?

Evet Hayır

5. Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?

0-2 yıl 3-5 yıl
 6-8 yıl 9 ve üzeri yıl

6. Herhangi bir sosyal ağa üye misiniz (mail adresi kullanmak da dahil) ?

Evet Hayır

7. Öğrenim gördüğünüz bölüm nedir?

.....

Lütfen arka sayfaya geçiniz...

Lütfen arka sayfaya geçiniz...

Ek 1'in devamı

Madde Numarası	*Bilgisayarlar, cep telefonları, teknolojik araçlar vb. dijital cihazlar olarak; internet, dijital cihazlar ve bu cihazların kullanımları ise dijital teknolojiler kapsamında düşünülebilir.	Hıçbir Zaman / Hıç Katılmıyorum	Nadiren / Katılmıyorum	Ara Sıra / Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum	Sık Sık / Katılıyorum	Her Zaman/ Tamamen Katılıyorum
	<p>**Her maddenin yanında "1=Hiçbir Zaman", "2= Nadiren", "3= Ara Sıra", "4= Sık Sık" ve "5= Her Zaman" şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>***Her maddenin yanında 1=Hiç Katılmıyorum, "2= Katılmıyorum", "3= Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum", "4= Katılıyorum" ve "5= Tamamen Katılıyorum" şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>**** Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğa "x" işareti koymanızdır. Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</p> <p style="text-align: center;">İfadeler</p>					
1.	İnternette kolaylıkla araştırma yapabiliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Kendi hazırladığım, elektronik ortamdaki dokümanlarımı arkadaşlarımla ya da forumlarda paylaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Dijital cihazlar veya teknolojilerdeki yenilikleri maddi olanaklar dahilinde takip ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Hazırladığım dokümanlarda, gönderdiğim e-postalarda ya da mesajlaşmalarında Türkçeyi doğru kullanmaya dikkat ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Dijital teknolojiler yardımıyla daha rahat iletişim kurarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Görüşmekte zorlandığım durumlarda, dijital teknolojiler vasıtasıyla daha rahat iletişim kurarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Gerektiğinde ihtiyacı olan arkadaşlarımla yazılımlarımı paylaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Bildiğim programlara karşı ön yargısı olan arkadaşlarıma yardımcı olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	İnternet üzerinden alışverişlerimde güvenilir e-ticaret sitelerini kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Dijital teknolojiler yardımıyla uzaktaki yakınlarımla ya da arkadaşlarımla görüşebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Dijital teknolojiler konusunda bilgi almak için arkadaşlarım bana danışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Çevremdekilere dijital teknolojilerin kullanımı konusunda rol-model olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Dijital ortamlarda karşılaştığım olumsuz durumlara karşı çevremdekileri uyarırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Sunu hazırlamak için tasarlanan paket programları kullanabilirim (PowerPoint vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Dijital teknolojilerin kullanımı iletişimde pratiklik sağlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Arkadaşlarımla ihtiyaçları doğrultusunda dijital cihazlarımı kullanmalarına izin veririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Yeni karşılaştığım bir teknolojiyi kendi kendime çözebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	İnternette yer alan web sitelerini rahatlıkla gezebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Dijital ortamlar sayesinde bilgi paylaşımı kolaylaşmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Günlük işlerimde dijital teknolojileri yardım almadan kullanabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Metin oluşturmak için tasarlanan paket programları kullanabilirim (Word vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	MySpace, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine herkesin görebileceği şekilde açık adresim, telefon numaram, doğum tarihim gibi kişisel bilgilerimi eklememeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Herkesin erişimine açık bilgisayarlarda herhangi bir şifre gerektiren işlem yapmamaya özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	E-postalarım, bankacılık hizmetlerim, kayıtlı olduğum forum sayfalarım gibi girişinde şifre isteyen web hizmetlerine ait şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Bilinmeyen kişi ya da adreslerden gelen iletileri okumayarak, herhangi bir güvenlik açığı oluşmamasına dikkat ederim ve tanımadığım kişilerden gelen maileri (kimlik avı/dolandırıcılık ile ilgili) şikâyet ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Ödev ya da projelerimi yardım almaksızın kendi başıma hazırlayabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Dijital cihazların kullanımında kişisel bilgilerimin (TC kimlik numaram, E-posta şifrem, web şifrem gibi) kullanılmaması konusunda tedbirli davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Bir ürünü satın almadan önce internette fiyat/performans araştırması yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek 1'in devamı

Madde Numarası	*Bilgisayarlar, cep telefonları, teknolojik araçlar vb. dijital cihazlar olarak; internet, dijital cihazlar ve bu cihazların kullanımları ise dijital teknolojiler kapsamında düşünülebilir.	HİÇBİR ZAMAN / HİÇ KATILMIYORUM	NADİREN / KATILMIYORUM	ARA SIRA / BİRAZ KATILMIYORUM	SIK SIK / KATILMIYORUM	HER ZAMAN/ TAMAMEN KATILMIYORUM
	<p>**Her maddenin yanında "1=Hiçbir Zaman", "2= Nadiren", "3= Ara Sıra", "4= Sık Sık" ve "5= Her Zaman" şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>***Her maddenin yanında "1=Hiç Katılmıyorum", "2= Katılmıyorum", "3= Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum", "4= Katılıyorum" ve "5= Tamamen Katılıyorum" şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>**** <u>Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğa "x" işareti koymanızdır. Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</u></p> <p style="text-align: center;">İfadeler</p>					
29.	İhtiyaç duyduğumda internet üzerinden bankacılık işlemlerimi (EFT, Havale, Hesap özeti inceleme, ...), fatura ödemelerimi gerçekleştiririm veya alışveriş yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Dijital teknolojileri kişilere tehdit veya şantaj aracı olarak kullanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31.	İhtiyaç duyduğumda ücretsiz yazılımları bilgisayarıma indirebilir ya da kurabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	E-postalarımı düzenli bir şekilde kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Dijital ortamlarda iletişim kurarken gerçek adımlı kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	İnternette işlerimi kolaylaştıracak yazılımlar araştırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Yazışmalarım esnasında Türkçeyi doğru kullanmayanları uyarırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Toplu taşıma araçlarında cep telefonumla görüşme yapmamaya özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Sanal ortam avantajı şeklinde düşünüp insanları rahatsız etmeyi doğru bulmuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Ödev ya da proje hazırlarken internette bulduğum kaynakları, kaynak göstererek kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Cep telefonumda, çevremdeki insanları rahatsız etmeyecek ses düzeyinde melodiler kullanmayı tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	İnterneti kullanarak başka kullanıcıların hesaplarına ya da sayfalarına saldırılarda bulunmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
41.	Arkadaşlarımın veya yakın çevremdeki insanların cep telefonu, bilgisayar vb. cihazlarını ya da cihazlarında yer alan bilgileri izin almadan incelemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
42.	Dijital teknolojileri herhangi bir kimseyi zor durumda bırakmamak amacıyla kullanılması yönünde hassas davranıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
43.	Dijital teknolojileri görgü kurallarına uygun bir şekilde kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
44.	Herhangi bir kişi ile sohbet ederken cep telefonuma çağrı geldiğinde cevaplamam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
45.	Herhangi bir etkinlik esnasında cep telefonu, bilgisayar gibi dijital cihazlarla meşgul olmam (örnek; konferans, seminer, toplantı...)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
46.	Arama motorlarının kullanımı hakkında yeterli bilgiye sahibim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
47.	Dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili kendimi cesaretlendiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
48.	Dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğumda etkin bir şekilde kullanabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
49.	Dijital teknolojilerin kullanımı ile ilgili çevremdekileri cesaretlendiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
50.	Gerektiğinde cep telefonumdan internete bağlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
51.	İnternette paylaşım yaparak ya da yorum yazarak dahil olduğum forumları takip ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
52.	Derslerde anlamadığım konularla ilgili kaynakları internetten incelerim ve araştırmalarımında arama motorlarını (Google, Altavista, Wikipedia, ...) kullanırım..	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
53.	İnternette zaman geçirirken şiddet içerikli ya da psikolojimi olumsuz yönde etkileyecek sayfalara girmemeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
54.	Dijital cihazların kullanımından kaynaklı olduğumu düşündüğüm sağlık problemlerim (omuz, sırt, göz ağrısı...) olursa, gerektiğinde doktor kontrolüne başvururum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
55.	Bilgisayar kullanırken doğru bir oturma pozisyonu belirlerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Lütfen arka sayfaya geçiniz...

Ek 1'in devamı

Madde Numarası	<p>*Bilgisayarlar, cep telefonları, teknolojik araçlar vb. dijital cihazlar olarak; internet, dijital cihazlar ve bu cihazların kullanımları ise dijital teknolojiler kapsamında düşünülebilir.</p> <p>**Her maddenin yanında “1=Hiçbir Zaman”, “2= Nadiren”, “3= Ara Sıra”, “4= Sık Sık” ve “5= Her Zaman” şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>***Her maddenin yanında 1=Hiç Katılmıyorum”, “2= Katılmıyorum”, “3= Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum”, “4= Katılıyorum” ve “5= Tamamen Katılıyorum” şeklinde beş seçenek verilmiştir.</p> <p>**** <u>Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğa “x” işareti koymanızdır. Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</u></p> <p style="text-align: center;">İfadeler</p>	Hiçbir Zaman / Hiç Katılmıyorum	Nadiren / Katılmıyorum	Ara Sıra / Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum	Sık Sık / Katılıyorum	Her Zaman/ Tamamen Katılıyorum
56.	Dijital cihazların kullanımında yorgunluk, uykusuzluk, dikkat dağınıklığı gibi rahatsız edici durumların oluşmaması için kendimi zinde tutacak etkinlikler yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
57.	İnternette yasal olarak yayımlanmayan müzik, film vs. indirmemeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
58.	Girişi engellenmiş sitelere yasal olmayan yollardan girmeye çalışmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
59.	Sanal ortamda devlet tarafından konulmuş kanunlar çerçevesinde hareket etmeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
60.	Sanal ortamlar için uyulması gereken kurallar olmasını doğru buluyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
61.	Hesap yapabilmek için tasarlanan paket programları kullanabilirim (Excel vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
62.	Dijital teknolojilerin kullanımı sırasında, çevremdeki bireylerin sağlığını koruma hususunda hassas davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
63.	İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Katılımınız için teşekkürler...

Künye: Kocadağ, Tuğba (2012). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sakine Öngöz, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi (Erişime Kısıtlı-2015).

Ek 2. Öğretmen Adayları Yapılandırılmamış Görüşme Formu

Öğretmen Adayları Görüşme Soru Başlıkları

- Dijital vatandaşlık kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?Sizce dijital vatandaşlık ne demektir?
- Dijital vatandaşlık 9 alt boyutu ile var olan bir kavramdır.Bu alt boyutlar ;dijital okuryazarlık,dijital etik,dijital hak ve sorumluluklar, dijital erişim ,dijital iletişim,dijital sağlık,dijital güvenlik,dijital ticaret ve dijital kanun .Bu kavramlarla ilgili ne düşünüyorsunuz,biliyorsunuz?
  - ❖ Dijital okuryazarlık:
  - ❖ Dijital ticaret:
- Alışveriş yaparken nelere dikkat edersiniz?
  - ❖ Dijital Etik:
  - ❖ Dijital erişim:
  - ❖ Dijital iletişim:
  - ❖ Dijital sağlık:
  - ❖ Dijital güvenlik:
  - ❖ Dijital Hak ve Sorumluluk:
  - ❖ Dijital kanun:
- Üniversite öğrenim hayatınız boyunca dijital teknolojiyi derslerinizde nasıl kullandınız?
- Üniversitede derslerinizde dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarıyla ilgili bir ders okudunuz mu?

Ek 3. ISTE Standartları Göstergeler ve Sınıf Gözlem Formu

	Gözlendi	Kısmen Gözlendi	Gözlenmedi
Dijital Erişim			
• Sınıfta dijital ortamlara erişim sağlayabilir.			
• Dijital ortamlara erişim esnasında karşılaştığı sorunları çözebilir			
• Dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojileri kullanabilir.			
Dijital Ticaret			
• Dijital ortamlarda satın alma prosedürlerini yapabilir.			
• Dijital ortamlarda alışveriş yapabilir			
• Dijital ortamı eğitimde gerekli araç gereçlerini almak için kullanır.			
Dijital İletişim			
• Dijital iletişim teknolojilerini kullanarak rol model olur.			
• Dijital iletişim yollarını sınıfta kullanır			
• Öğrencilerin öğrenme, iletişim ve verimlilik açısından teknoloji kaynaklarını uygun kullanıp kullanamadıklarını belirlemek için çok sayıda değerlendirme yöntemlerinden yararlanır.			
Dijital okuryazarlık			
• İnternette kolaylıkla araştırma yapabilir.			
• Office programlarını rahatlıkla kullanabilir.			
• Öğretim uygulamalarını geliştirmek ve öğrenci öğrenmelerini en üst düzeye çıkartabilmek için verilerin toplanmasında, analiz edilmesinde, sonuçların yorumlanmasında ve bulguların paylaşılmasında teknolojiyi kullanır.			
• Öğrencilerin yaratıcı ürünler oluşturabilmeleri için teknoloji kullanımına dayalı öğrenme etkinlikleri yapar			
• Teknolojik araçları öğretim süreci ile ilgili her türlü verileri işlemek ve raporlaştırmak için kullanabilir			

Ek 3'ün devamı

Dijital etik			
<ul style="list-style-type: none"> • Araştırma yaparken kaynak kullanımını konusunda rol model olur. • Dijital ortamda zorbalık, kötü sözler söyleme gibi davranışların sonuçlarını ve olumsuzluğunu anlatır. • Arkadaşların ve yakın çevrenin cep telefonu, bilgisayar ve dijital cihazlarda yer alan bilgileri izin almadan incelememek hususunda örnek olmak ve açıklama yapmak 			
Dijital Kanun			
<ul style="list-style-type: none"> • Sanal ortamda devlet tarafından konulmuş kanunlar çerçevesinde hareket ederek rol model olur. • Sanal ortamda kuralların bulunması gerekliliği hususunda açıklamalar yapar. 			
Dijital hak ve sorumluluklar			
<ul style="list-style-type: none"> • İnternette veya dijital ortamda başkalarına saygılı davranır ve bu konuda rol model olur. • Dijital ortamda sorumlulukları olduğunu bilir ve bu konuda öğrencilere bilgi verir 			
Dijital Sağlık			
<ul style="list-style-type: none"> • Bilgisayar kullanırken doğru oturma pozisyonunda oturur ve bu oturuş şeklini öğrencilere de gösterir. • Dijital cihazların kullanımından kaynaklı sağlık problemlerinde doktora gidilmesi gerektiğini ifade eder ve bu konuda dikkatli olunması gerektiğini belirtir. • İnternet bağımlılığı konusunda öğrencilere bilgi verir. 			
Dijital Güvenlik			
<ul style="list-style-type: none"> • Dijital ortamlarda ve internette güvenli çıkış yapar ve bu konuda öğrencilerine rol model olur. • Öğrencilere çevrimiçi ortamlarda bilgilerini vermemelerini ve tanımadığı kişilerle konuşmalarını gerektiğini ifade eder. 			

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

21.07.1984 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 2003 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümünü kazandı ve 2007 yılında mezun oldu. Aynı yıl hem Karadeniz Teknik Üniversitesinde yüksek lisans eğitimine başladı hem de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak Trabzon merkez Erdoğan İlköğretim Okulunda göreve başladı. Şu an Trabzon merkez Piri Reis Ortaokulunda bilişim teknolojileri öğretmeni olarak görevine devam etmektedir. BAP projelerinde ve Avrupa Birliği projelerinde yer almıştır. Orta derecede İngilizce bilmektedir

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Eda BAKIR, Karşıyaka Mahallesi Piri Reis Ortaokulu Merkez/Trabzon

E-Posta : Meva23@gmail.com

Tel : (0505) 393 96 87